

Ellen G. White Estate

EYIRI YESU

ELLEN G. WHITE

Eyiri Yesu

Ellen G. White

**Copyright © 2014
Ellen G. White Estate, Inc.**

Information about this Book

Overview

This eBook is provided by the [Ellen G. White Estate](#). It is included in the larger free [Online Books](#) collection on the Ellen G. White Estate Web site.

About the Author

Ellen G. White (1827-1915) is considered the most widely translated American author, her works having been published in more than 160 languages. She wrote more than 100,000 pages on a wide variety of spiritual and practical topics. Guided by the Holy Spirit, she exalted Jesus and pointed to the Scriptures as the basis of one's faith.

Further Links

[A Brief Biography of Ellen G. White](#)
[About the Ellen G. White Estate](#)

End User License Agreement

The viewing, printing or downloading of this book grants you only a limited, nonexclusive and nontransferable license for use solely by you for your own personal use. This license does not permit republication, distribution, assignment, sublicense, sale, preparation of derivative works, or other use. Any unauthorized use of this book terminates the license granted hereby.

Further Information

For more information about the author, publishers, or how you can support this service, please contact the Ellen G. White Estate at mail@whiteestate.org. We are thankful for your interest and feedback and wish you God's blessing as you read.

Contents

Information about this Book	i
1. <i>OLWANZO LWA NYAMUHANGA OKO BANDU</i>	3
2. <i>TUSONDIRIRE OMULAMIA</i>	9
3. <i>ERIKWA ENGITSI Y'EKIBI</i>	14
4. <i>ERIKANGYA EKIBI</i>	25
5. <i>ERIBINDUKA</i>	29
6. <i>ERYIKIRIRIYA, OBUHOLO N'AMAHA.</i>	33
7. <i>EBIMINYIKALO BYERIBYA MWIGA WA YESU</i>	38
8. <i>ERIKULA OMO KATI KA KRISTO</i>	45
9. <i>OMUBIRI N'ENGEBE</i>	52
10. <i>ERIMINYA NYAMUHANGA</i>	58
11. <i>ENDUNDI EY'ERISABA</i>	64
12. <i>TUKOLEKI BUSANA N'ERITIKA TIKA.</i>	73
13. <i>ERITSEMA OMO KATI K'OMUKAMA.</i>	80

1. OLWANZO LWA NYAMUHANGA OKO BANDU

Ebihangikwa n'erībīsūla bikakanganaya haguma olwanzo Iwa Nyamuhanga. Tata wetu w'elubula yo Nzūko y'engebe, y'amenge, ne y'obutseme. Talebaya ebindu by'eriswekera n'ebibuya ebyahangikawa. Talengekanaya kobikasūbīraya okw'isonda n'oko butseme, butsira by'omundu musa nikwa busana n'ebihangikwa byosī ebiri-ho. Eryuba n'embula ebikatsemesaya n'eriheherya ekitaka kyo ndeke; ebitwa, esyongetsi n'amabetya : ebyosī ebī bi-katukanīraya ok'olwanzo lw'oMuhangīkī. Nyamuhanga yukawatīkaya ebihangikwa biwe byosī omw'ibyaho lyabyo lyo bull kiro. Omo binywa bibuya, omwīmbī akahalamba obubuya obo atya : "Ebindu byosī bikamusamalira n'amaha. Naye akahabyo ebyalya omugulu biri n'obwaga bwabyo. Akahabyo ebitolerebyo, kandi akūgūtaya obwaga bw'abo-sī" (Esyonyimbo 145:15,16).

Nyamuhanga mwahangika omundu iniabūyīrīre kandi iniawite obutseme oboswire ; n'omugulu ekihugo kibuya kyalūa omo byala by'oMuhangīkī sikyabya n'ekitīngū ky'obubi kutse n'ekītsūtsū ky'eritakirwa. Erikerebula omu-gambo wa Nyamuhanga, omugambo w'olwanzo, ryo rya-leta amalīge wosī n'oluholo. N'omobine bitya, olwanzo Iwa Nyamuhanga lukalangirika n'omo katī k'amalīge awakalūa oko kibi. Bisakīrwe biti busana n'omundu ekitaka mokyata-kirwa (Enzūko 3:17). Amahwa n'emlti yago, ni bug'ambu amalīge n'amalengwako ebikayira eribyaho ly'omundu mw'ibyaho ly'emibiri nery'amaganīryo, byahīrawaho oko ndūndī yiwe Ebī ni luhande lw'okw'ikangīrīrya eritolere omw'ltegekerania lya Nyamuhanga ry'erilūsya omwihera n'omwitsanda ebyo kibi kyaleta. Ekihugo n'omo kina-tsandīre busana n'ebibi, nīkwa ebyosī [2] kobirimo si ry'erya-galwa kutse amalīge. Ebihangikwa byosī bikatuletera omwatsi w'eriha amaha n'eritūhūmūlya. N'obuli muti w'amahwa akanateka omusanga, n'amahwa iniaswikwa n'omusanga mubuya.

"Nyamuhanga ni Iwanzo". Ebīnywa ebībīsakīrwe oko bull musanga n'oko milaso yosī. Esyonyūnyū syowene esi-kimba

sikatsemesya omo nyimbo syasyo, emisanga y’emi-batsi eyigabene eyikalūa kw’obumba bubuya, emiti minene-minene y’omo mūsītū eyiriko ebikoma bibisi kūdū, ebyosī bikatūtulirago endata w’obuteya b’olwanzo ng’obwa tata, bwa Nyamuhanga wetu, n’endata w’erisonda liwe ry’eritse-mesya abana buwe.

Ekĩnywa kya Nyamuhanga kikatukangaya emibere yiwe. Iyowene-wene akatuminyisaya omo masako, olwanzo luwe n’eriganyira liwe ebite na ndūlī. Omugulu Musa asaba ati: “Unyĩkangaye olukengerwa Iwawe!” Neryo Omwami Mukulu mwabūga ati: “Ngandīlabya obubuya bwage bosī embere syawe”. (Erīlūayo 33:18,19). Erī ry’erihenā liwe. Omukama mwalaba embere sya Musa inianamubūg’ati: “Omwami Mukulu, Omwami Mukulu, Nyamuhanga oyo woswīre n’eriganyira n’ow’olukogo, sīangūhīre, okw’ihitana, oyo woswīre n’obwenge bw’olwanzo n’omwa-tsi w’ekwenene; oyukabikira obwenge bw’olwanzo oko bandu maelfu, oyukabuyira obubi, n’amalolo, n’ebibi”. (Erīlūayo 34:6,7). “Isulihitana lūba, iguli w’erisasira lingi”, “kusangwa akatsemera obubuya b’olwanzo”. (Yona 4:2; Mīka 7:18). Olo lo lukengerwa luwe.

[3] Nyamuhanga mwamatania emitima yetu y’okw’iye omo bindu bingi omo lubula n’oko kihugo. Omo bihangikwa n’omo Iwanzo oloswire olo mutima w’omundu ate angale-ngekania, mwalenga eriyikangya okwitwe. Neryo ikwa ebi bikakanganaya olwanzo luwe lo hake kutsibu. N’omo bindu ebi bineho bitya, enzīgū y’ebibuya yabirīrība ameso w’emitima y’abandu erīhīka omugulu bakasegera uku Nyamuhanga n’obuba bunene n’erimulangira nga mutsibu kandi nga syaliganyira. Sitanī abiriha abandu b’erilangira Nyamuhanga ng’omutsweri oyuteganyira n’omutuhya oyu-kalihīsaya abandu but-sira erisasira. Akakanganaya omu-hangīkī ng’oyukayitegereraya abandu akakengemererya atoke erilangira amalolo wabo imwatswerabo. Yesu mwa-syabyaho haguma n’abandu akasyalūsyaho omwirimya n’eribisūlīra ekihugo ky’olwanzo Iwa Nyamuhanga.

Omugala wa Nyamuhanga alūa omo lubula akasyatūbīsūlīra Tata. “Sihali mundu wabilangira Nyamuhanga na kera; nina Nyamuhanga. Ekyusa, oyuli oko kīkūba kya Tata, yo wabirimūmīnyīsa” (Yoane 1:18). “Sihali oyo wasī Tata nina Mugala, n’omundu oyo Mugala anzīre erīmūbīsūlīra” (Matayo 11:27). Omuguma w’oko biga abere amubulya ati: “Utūkangaye Tata”; Yesu mwamusubirya

ati: “Nabiribya nenyũ omugulu ungaha, nĩkwa sulitanyiminy kwehĩ Fĩlipo? Oyo wamanyilangira, iniabirilangira Tata. Busana nakĩ ũkabũga uti, Utũkangaye Tata kwehĩ?” (Yoane 14:8,9).

Yesu mwaminyisya omubĩrĩ wuwe oko kihugo atya: “Omũlĩmũ w’Omukama all kwĩngye, abĩrĩnyĩhakabya erĩtũla Engulu Yowene y’oko bera, abirinyituma erĩtũlĩra obwĩranda oko banyegawa, n’eriswaha erilangira oko syondĩmatĩme, eribohola abakanũbĩbaWa”. (Luka 4:18). Oyu wabya mubĩrĩ wuwe. Mwalendera akakola ebibuya, akalamy n’ababya bakagalĩbwa n’eSitaĩ. Emĩyĩ minene mwitasyowĩbwamo ekiro ky’endwala n’omo nyũmba n’enguma kusangwa iniabirilaba muyo n’erilamy abakonĩ bosĩ. Omubĩrĩ wuwe mwakangya obunyamuhanga buwe. Olwanzo, erisasira n’erĩ-kwĩra abandu b’obulĩge ibikalangirika [4] omo buli mubĩrĩ w’omw’ibyaholiwe; omutima wuwe abya oswire mw’eriga-nyira busana n’abana b’abandu. Mwĩmya emibere y’omu-ndu atoke erimuwatĩkya omw’isonda liwe. Abera n’abolo mobatubaha erimuhĩkĩra. N’abana balere kutsibu mobayowa ndeke bakamuhĩkĩra. Ibakatsemere erisambira oko maru wuwe n’erisamalira obusu buwe oboswĩre m’olwanzo.

Yesu mwatetalusya n’ekinywa n’ekiguma ky’oko kwenene, nĩkwa mwabũga ebyosĩ omo mutima w’olwanzo. Mwakolesya obubuya bosĩ n’obwenge omo mukania wuwe embere sy’abandu. Abya isyali atagana erikenga kutse eribũga ebmywa ebikalĩre ite ndambi yabyo, na hake mwatahitania omutima owakasĩsĩra. Mwatatswera mundu ati okw’ali molo. Iniakabũga ekwenene nĩkwa omo Iwanzo. Iniakahayira obũlĩmba, obũtĩkĩrĩrya n’eriololo; nĩkwa omo mulenge wuwe, imune emisonia omugulu akateka erikunga liwe. Mwaiira busana n’eYerusalem, omuyĩ owabya anzTre kutsibu, owagana erimũkokya iye nzira, ekwenene, n’engebe. Mobamugana, oMulamia, nikwa mwaganyirabo omo Iwanzo lunene. Eribyaholiwe ryabya ly’eriyigana iyowene-wene n’eritsomana abandi. Obuli mutima abya w’enzwere nene omo meso wuwe. N’omw’anabya n’obũ-hamũlĩ bw’obunyamuhanga, iniakalebaya obuli mwamatanĩ w’ekihanda kya Nyamuhanga n’olwanzo. Omo buli mundu iniakalangiramo omutima owatere owatolere erilambwa.

Eyĩ yo mibere ya Yesu, ne ya Nyamuhanga. Y’enũnga y’eriganyira lya Nyamuhanga, eryakangibawa omo Kristo, ikalũa oko Tata ikasendera oko bana b’abandu. Yesu, Omulamya

[5] mwenge n’omuganyĩrĩ abya Nyamuhanga, “mwabutuka omo mubiri w’abandu”. (1 Tĩmoteo 3:16).

Yesu mwabyaho, mwagalĩbwa n’erihola, atoke eritotongolya. Mwabya “mundu w’amalĩge”, tutoke eribya bama-tani b’oko butseme bwa kera na kera. Nyamuhanga mwalĩgĩra omugala wuwe mwanze, oyogoswire olukogo n’ekwenene, erilũa omo bwĩkalo bw’erihenia eritetoka eri-kanĩbwa, eryasa omo kihugo k’ekibi, ekirimo eritakĩrwa n’oluholo. Mwaligira Yesu erilwa omo kati k’olwanzo Iwiwe n’omw’ipipa ly’abalaĩka, akasyayisinga esĩsonĩ, ebĩtsũmĩ, eriyikehya, obusu n’oluholo.

“Erisuyirwa ly’obuholo bwetu molyamubyako, n’omo mĩbĩbũ yiwe tũkalamĩbawa”. (Isaya 53:5). Tamusamalira omo mbwarara, omo Getesemane, oko musalaba! Omugala mubuyirire wa Nyamuhanga mwahagata omuheke w’ebibi. Oyo wabya muguma na Nyamuhanga, mwasunga erigaba-na ly’erĩta obuba eryo kibi kyahĩra omo katĩ ka Nyamuhanga n’omundu. Ekĩ mokya mulũsya m’omulenge w’obulĩge: “Nyamuhanga wage, Nyamuhanga wage, busana nakĩ ũkanyĩsĩganaya kwehĩ?” (Matayo 27:46). Omuheke w’ebibi, n’eriowa obungi bwabyo (n’eriowa erigabana liwe oko mutima wa Nyamuhanga), byobyatwa omutima w’omugala wa Nyamuhanga.

[6] Nĩkwa obuhere bunene obũ sibwakolawa busana n’eriha Tata y’omutima w’eryanza omundu n’erisonda eri-mulamya. Na hake, kobitebitya: “Nyamuhanga mwanza eki-hugo ky’atya, kyaleka ini-aha Mugala wuwe, Ekyusa kiwe” (Yoane 3:16). Tata atwanzire, butsira busana n’obwama-tani obwakolawa na Yesu, nĩkwa mwahira h’obwamatani kundi atwanzire. Kristo abya nzira eyo Tata aha oko kihugo ekiherĩre olwanzo luwe olute na ndũlĩ. “Nyamuhanga akasanganaya abandu bosĩ ukw’iye busana na Kristo.” (2 Abanya Korĩnto 5:19). Nyamuhanga mwagalwa na Mugala. Omwa— galwa ly’eGetesemane, omo luholo Iw’eKalvari, omutima w’olwanzo lunene waliha endĩhĩ y’erilama lyetu.

Yesu mwabuga ati: “Tata anyanzĩre kusangwa ngasiga engebe yage inatoka erĩswĩmyayo.” (Yoane 10:17). Asonda eribũga ati: “Olwanzo Iwa Tata wage ni lungi kũndũ busana nenyũ, nage anyanzĩre kutsibu kusangwa nabirĩrĩga obuhere bw’engebe yage eribagula. Ingye nabiriyiteka omo mwanya wenyũ, Nyamuhanga aganzirawe eritunganene kandi n’eriganzira oyukamwikĩrĩraya y’eritunganene.”

Mugala wa Nyamuhanga musa yowabya n’obutokĩ bw’erisyatugula; oyo wabya oko kĩkũba ky’lse yowanganatokĩre erimuminyĩsya. Oyowasĩ obungi n’obunene b’olwanzo Iwa Nyamuhanga yowanganatokire erisyabi-kangya. Sihangabere kindi kindu butane obuhere obutehwa obwatekawa na Yesu Kristo busana n’omundu muhererya n’erikangya olwanzo Iwa Tata I’oko kihugo ekyabiritera.

“Nyamuhanga mwanza ekihugo kyaleka iniateka o Mugala wuwe kyusa”. Mwatamuteka erisyabya n’abandu, erihek’ebibi byabo n’eriholerabo lisa Yesu Kristo mwa-byaho n’abandu n’eryamatana nabo omo myatsi y’eribyaho n’erisona lyabo. Oyo wabya muguma na Tata mwayamatania n’abandu omo nzira eyite yangowĩka. Yesu “sialibana esĩsonĩ eritwahula mo bagala babo.” (Abaebrania 2:11). Iye ni Buhere bwetu, Embuyi kandi n’Omugala wetu. Ni kiminyikalo ky’omundu embere sy’ekitũmbĩ ky’obwami kya Tata, naye akasyambala omubiri wabo oko birimo bitabakwa abandu ababirisyalamia. Iye abiribya n’omubiri w’omundu neryo kwanemwendisyabya atya kera na kera. Ebyosĩ ebĩ bikakoleka bitya atoke erilamya omundu n’erimũlũsya omo mibere mibi, n’omundu aminye olwanzo Iwa Nyamu-hanga n’eryamatana n’obutseme bw’obũbũyĩrĩre.

[7]

Twamaminya olulengo Iw’enzwere y’erilama lyetu, oMwana wa Nyamuhanga kw’asyahola busana n’ebibi byetu, byangatuherya amalengekania w’eriminya kobitutolere eribya bamatanĩ babuya emwisi wa Kristo. Omukwenda Yoane, abere abiminya olwanzo Iwa Nyamu-hanga n’erihulikirirwa naye, mwalangira obungi n’obunene b’olwanzo Iwa Tata, mwosula mw’erisaba n’erisikya omo mutima wuwe. Olwanzo lungi kundu, oloswire erisasira n’eribuyĩra ni Iwanzo lunene olutelwangatondolwa. Yoane mwabula ngo kwangakania ndeke endata w’ olwanzo n’amaka wa Nyamuhanga, neryo mwabuga ati: “Mulangire ngoko Tata abiritwanza kutsibu, kusangwa tukahulawa mo bana ba Nyamuhanga!” (1 Yoane 3:1).

Nyamuhanga akalangira abandu kobali b’enzwere nene ya musindo wahi! Busana n’erThalya abandu bakatabalawa na Sitanĩ. Nĩkwa busana n’erĩrĩga embanũlo eyatekawa na Yesu Kristo, banganalĩwa ng’abagala ba Nyamuhanga. Yesu mwimya emibere y’omundu, atoke erimũwatĩkya, erimũlũ-sya omw’ibyahori, abane

eribinduka n'eribya buguma naye, imwakanditoka eryahulwa "mo mwana wa Nyamuhanga."

Abana b'Omwami w'elubula! Endagane y'endũndĩ nene! Omwatsi owatolere erilengekanĩbwa kutsibu! Olwanzo Iw'eriswekyā Iwa Nyamuhanga busana n'ekihugo ekitabya kimwanzire! Olwanzo olute Iwangasosekanibwa! Lulabĩrye ol'omubutĩ akanza omwana wuwe muhererya. Ni malengekania awakasubaya omutima g'omonda n'erilete-rago erikenga n'erimatana na Nyamuhanga omw'isonda liwe. Neryo ngoko tukabya n'omũhwa go kutsibu tulĩge emitsye ya Nyamuhanga omo kyakakala ky'omusalaba, kotukaminyā tutya kutsibu

[8] olukogo n'olwanzo luwe, n'erilangira ndeke eribuyira n'olukogo, lw'oyukabuyira abakola nabi, n'eryanza abandu bomo Iwanzo lungi

[9] kũndũ n'olutendisyayira ndũlĩ.

2. TUSONDIRIRE OMULAMIA

Oko nzūko omundu abya n’obūtoki obuwene n’amalengekania awabuyĩrĩre ndeke. Abya mwenge omw’ibyhaho liwe, n’omo bwamatanĩ haguma na Nyamuhanga. Amalengekania wuwe inierĩre n’ebirandamirirwa biwe ibibuyĩrĩre. Nĩkwa omo butasikya, obutokĩ buwe mobwatabūkala, n’obuhemu mobwimya omwanya w’olwanzo. Erikerebula moryolobyā emibere yiwe erĩhika omugulu abya isyangawatoka iyowenewene erĩsĩka omwilwa n’ekibi. Sitanĩ mwamuyira mo mukobe, na angabere omo bukobe obo erihika na kera, Nyamuhanga atalisyamuwatikaya omo nzira y’eriswekyā. Lyabya isonda ly’omutebya erikakĩrya erĩte-geko lya Nyamuhanga omw’ihangika omundu, neryusũlya omo kihugo mw’obuhanya n’embwera. Neryo abya aka-sonda eribũga ati obubi obũ bukasa kusangwa Nyamuhanga mwahangika omundu.

Omundu, omo mibere yiwe y’eritendihalya, abya omo bwamatanĩ bw’obutseme haguma na Nyamuhanga oyubisamiremo “obuteke bosĩ bw’amenge n’eriminya”. (Abanya Kolosaĩ 2:3). Nĩkwa enyuma w’ekibi kiwe, mwatasyasunga obutseme bw’omo bubũyĩrĩre na mwasonda erĩbĩsama hali oko bũsũ bwa Nyamuhanga. Emibere y’omutima owatabindũkĩre ko yine yitya. Syalibya omo bwamatanĩ na Nyamuhanga kandi nibya syalisunga omo buguma naye mo butseme. Omunyakibi syangatasunga butseme embere sya Nyamuhanga; iniakanditibita akasaga endeko y’ababũyĩrĩre. Ngabyangatokekene akahamulwa eriya omo lubula, syangasũngĩre m’obutseme. Omutima w’olwanzo loswĩre owatabereyo, eyo bosĩ bamatene omo Iwanzo lutehwa, byanga— mūsũhĩrye. Amalengeka-

[10]

muhanza lyangabere kubo ng'omuliro owakatĩmaya Bangatsemere eriherĩbwa banamatabĩsama obũsũ bw'oyo wahola eritongolyabo.

Sibitokekene okw'itwebene, eriyĩlũsya omo kyuna ky'ebibi ekyo twatogeribawamo. Emitima yetu ni mibi na sitwangatoka eribindulayo. “Nindi wangatoka erĩlũsya ekindu kibuya omo kĩtowene kwehĩ? Sihali n'omuguma.” (Yobũ 14:4). “Kusangwa omundu oyukakwama obũlenge-kanĩa bw'omubiri nĩ nzĩgũ uku Nyamuhanga. Sialĩowa emi-gambo ya Nyamuhanga, kandi sialitoka erĩowayo.” (Abanya Roma 8:7). Amenge, eryiga kũndũ, erikolesya erisonda n'omuhwa w'omundu, ebyosĩ biwite aho amaka wabyo atwirirye, nĩkwa hano sibiwite bũtokĩ. Byanganalungula emibere y'eyĩhya, mkwa sibyangatoka eribindula omutima, kutse eryerya esyonũnga sy'eribyaho. Hatolere ihabya obũ-tokĩ obukakolera emwisi, eribyaho lihya erikalũa endata, neryo abandu imobatoka eribinduka erilũa omo kibi eriya omo bũbũyĩrĩre. Obũtokĩ obo ni Kristo. Olukogo luwe lusa lolwanganasũbya obũtokĩ bw'omweyo n'erikurirabo oku Nyamuhanga, oko bũbũyĩrĩre.

[11] Omulamy mwabũga ati: “Omundu amatendibutwa kandi”, atatangirira omutima muhya, ebĩtsemesya bihya, ebirandamirirwa bihya, ebikamusondolera omo ngebe nyihya, “siangatatoka erilola oko Bwami bwa Nyamu-hanga”. (Yoane 3:3). Amalengekania w'erĩbũga ambu eki-natolere kisa, ryenerikũlya ekibuya ekiri omo mundu oko mibere, ni luhabo Iw'eritogotia. “Omundu oyutawite Omũ-lĩmũ, sialitoka eribana olũsũnzo olũkalũa oko Mũlĩmũ. Kandi sialiminyalo kusangwa ni myatsi y'obũkĩrũ busana naye. Kusangwa endũndĩ yalo ikasohawa omo munge w'Omũ-lĩmũ.” (1 Abanya Korĩnto 2:14). “Susweke kusangwa mongakubwira nyiti, Litolere iwabutwa kandi.” (Yoane 3:7). Uku Kristo bisakirwe ambu: “Ekinywa ekyo kyabya n'engebe, n'engebe eyĩ moyabya kyakakala ky'abandu”. (Yoane 1:4). “Nyamuhanga sialitahula erindi rĩna omo kihugo kyosĩ omo katĩkatĩ k'abandu, eryangatũlamya.” (Emĩbĩrĩ y'Abakwenda 4:12).

Sibitũgĩre erilangira obũbũya bwa Nyamuhanga, erilangira obwenge n'obolobolo bw'emibere y'eribya tata. Sibitũgĩre eriminya amenge n'obutunganene bw'omugambo wuwe, erilangira kwahĩmbĩre oko nzũko ya kera na kera yo Iwanzo. Omukwenda Paulo mwalangira ebyosĩ ebi omugulu abũga ati: “Ngalĩga emigambo kw'iri mibuya.” “Neryo emigambo ĩbũyĩrĩre, kandi ek-

ihano kibũyĩrĩre, kitunganene, kandi ni kibuya.” Nĩkwa, omwagalwa ly’erĩtwa amaha, mwaswabũga ati: “Ingye indi w’omubiri, nabĩrĩgũlĩbwa ng’omukobe w’ebibi.” (Abanyaroma 7:16,12,14). Mwaka-ndira obũbũyĩrĩre n’eritunganene, ebyo abya isyangahĩkako iyowene, neryo mwalaka ati “Ingye indi mundu w’obũlĩge! Nindi wasyanyibohola oko mubiri oyũ w’oluholo kwehĩ?” (Abanyaroma 7:24). Oko buli mugulu, obuli handu n’oko migulu yosĩ, ekĩ kyo kiriro ky’emitima yiluhire. Oko bosĩ, erisubirya liguma lyo rineho: “Lebaya, Ekyana ky’Embũlĩ kya Nyamuhanga, oyũkalūsaya ebibi by’ekihugo!” (Yoane 1:29).

Omo bisosekanio bingi, oMuka wa Nyamuhanga abirikola n’amaka erikangania ekwenene eyo, akamĩnyĩkalyayo oko mitima eyikakandira eryĩkĩbwa omuheke w’ebibi. Omugulu Yakobo atibita erilũa omo nyũmba y’ĩse wuwe, abihalya omw’ilaba Esau y’isi, engitsi y’ekibi yabya iyabi-rimulemera. Ng’okwabya iniamabibya munyambwera kandi muhiwa, iniamabigabwa oko byosĩ ebyabya bikayira eri-byaho mo libuya, ekyanatalĩtohera omutima wuwe, bo buba bw’eribũga ati ekibi kiwe kyabirimugaba uku Nyamuhanga, ati abiriganwa omo lubula. Omo bũlĩge obo neryo mwayila-mbika oko kitaka akaluhuka, ebitwa bite ko bandu ibyo binamutĩbĩreko, n’endata olubula ilunemukoleryako esyo ngununu. Abere anagotsere, mwalangira ekyakakala ky’eri-swekyā; neryo owalinga mũngasĩ mwahangana omw’ibetya eryo abya agotseremo, ebisambiro byago byamayatũla oko syonyũyĩ sy’elubula, n’abalaĩka ba Nyamuhanga ibanemulabangania bakahetuka n’erĩkima kugo; omugulu omulenge wa Nyamuhanga owakalũa okw’ihenya kw’endata owikamo obukwenda bw’erihumũlya n’eraha amaha Yakobo kwakangibawa atya Omulamyā mw’isũbĩrya okw’isonda ly’omutima wuwe. Iye, omunyakibi, mwatsema n’erisĩma akalangira enzira eyangaswamusubya omo bwamatanĩ na Nyamuhanga. Omũngasĩ w’ekũmbo w’esyonzoli siwe abya kiminyikalo kya Yesu, omusangania muyĩma musa omo katĩ ka Nyamuhanga n’omundu.

Ekĩ kyona kiminyikalo Yesu ahula omo mũkanĩa wuwe haguma na Natanaelĩ omugulu abũga ati: “Mwasyalangira olubula ilukingukere, n’abalaĩka ba Nyamuhanga ibaka-hetuka n’erindagalira oko Mugala w’Omundu.” (Yoane 1:51). Omo bubu, omundu mwayigaba uku Nyamuhanga; ekihugo mokyaga-

[12]

[13] bana n’olubula. Habya isihangabya bwa-matanĩ obwangatokĩre erisoka oko kyũna kiri ekyabya omo katĩkatĩ. Nĩkwa omo katĩ ka Kristo, ekihugo mokyataswa-matana n’olubula. Omw’itolera liwe, iye Kristo mwahĩra obulalo bw’oko kyũna ekyatakulawa n’ekibi, abalaĩka batoke erisyabya omo buyĩma n’omundu. Kristo iniane n’enũnga y’obũtokĩ butehwa akamatana n’omundu w’atoga omo bolo n’obuyikuhakuhira buwe.

Nĩkwa esyonzoli sy’abandu sy’erilolya embere ni sya busa, n’omũhwa w’eriyisumba ni wabuyira, batetatsomana enũnga ngima y’amaha n’obuwatĩkya oko kihanda ekya-tera. “Obuli lūsũnzo lubuya kutse lowene” (Yakobo 1:17) bikalũa uku Nyamuhanga. Sihali bubuya bw’ekwenene obw’emibere, butane obukalũa okwiye. N’enzira ngĩma nyisa y’eriyia eyiri Nyamuhanga ni Kristo. Akabũga ati: “Ingye indi nzira, ĩngye indi mwatsi w’ekwenene, ĩngye indi ngebe; sihali mundu ũkahĩka uku Tata ate kwĩngye.” (Yoane 14:6).

Omutima wa Nyamuhanga akakandira abana buwe ba muna kihugo b’omo Iwanzo olukakĩnda oluholo. Omwiteka Mugala wuwe, Nyamuhanga mwalwĩka olubula losĩ mw’ĩhĩtya okw’itwe. Eribyaho ly’Omulamya, oluholo luwe n’eritusabira, omũbĩrĩ w’abalaĩka, erihatikana ly’Omuka, Tata akakola endata n’omo katĩ k’abosĩ, eritso-mana rityũ-mbaya ly’abaliho abelubula : ebyosĩ bikakolawa busana n’eritotongolya.

[14] Ayii! Tusamalire obuhere bw’eriswekya obwakolawa busana netu! Tulenge erilangira endũndĩ y’omũbĩrĩ n’amaka ebyo lubula lukaheraya lukabirikira abahererya, n’eriswaletabo omo nyumba ya Tata. Ebikwamirirwa ebikalakalĩre, n’emĩbĩrĩ y’amaka manene kwilabaho, sibyangatokĩre erikolesĩbwa. Ebihembo by’eriswekya ebĩbĩkĩrwe abakolĩ b’ebibuya, obutseme bw’elubula, eribya haguma n’abalaĩka, obuguma bw’olwanzo Iwa Nyamuhanga na Mugala wuwe, erikula haguma n’eriyisanza ly’obutoki bwetu omo migulu ya kera na kera: ebi sibyangatuha omuhwa n’erituhatikana erikolera Omuhangĩkĩ Nyamuhanga n’Omulamya wetu y’omũbĩrĩ n’omutima w’olwanzo kwehĩ?

N’oko lundi luhande, eritswera Iya Nyamuhanga eryabugawa endata w’ebibi, ebihembo ebite byangasagwa, erihemuka ly’emibere yetu n’eritogotyia ly’omũheryo, bikakanibawa omo kĩnywa kya Nyamuhanga eritukunga okw’ikolera Sitanĩ.

Twanamayikehya embere sy'olukogo Iwa Nyamu-hanga? Ekyo angasiriswatukolera niki? Tutayĩhĩra omo bwamatanĩ n'oyo watwanza omo Iwanzo Iw'eriswekera! Tulangire endũndĩ y'esyonzira sihirirweho busana netu ambu imotwatoka eribindulwa erimusosa, n'eritaswasũ-bĩbwa omo bwamatam haguma n'abalaĩka, omo buholo n'obwamatanĩ bwa Tata n'Omugala.

[15]

3. *ERIKWA ENGITSI Y'EKIBI*

Omundu asyatunganana ati embere sya Nyamuhanga? Omunyakibi asyayirwa mo mutunganene ati? M'omo kati ka Kristo musa motwanganatsukĩsĩbwa eribya omo bwamatam haguma na Nyamuhanga, haguma n'obũbũyĩrĩre; nĩkwa twangasa tuti oku Kristo? Abangi bakabũlaya erĩbũlya eryabulibawa n'enzige y'abandu omo kiro ky'ePentekote, omugulu balira, babiminya ebibi byabo, bati: "Tuyire tuti kwehĩ?" Ekĩnywa ky'erĩmbere ky'okw'isubĩrya lya Petero ky'eki: "Mubindule emitima yenyũ" (Emĩbĩri 2:37,38). Oko yindi ndambi, enyuma okwaho yo hake, mwaswabuga ati, "Mubindule emitima yenyũ, mulolaye eyiri Nyamuhanga, ebibi byenyũ bisangulawe." (Emĩbĩri 3:19)

Engitsi yirimo erĩkwa obulige busana n'ekibi wakolire n'eritsirakyo. Sitwangatatsira ekibi, tutitalangira obubi bwakyo; tutitahumya kukyo kw'amatwe omo mutima, siha-ngatabya eribinduka ly'ekwenene omw'ibyaho.

Abangi sibaliminya emibere y'ekwenene y'engitsi y'ekibi. Abangi bakakwa obulige ko bahalirye, nibya ibayi-sirirya eyihya busana n'eryubaha eryagalwa eryo mĩbĩrĩ mibi yangaleterabo. Nĩkwa eyi si y'engitsi y'ekibi eyo Biblia yikahula. Isibalirira busana n'ekibi, nikwa ini busana n'obwagalĩ. Eryagalwa lya Esau ko ryabya litya omugulu alangira k'obukulu buwe bwamabihera olosi. Balama, abere abikwa obuba bw'omulaĩka oyo wabya imene omo nzira n'omuyalĩ owate omo luba, mwakangya ekibi kiwe ati imwataherya engebe yiwe; nikwa sihabya engĩtsi y'ekwe-nene y'ekibi kiwe, mwatabindula ekyo arandamirira kandi syabya na busu oko kibi.

[16] Na Yũda Iskarĩota, abere abihotera Omukama wuwe, mwalaka ati: "Nabirikola nabi ngahotera omundu oyute n'olubanza nyiti akwe." (Matayo 27:4)

Erikangya ebibi eri ryalwa omo mutima wuwe mubi busana n'eryubaha eritswerwa, n'obuba bw'olubanza. Mohabya n'obuba bw'ebyangamuhikira, nikwa omo mutima wuwe simwabya ngitsi kw'abirihotera n'erigana oyute na kibi, Omugala wa Nyamuhanga,

Omubũyĩrĩre w'elsraeli. Farao, abere anemwagalwa omw'itswera Iya Nyamuhanga, mwaliga ekibi kiwe, akasaga eritswera ly'enyuma okwaho, nĩkwa ebĩhũnzo ibikabya byanabisegeribwa, inianigira Nyamuhanga. Abosĩ abo babya bakalira busana n'amalige awalũa omo kibi, nTkwa isi busana n'ekibi ikyokyenyekyene.

Nĩkwa omugulu omutima akayiteka omo busondoli bw'oMuka wa Nyamuhanga, omulenge w'omutima akabukibawa, neryo ow'ebibi iniaminya obubuyirire bw'omugambo wa Nyamuhanga, ow'ahangene kw'obuta-bali buwe omo lubula n'oko kihugo. "Ekyakakala ekikako-leraya obuli mundu" (Yoane 1:9), kikakol-eraya ebyumba bĩbĩsĩre eby'omutima, n'ebindu bibisamire by'omwirimya ibyakanganibwa. Erĩlĩga rikalũa iryahamba amalengekania n'omutima. Omukolanabi akalangira obutunganene bwa Yehova, neryo iniakwa obuba bw'erilangirika mo mubi embere sy'oyukakwesa emitima. Akalangira olwanzo Iwa Nyamuhanga, obubuya bw'obũbũyĩrĩre, obutseme bw'eryera; akakandira eryeribwa n'eriswasubibwa omo bwamatanĩ haguma n'olubula.

Erisaba Iya Dawĩdĩ enyuma w'eritera liwe, rikakanganaya emibere y'engitsi y'ekwenene y'ekibi. Engitsi yiwe y'ekibi yabya y'ekwenene kandi nene. Mwatasonda erya-nguhya obubi buwe; erisonda erisaga olubanza Iweryuba-hisya, moritabanika omw'isaba liwe. Dawidi mwalangira obungi bw'erilolo liwe; mwalangira obubi bw'omutima wiwe; mwakwa obusu bw'ekibi [17] kiwe. Mwatatabira eribu-yirwa lisa, nĩkwa n'eryeribwa ly'omutima. Mwakandira obutseme bw'obũbũyĩrĩre eriswasubibwa omo buyima n'obwatanĩ haguma na Nyamuhanga. Oyũ wabya mũbũge w'omutima wuwe:

"Obutseme bull n'omundu oyukabuyirawa amalolo wuwe, n'omundu oyo Nyamuhanga abĩrĩkũnĩngĩra ebibi biwe. Obutseme bull n'omundu oyo Mwami Mukulu atesya-ganzira kw'ebibi, n'omundu oyute n'amatebo omo kĩrĩmũ kiwe." (Esyonyimbo 32:1,2; 51:316). "Uwe Nyamuhanga, unyiganyire busana n'olwanzo Iwawe olutyusa, usangule ebibi byage, busana n'obubuya bwawe bunene... Kusa-ngwa namamina amalolo wage; ngibuka ebibi byage omugulu gosĩ... Uĩsaya ebibi byage, nage nasyera; unyĩnabaye, nasyabya mweru kwilaba enzururu... Uwe Nyamu-hanga, uhangike omutima owene omwisi wage. Kandi ũhĩre ekĩrĩmũ kitunganene omwisi wage. Sunyihige embere sy'ameso wawe; sũndusaye

kw'Omũlĩmũ Abũyĩrĩre wawe. Umbe kandi obutseme obw'erĩlamya lyawe, Unyĩhanganaye omo kĩrĩmũ ky'erĩowa... Ubalaye engebe yage, uwe Nyamu-hanga, Nyamuhanga Omũlamya wage; nage ngandĩka-nganĩa eritunganene ryawe." (Esyonyimbo 51: 114.)

Erikwa engitsi y'ekibi eriri ngeri, siryangahikwako n'eribereribwa omo maka wetu itwebene; likangirirawa erilũa oku Kristo musa, oyo werukira elubula, n'oyowaha abandu b'obungi bw'erihitya.

[18] Ekyo bangi bakayitebamo kyekyo, neryo busana n'ekyo sibal-iswatoka eryangirira obuwatikia obo Nyamu-hanga akasonda erihabo. Bakalengekanaya bati sibangatoka eryasa Oku Yesu bate bakwa engitsi y'ebibi, bati erikwa engitsi ye bibi rikatanga eribuyirwabyo. Kweneneko eri-kw'engitsi rikatanga eribuyirwa ebibi; kusangwa omutima owabunikire n'owolobire wakakandira Omũlamya. Ko naho nĩkwa ow'ebibi atolere inialindirira erihika omugulu akandi-sala akwa engitsi imwatoka eryasa oku Yesu? Erikwa engi-tsi ryanganahirwaho mo kikakiry omo kati k'ow'ebibi n'Omũlamya?

EBiblia sirikangiriraya yiti ow'ebibi isialĩga eribirikira Iya Yesu ate akwa engitsi y'ekibi. "Mwase ũkw'ĩngye, ĩnywe bosĩ ko mukanuba n'erihika ebĩrĩtohĩre, ngandibalũhũkya" (Matayo 11:28). Ni maka akalũa oku Yesu, awakatuletera engitsi y'ekwenene y'ebibi. Petero mw'owisyabyo ndeke omo mukania wiwe na Baĩsraelĩ, omugulu abuga ati: "Nĩkwa Nyamuhanga mwamũhamya oko byala biwe by'amali mo Mukulu n'Omũlamya, ahe Israelĩ eribindula emitima yabo n'eribuyirwa ly'ebibi" (Emĩbĩrĩ 5:31). Sitwa-ngatoka erikwa engitsi y'ekibi, omutima wetu atitabukibwa n'Omuka wa Kristo; bine ng'oko tute twangabuyirwa, Kristo ateho.

Kristo yo nzuko y'omuhwa mubuya wosi. Iye musa yowanganatoka erihira omo mitima yetu mw'obuyigu oko kibi. Erikandira ekwenene n'eryera, erilĩga obubi bwetu, ebyo bikaminyisaya k'Omuka wiwe anamukolera omo mitima yetu.

Yesu mwabuga ati: "Nage, namasumbirwa endata oko kihugo, nasyakurira abandu bosĩ b'ũkw'ĩngye" (Yoane 12:32). Ow'ebibi atolere iniabisulirwa Kristo ng'Omũlamya wahola busana n'ebibi by'ekihugo; neryo ng'oko tuka-langira Ekyana ky'Embuli kya Nyamuhanga ky'oko musa-laba w'eKalvari, embiso y'obutongolya ikat-suka eribisukala omo malengekania wetu, n'obubuya bwa Nyamuhanga ibwatuleta oko ngitsi y'ekibi. Omw'ihola liwe busana

n'ab'ebibi, Kristo mwakangania olwanzo olute Iwangowika; neryo ow'ebibi akabya asalalira olwanzo olu, ilwaheherya omutima, ilwakura amalengekana, n'erireta engitsi y'omo mutima. [19]

Kweneneko, oko sindi ngendo, abandu bakanakwa esĩsonĩ sy'esyonzira syabo nyibi, n'erireka emitsye mirebe mibi yabo, nibya isibebaminyo ko banamukurirwa oku Kristo. Nĩkwa omuhwa ogo bakayihya, owakalũa okw'isonda ly'ekwenene ery'erikola ndeke, ni maka wa Kristo wakakurabo. Omukululo ogo bateminyo akakolera omo mitima yabo, omulenge w'omutima iniabũkĩbwa, n'emibere y'eyĩhĩa iyowanibwa Neryo ng'oko Kristo akakurabo eritungerera omusalaba wuwe, n'erimusamalira iye ebibi byabo byatsimita, omugambo akalũaho iniasa omo mutima. Obubi bw'eribyahyo lyabo, n'ekibi ekihandire emĩrĩhĩ y'omo mutima kikabisulirawabo. Bakatsuka eriminyo eritunganene rya Kristo n'eribuga bati: "Ekibi ni kitsibu kiri kiti, erihika omugulu kyasonda obuhere bull ng'obu busana n'erito-ngolya abali mukyo? Olwanzo losi olu, eryagalwa lyosi eri, n'eriyikehya lyosi eri, byasondawa, ambu situsyahera, nĩkwa tusyebana engebe y'erikota kwehĩ?"

Ow'ebibi anganagana olwanzo olu, n'erigana erikurirwa oku Kristo; nĩkwa atitayũnĩa, iniakandikurirwa oku Yesu; eriminyo eritegekerania ly'erilamya irikandimusondolera oko musalaba omo ngitsi y'ebibi biwe ebyaleka Omugala mwanze wa Nyamuhanga iniagalwa.

Omutima muyimerera w'obunyamuhanga owakakolera omo bihangikwa, akakanaya n'emitima y'abandu, n'erihiramo obwaga bw'ekyo batawiteko. N'ebindu bya muna kihugo isibyangatabuga obwaga bwabo. Omuka wa Nyamuhanga anemuhatikanabo erisondekania ebyanga-leterabo obuholo n'eriluhuka bisa: olukogo Iwa Kristo, obu-tseme bw'obubũyĩrĩre. Omo mikululo yilangirikire n'eyitala-ngirikire, Omũlamya wetu anemukola butũmbya omubĩrĩ w'erilusia emitima y'abandu y'omo ngumbu sityũgũtaya esy'ekibi, eriretayo omw'itsumulwa literyangahwa eryo bakasunga omw'lye Obukwenda bwa Nyamuhanga bune-mubuga n'emitima yosĩ eyikasondekanaya eribugira enyota y'oko malega atulangikire wa muna kihugo, bunemubuga buti: "Oyũkwĩre enyota ase, n'oyo wanzĩre, imaye amagetsi w'engebe butsiriy'igula" (Erĩbĩsũlĩrwa 22:17). [20]

Iwe w'omutima akayitaga ebindu bibuya kwilaba ebyo kihugo kyangateka, uminye eriyitaga eri ko ni mulenge wa Nya-

muhanga owakabuga n’omutima wagu. Umusabe akuhe erikwa engitsi y’ebibi, erikubisulira Kristo y’omo Iwanzo luwe lute Iwangahwa, omw’iluyirirana ly’obũbũyĩrĩre buwe. Omw’ibyahoy’Omũlamya momwaminyikala olosĩ amate-geko w’omugambo wa Nyamuhanga: olwanzo oku Nyamu-hanga n’abandu. Obwenge, olwanzo Iw’eritendiyanza iyowene, lyolyabya ibyaho ly’omutima wiwe. Tukabya twa-tungerera Omũlamya wetu, n’ekyakakala ekikamulwako kyatwandagalirako, imotwalangira obubi bw’emitima yetu.

Twanganayiteba nga Nĩkodemotuti eribyahoy’emitima rinalungukere, tuti emibere yetu yinatunganene, itwalengekania tuti situsondire erikehia omutima wetu w’embere sya Nyamuhanga, ng’omukola nabi oyune nga bandi bosĩ: nĩkwa ekyakakala ekikalũa oku Kristo kyamabikolerya omo mitima yetu, itukandilangira ko tuli babi; itukandilangira ebyo tukakola busana n’eriyanza itwebene, n’obuyigu tuli nabo oku Nyamuhanga, obwatsandaya obuli mukolano w’omw’ibyahoy’emitima yetu. Neryo itukandiminyako bubuya bwetu itwebenebene bull ng’omwenda owatsandire, kandi n’omusasi wa Yesu musa kwali wanganatoka eritwerya kw’obukine bw’ekibi, n’eribindula emitima yetu erimusosa.

[21] Erisalali riguma ery’okw’ihenia lya Nyamuhanga, ekyakakalaky’obubũyĩrĩre bwa Kristo, bikabya byingira omo mutima, bikaminyikalayamo ndeke obuli kitingu ky’obubi n’erikangiamo obulema n’emitsye mibi y’emibere y’omundu. Kikaleka esyongumbu nyibi sy’omubiri, obuta-tunganana bw’omutima, n’obubi bw’eminywa, ibyala-ngirika. Emĩbĩri y’omubi y’obutasikya eyikakerebula emi-gambo ya Nyamuhanga, yikalangirika omo meso wuwe, n’omutima wiwe iniayikehia n’erikwa obulige omw’iso-ndekania omukululo w’Ekirimu kya Nyamuhanga. Akayibe-herawa iyowenewene abilangira emibere mibuya n’eyite na kitingu ya Kristo.

Omugulu omuminyereri Danĩelĩ asalalira erihenia ly’omukwenda w’elubula oyobamutumira, mwatondokala abilangira obolo n’obutatunganana buwe. Akabya aya omo mukania w’ebyamuhulukira akabuga ati: “Mondaswabya n’akagala omwisi wage; kusangwa obubuya bwage mobwahindulwa omwisi wage erisosa oluholo, monda-swabya n’akagala” (Danĩelĩ 10:8). Omutima owakatũ-lawako atya, akabeherawa eriyanza, neryo akasonde-kanaya, omo kati k’eritunganene rya Kristo, obubuya

bw'omutima obwamatene n'emigambo ya Nyamuhanga n'emibere ya Kristo.

Paũlo akabuga, akakania endata w'emigendere yiwe, ati syali na kibi embere sy'eritunganene ry'emigambo. (Abanya Fĩlĩpĩ 3:6). Nĩkwa omugulu emibere y'omutima w'emigambo yalangirika, mwayilangira mo mubi. Akayi-tswera omo migambo ng'oko bandu bakalingiriranayayo ikw'ibyaho ly'eyĩhĩa, mwabya ng'oyowabiriyiteya oko kibi; nikwa omugulu asalalira omutobero w'obũbũyĩrĩranobw'amah w'emigambo, abere ayirebya, mwakukama omw'iyikehya neryo mwakangania obubi buwe. Akabuga atya: "Nage nabyaho nyite oko migambo; nĩkwa omugulu ekihano kyahĩka, ebibi mobyasuba, nage monahola" (Abanya Roma 7:9). Abere alangire emibere y'ekĩrĩmũ y'emigambo, ekibi mokyalangirika omo butsande bwakyo bw'ekwenene, neryo n'obuyanza abya nabo mobwahwa. [22]

Nyamuhanga syaliganza ebibi byosĩ nga biringirirene; omw'isamalira liwe, binalabeneko oko butsibu, ng'oko bandu nabo bakanalebaya; ikwa n'omo kibi kyanganalangi-rika nga kike omo meso w'abandu, sihali kibi kike omo meso wa Nyamuhanga. Eritswera ly'omundu likasombola kandi siritunganene; nĩkwa Nyamuhanga iye akatswera ebindu byosĩ by'omo kwenene ko bine. Omutamĩrĩ akapo-nawa, nibya iniabwirwa ambu ekibi kiwe kikandisyamukaga obwami bw'elubula. Nĩkwa oyukayipipa, n'omuhemu, n'ow'omururu ibasondibya butatsumangwa. NTKwa ebibi ebi bikahitanaya Nyamuhanga; kusangwa bigabene n'obubuya bw'emitsye yiwe y'olwanzo olute mo buhemu olutabere omo bihugo ebitahalaya. Oyukatogera omo kibi ky'oko binene-binene, akowa obulito bw'esisoni siwe n'obwera bwiwe haguma n'eriyitaga olukogo Iwa Kristo; naho oyuka-yipipa syalibya n'eriyitaga, neryo eki kikakinga omutima wuwe, ikyakakirya Yesu haguma n'emiyisa yiwe atuletera.

Omusolesya mwera oyowasaba ati: "Nyamuhanga, unyiganyire, ĩngye mukolanabi!" (Lũka 18:13), mwayirebya iyo wenewene ng'omundu molo, n'abandi iko banamu-langire batya; nĩkwa mwayowamo obwaga, n'omo bulitohe bw'ekibi kiwe n'esisoni, mwasa embere sya Nyamuhanga, akamusaba olukogo luwe. Omutima wuwe abya iniabiriki-ngulirwa Omuka wa Nyamuhanga erikola omubĩrĩ wiwe w'erigenyera n'erimubohola oko maka w'ekibi. Eris-

[23] aba ly'omūfarīsayo, ly'eriyipipa n'ery'eriyitunganania molya-kan-gania k'omutima wuwe syakingwire oko mukululo w'Ekīrīmū Kībūyīrīre. Busana n'ekika kiri omo kati kiwe na Nyamuhanga mwatatoka eriyilangira kw'atabukere, ko syasosire obutunganene bw'obūbūyTrīre bwa Nyamuhanga. Mwatayowa mo bwaga na mwatasunga kindu kyosĩ.

Wamabilangira obubi bwagu, isiwalinda eriyuwania. Baneho bangi abakalengekanaya bati sibatolere eryasa oku Kristo. Ukalengekanaya uti wanganowana omo maka wawu iwowene-wene? “Ko Mūetīopīa angabindula erangĩ y'engoba yiwe, kutse esoro yangabindula ebitangabitanga byayo kwehĩ? Nenyū litya mwanganatoka erikola ebibuya, ĩnywe mwabiribegera erikola ebibi” (Yeremīa 13:23). Obu-watikya bwetu, Nyamuhanga yuli nabo musa. Situtolere eri-buga tuti tukalinda eby'eritwowisya bya maka kwilaba, kutse omwanya owowene, kutse emibere mibuya kutsibu. Sitwanga-toka kindu kyosĩ itwebenebene. Tutolere itwasa oku Kristo ng'oko tune.

Nīkwa kumbe abandu isibayitebaya omw'irengekania bati Nyamuhanga, omo Iwanzo luwe lunene, akandi-syalwaho inialamia n'abakaniyira olukogo luwe. Obungi bw'emibere y'erikola ekibi bwangalangirika omo kyakakala ky'omusalaba kisa. Omugulu abandu bakayitswatsika bati Nyamuhanga, kundi owene kutsibut-sibu, syangagana omubi, kumbe ibatungerera eKalvari. Ni kusangwa sihabya yindi nzira eyo mundu angalamiremo, kusangwa hatabya obuhere obu, sibyabya bitokekene oko mwana w'omundu erilama oko butoki bubi bw'ekibi, n'eriswasubibwa omo bwamatani n'ebiriho bībūyīrīre, isibitokekene kandi kubo eribya bamatani okw'ibyaho ly'Ekīrīmū, eki kyo kyaleka Yesu iniaheka ebibi by'abakolanabi, neryo mwagalibwa omo mwanya w'ababi. Olwanzo, n'eryagalwa, n'oluholobya Mugala wa Nyamuhanga bikatulago oko bunene bw'ekibi, bikakangaya ko sihali eriyilamia oko maka wakyō, ko hate maha aw'eribyaho libuya, nīkwa [24] imwan'omw'iteka omutima w'oku Kristo.

Abatebinduka bakayilwirako ibobenebene bakahula abakayikan-ganaya mo bakristo bati: “Nage nyinowene ngabo. Nabo sibanyilengire erihwamo obuhemu, eribya n'olulengo Iw'eriyiteya n'eribya bamenge. Banzire eriyi-tsemesya ng'oko nganakola.” Eryo bakayilwirako omo bibi by'abandi, omw'ipona omubĩrĩ bakahabawa.

Nĩkwa ebibi bya bandi, n'eritala lyabo sibirilwira uku mundu wosĩ, kusangwa Omũkama mwatatuha erikwama kiminyikalo kya mundu gosĩ oyukahalaya. Omugala wa Nyamuhanga oyute na kĩtĩngũ mwa-habwa okwitwe mo kiminyikalo, neryo n'abakayitongatonga busana n'emigendere mibi y'abaka-yahula mo bakristo, bo bangakange-nie eribyaho libuya n'ekiminyikalo kyowene. Bamabya ibanasi batya omukristo ng'angabya ati, naguti ekibi kyabo kyo kite kinene kwilaba? Ibanasi ekitunganene, neryo ibagana erikikola.

Muyitegaye okw'ikereberera. Simũmbaye oko mubĩrĩ ow'erilwĩka ebibi byenyu n'erisondasonda eritunganene ry'omutima omo kati ka Yesu. Aha ho bandu bigonye n'ebigonye bakatalira olosĩ. Sinendikania bingi endata w'obũkũhĩ n'eritikatika ly'eribyaho; nĩkwa hali obulige bukaire, obulige obutowikire ndeke, omw'itendaliga eribirikira ly'Omuka Abũyĩrĩre wa Nyamuhanga, omw'isombola eribyaho omo bibi, kusangwa nĩbya lineho kwenene erikereberera. Ekibi n'omo kyangalangirika mo kike kiti, kyan-ganatsemesya oyukakwamakyō neryo ikyahika okw'imutogotyā olosĩ. Ekyosĩ ekyo tutekĩnda, kikandisyatũkĩnda n'eritutogotyā.

Adamu na Eva mobĩkĩrĩrya kw'eriria oko bigũma bagani-bawa, akakolano kake kundu, siryangahulukya bikaire ngo ko Nyamuhanga abya iniabiribũga. Nĩkwa omwatsi muke oyu mwabya ikerebula omugambo owabũyĩrĩre n'owatebinduka wa Nya-muhanga, na kandi eki mokýagaba omundu y'oku Nyamuhanga, n'erisendulirya oluholo n'obu-hanya by'endata w'ekihugo kyetu. Oko migulu n'emigulu, omulenge w'ekiro abiribanika omo kihugo kyetu, ebi-hangikwa byosĩ bikagalawa n'eriyilakira omo buhanya obwaletawa n'eritendisikya ly'omundu. Olubula ilolwene-lwene molwatulwako n'erihalya ly'omundu oku Nyamu-hanga. Ekalvari yiri ng'eryibukya ly'obũhere bw'eriswekya obwasondibawa butoke eribya ndihi y'okw'ikerebula omu-gambo wa Nyamuhanga. Isit-walebaya ekibi nga kindu ky'eritsangirako.

[25]

Obuli mukolano w'erikerebula n'eripona olukogo Iwa Kristo, akakuhindikira iwowene-wene; omutima akakola erisonda litabũkere, n'amenge iniahwerekerera, na kandi sibyekuletera erĩsĩganĩa ekwenene lisa, nikwa bikaleka omundu iniataswatoka eriliga eribirikira ly'Ekĩrĩmũ Kĩbũyĩrĩre eryo lukogo.

Abangi bakabonderaya omulenge w'omutima ahana-mire wabo omw'irengekania bati bakandisyaleka ekibi bakwamuhwa; bati ban-

ganatsanga omw'ibirikira ly'olukogo, kandi bati irinemukurabo. Bakalengekanaya bati banga-nabya babinigira Ekĩrĩmũ ky'olukogo, babilolya emĩbĩrĩ yabo y'oko luhande Iwa Sitanĩ, bati neryo oko ndambi y'enduli eyikalire banganaswabindula emigendere yabo. Nĩkwa eki si kyolokyolo erikikola. Ebikalolawako haguma n'ebikigawa omw'ibyahō, bikabya ibyabiritsumbatsumba emibere erihika oko lulengo abangu basa, embere sy'oluholo, bo bakayitaga eriangirira ekisosekanio kya Yesu.

[26] Nibya n'omutsye mubi muyĩma, engumbu nyibi nguma eyo mundu akakulaya, ikasala yabulirania amaka w'Engulu yowene. Obul'iyitsemesya omo kibi rikaletera omutima w'eribeherwa Nyamuhanga. Oyukakanganaya obutikirirya bubi kutse eriyũnĩa omo butatsomana ekwenene ya Nyamu-hanga, akahulula ebyanalyabiba. Omo Biblia yosĩ, simuli eri-kunga ly'eryubahisya okw'iyiteya oko bũlĩge bw'eritsanga omo kibi erilabire oko binywa by'owamenge biti omubi "asyahambwa omo mĩrĩkĩ y'ebibi biwe" (Emisyo 5:22).

Kristo ayitegekerenie eritubohola oko kibi, nĩkwa syalikũna erisonda lyetu. Nĩkwa twamabibulira omw'ikerebula, tukayilolya omo bubi mo kutsibu, tukagana obwiranda n'olukogo luwe, angataswatukoleraki kwehĩ? Itwamabiyitswera itwebenebene, omw'igũndũ, tukagana olwanzo luwe. "Ulebaye, lino ni ndambĩ itolere, ũlebaye, lino ni kiro ky'erĩlamĩbwa" (2 Abanya Korĩnto 6:2) "Lero mũnabwĩre, mwamowa omulenge wuwe, sĩmũkalaye emitima yenyũ" (Abaebrania 3:7,8).

"Omundu akalangira erisosa ly'eyĩhya, nĩkwa Omwami Mukulu akasamalira omo mutima" (1 Samwelĩ 16:7): omu-tima w'omundu haguma n'obutseme n'obulige bwago; omutima owakayũnaya omw'igangaganga, owikeremo obubi n'amabehi. Anasi ebyo mutima akasonda n'ebyaka-yitaga n'erikwamirira. Genda eyali n'omutima wawe ng'okwane omwikma lyago. Umukingulirego, oyuka-langir'ebyosĩ, igunemulaka ng'omwimbi uti: "Uwe Nyamuhanga, unyirengeko, uminye obũlengekanĩa bwage; unyire-ngeko, uminye amalengekanĩa wage. Usondaye nga hane eriteba omwisi wage, unyisondole omo nzira y'erikota". (Esyonyimbo 139:23,24)7

Abangi bakaliga ekisomo ky'amenge w'ekihugo, eryĩsĩrĩra ly'eyihya, omutima isyerĩre. Kumbe erisaba lyagu iryabya eri: "Uwe Nyamuhanga, uhangike omutima owene omwisi wage. Kandi ũhĩre ekĩrĩmũ kitunganene omwisi wage" (Esyonyimbo 51:10). Ukole

n'omutima wagu omo kwenene. Ubye w'ekwenene n'oyukasika ng'omugulu engebe yagu yiri omo lukaliro. Ni by'erisoha iwe haguma na Nyamuhanga, erisoha busana n'engebe y'erikota. Amaha awakimanira okw'irengekania lisa iniakandisyakuheria. [27]

Iwiga ekinywa kya Nyamuhanga haguma n'erisaba. Ekinywa ekyo kikahira embere syagu, omo migambo ya Nyamuhanga n'omw'ibyhaho Iya Kristo, y'amahano makulu w'obubuyire obo mundu amabibula "isiendisyalola oko Mukama" (Abaebrania 12:14). Kikaleka omundu inialiga ekibi; kikakanganaya enzira y'erilama. Utegayekyo ng'omu-lenge wa Nyamuhanga owakabuga n'omutima wawu.

Ng'oko ukalangira obungi bw'ekibi, ng'oko ukayilangira ko gune, isiwayitwisaya amaha. Ababi bo Kristo asya-lamaya. Sitwangabuga tuti tukakanganaya Nyamuhanga yo haguma netu, nika (olwanzo Iw'eriswekya!) Nyamuhanga "akakanganaya abandu bosikw'ie busana na Kristo" (2 Abanya Korinto 5:19). Omo Iwanzo luwe lubuya, akakura emitima y'abana buwe abaherire. Ababuti ba kuna kihugo sibesika omw'isamalira ebibi by'abana babo ng'oko Nyamuhanga iye akasika busana nabo akasonda erilamia. Sihali oyukimira omukereburi. Sihali hatabya obuno bw'abandu, na hake, obukagongagonga abaherire b'omo Iwanzo. Esyondagane syosi esi, n'amatulago awosi aya, akakanganaya olwanzo lute Iwangaton-dolwa.

Omugulu enzigu Sitanika ikakubwira yiti uli mubi kutsibu, iwatungerera Omutongolya wawe kandi iwakanika ko yuto-lere, yo mutunganene. Iwaminye ekibi kyagu, neryo iwa-bwira enzigu uti: "Kristo Yesu mwasa omo kihugo busana n'erilamya abakolanabi" (1 Timoteo 1:15), kandi ko wanganalamibwa omo Iwanzo luwe olutehwa. Yesu mwakanirya Simonika y'omwatsi w'ababwekwa babiri. Omuyima abya mo mwinda muke w'omukama wuwe, n'ogundi iniali na mwinda mulito, nika omukama oyo mwabwira abosi ati sibendiswaswaha, sibakirimo mwinda. Neryo Yesu mwabulya Simonika nga ni wahi oko babiri yowanganzire omukama wiwe yo kwilaba? Simonika mwasubirya ati: "Mbino oyo abuyira bingi" (Luka 7:43). Twabya bakolanabi kundu; mkwa Yesu Kristo mwahola ati tusunge eribuyirwa. Eritolera ly'obuhere buwe riri n'obutoki bw'eritusangania haguma na Tata. Abo abiribuyira kwilaba, basyamwanza kwilaba na kandi basyasegera hakuhikuh

[28]

n'ekĩtũmbi kiwe ky'obwami bakamupipa busana n'olwanzo luwe lunene n'obuhere buwe obutehwa. Mono mugulu omundu akamina olwanzo Iwa Nyamuhanga, mwakatoka erilangira ekibi ko kitsandire. Omugulu tukowa n'eriminya obuhere bute na ndũlĩ bwa Yesu Kristo busana netu, emitima yetu ikahwerekerera omo Iwanzo n'obulige.

[29]

4. ERIKANGYA EKIBI

“Oyūkākūnīngīra ebibi biwe siendīsyowana; nīkwa oyūka kangayabyo n’erirekabyo asyabana eriganyirwa” (Emīsyō 28:13).

Ebyo mundu angakola atoke erisunga eribuyirwa na Nyamuhanga ni byolobyolo, bitunganene kandi by’obwenge. Omukama syalitusaba erikola ebyotute twa-ngatoka imo twabuyirwa. Sihalali n’omuyīma oyukasabawa erigenda lugendo olūkalīre, kutse erīyagalīa busana n’eri-sunga erigenyera Iya Nyamuhanga w’elubula, kutse eryerya amalolo wetu: oyukayisinga ebibi biwe n’eribitsira akasunga erigenyerwa.

Omukwenda Yakobo akatubwir’atya: “Mūkangananaye ebibi byenyū, n’erisabirana, imwatoka erīlamībwa” (Yakobo 5:16). Mukanganaye ebibi byenyū byosi byo Nyamuhanga, yo wanganatoka eribilusya iye musa, kandi mukanganaye ebibi īnywe n’okwinywe. Wamabihītanīa omwira wagu kutse mūlīkyenyū, litolere iwayisinga ekibi ekyo, neryo nabo litolere ibakubuyira. Litolere neryo iwasondekania eribuyira Iya Nyamuhanga kusangwa oyo gulyahalayako ni wa Nyamuhanga; igulyabya wamuhalyako, iwamabihalya oku Muhangīkī n’oMūtongolya wuwe. Eryo emyatsi iyamaletwa embere sy’Omusanganāia muguma musa, Omuhererī wetu Mukulu “oyo walengawako omo myatsi y’emīsīndo yosī eyikatulengako netu, nīkwa mwatakola ebibi”, oyukatūkwīra “obūlige omo bolobolo bwetu”, na kandi oyo wangatoka olosī eritwerya kw’ebibi byosi (Abaebrania 4:15).

Abate bayīkehya embere sya Nyamuhanga omw’iyi-singa ekibi kyabo, sibali bakiruka ekika ky’erīmbere ky’erisanganībwa na Nyamuhanga. Twamabya tutitakwa engitsi n’erikangya ebibi byetu n’omutima molo owali n’obuba bw’ebibi byetu, isituli twasonda kwenene eribuyirwa lyabyo. Kwenene tutitasonda obuholo bwa Nyamuhanga, sitwangabusunga. Ekikaleka itutabuyirwa ebibi ebyabirilaba ni kusangwa sitweyīkehaya n’eriatatana n’emibere y’eki-nywa ky’ekwenene. Tukamīnyīsībawa ebyo twangakola ebilolere okwikangya ebibi. Erīkangya ebibi, mo lyangabya oko bandu bangi

[30]

kutse oko mūyima, litolere iryabya ry'ekwenene kandi irialūa oko mutima. Siritolere rikabya lya bŭlŭndŭ na bitsange, kutse siritolere likakunŭrwako abandu abate biga eribeherwa ekibi. Erŭkangya ekibi erŭkalŭa emwisi w'omutima, likasangana n'erigenyera litehwa lya Nyamu-hanga. Omwimbi akabŭga atya: "Omwami Mukulu ali hakŭhŭ n'ab'emitima ibŭnangŭkŭre, akalamaya abatawite amaha" (Esyonyimbo 34:18).

Erikangya ekibi ry'ekwenene likalengerera, na kandi likahula ebibi n'eriyisingabyo. Hane ebibi bingi ebyotwangakangya oku Nyamuhanga musa; ihasyabya n'ebyotwangakangya oko abo tulyakolera nabi, enyuma okwaho hali n'ebyotulyakosera abandu bangi; bitolere ibyakangibwa kutya oko bandu bangi. Nŭkwa obul'ikangya ebibi litolere irialengerera, iriakania ndeke n'eriahula ebibi ebiryakŭnda omundu.

Omo biro bya Samwelŭ, abana be Israeli babya ibabiriya hali oku Nyamuhanga; isibakyŭkŭrŭrye amenge wa Nyamuhanga aw'erisondola ebihanda, n'obutoki buwe bw'erilwira kubo n'eriwatikyabo. Omw'iyihigula oko Mwami Mukulu w'ekihugo kyosŭ, mobakanganŭa ko basondŭre eritabalwa ng'ebŭtunga ebyabya bitŭmbŭre kubo. Obutasŭma bwabo mobwatabala emitima yabo na mobwahigulabo oku Nyamuhanga. Embere w'erisunga obuholo, mobyatolera kubo erikangya ekibi kyabo kyo ndeke batya: "Twabir-itomekera oko bibi byetu byosŭ kw'ebibi ky'eriyisondera omwami" [31] (1 Samwelŭ 12:19). Byabya bitolere ibakangania ekibi ekyo bayikŭnayamo.

Erikangya ekibi siryangatalŭwa na Nyamuhanga lite haguma n'engitsi y'ekwenene, n'eribinduka. Litolere ihabya olosŭ eribinduka ly'eribyaho, neryo ebyosŭ ebitatolere embere sya Nyamuhanga ibyahirwa luhande. Ebyo byasya-letwa n'engitsi y'ekwenene y'ekibi.

Omŭbŭrŭ tŭhekŭre akakangŭbawa okw'ŭtwe atya: "Muyer-aye, muyikose. Mŭlŭsaye obubi bw'erikola lyenyŭ embere sya meso wage. Mŭmbaye okw'ikola ebibi. Mwige erikola ndeke. Mŭsondasondaye erŭbanza litunganene, mŭwatŭkaye oyŭkanŭbŭbawa, mŭlekeraye engŭbŭ, mwimire omŭkwakalŭ" (Isaya 1:16,17). "Omundu mubi amasŭbŭlya omuwato, n'erŭsŭbŭlya ebyo ahunga, akalendera omo migambo eyikasikaya engebe, isialikola ebibi, asyabyaho kwenene. Isiendisyahola" (Ezekielŭ 33:15). Omuk-

wenda Paulo, akakania oko mūbirī w'ērīkwa engitsi y'ekibi, akabuga atya: “Neryo talebaya ngoko Nyamuhanga mwakola omo bŭlīge bwenyū erireka imwakwa omūhwa, kandi imwayihanganira. Mwa-leka imwahitana, ĩmwakwa obuba, imwabya n'olu-kando busana nage, imwayitsinga, imwasuyira ebibi! Omo byosi mwabĩrĩyĩkangya ko mute ko musango omo mwatsi oyu” (2 Abanya Korinto 7:11).

Omugulu ekibi kikabuga obugenge bw'omutima, ow'ebibi syaliswamina obulema buwe, na syaliswalangira obŭlito bw'ekibi alyakola. Hatane h'eriyolobeka, eriso-ndolwa n'Ekirimu Kibũyirire, iniakandibya omo mwĩrĩmya w'eritendilangira ebibi biwe. Erikangya ebibi liwe sirya kwenene. Oko buli ndambi ko akakangaya ekibi, akanguha erikwamĩako eriyihabula, akayihambũlia omo bindu ebiryaleka iniakola erilolo erikaleka iniat-sumangwa.

[32]

Adamu na Eva, babere babirya oko bigũma baganibawa, mobahemuka n'eryubaha. Mobatsũka erianguhira amalengekaniya w'eriyihabula n'eriyibalya oko lubanza Iw'oluholo. Omugulu Nyamuhanga atsopolaya ekibi kyabo, Adamu mwasonda erĩsũbya oluhande Iwakyo I'oku Nyamuhanga, n'olundi oko mŭkalĩ wuwe: “Yo mŭkalĩ wamba eribya haguma nage, yulyamba oko bĩgũma by'omuti oyo, nage mongalya.” Omukali mwahingira olubanza I'oko nzoka, ati, “Enzoka yo yiryanyiteba, nage mongalyakyo” (Enzũko 3:12,13). Wahangikira enzoka yoki ? Ekyatuma iwaleka iyingira omo ririma ry'Edeni niki ? Amabulya ayo, aweriyihambũlia liwe, abya iniakasũbaya omuheke wosi w'ekibi w'oku Nyamuhanga. Omutsye w'eriyĩhambũlya oko kibi atsukĩsĩbawa n'ĩse w'amabehi, neryo akalangirika oko bagala n'abali ba Adamu. Erīkangya ekibi ly'omuhanda oyu siryeletawa n'Ekĩrĩmũ kya Nyamuhanga, na siryangalĩwa. Erīkwa engitsi y'ekwenene y'ekibi rikaleta omubi y'eri-heka obubi buwe iyowenewene, n'eribuminya butsira erĩbĩsabo. Ng'omũsolesya, iniakandibũga, abilolya ameso w'endata, ati: “Nyamuhanga, unyiganyire, ĩngye mukola-nabi!” (Luka 18:13). Abakalĩga ebibi byabo bo bakandisya-ganzirwa eritunganene, kusangwa Yesu akakanganaya eri-tolera ly'omusasi wuwe busana n'emitima eyikakwa engitsi y'ekibi.

Ebiminyikalo by'erīkangya ekibi ry'ekwenene ebiri omo Biblia sibiribanikamo n'ekinywa n'ekiguma eky'eri-yĩhambũlya, kutse erilĩbalĩbanĩa ekibi, n'erihabula omubi. Omukwenda Paulo mwata-

sonda na hake eriyilwirako. Aka-kanganaya ekibi kiwe, ikialan-girika kũndũ; syalilenga na hake eribuiiranã obubi bwakyo. Ak-abuga ati: “Monabana ehamũlĩ oko bahererĩ bakulu, eriboha abandu ba Nyamu-hanga omo mũlĩkĩ, kandi omugulu bĩtawa, monalĩga.

[33] Engendo nyingi, monasuyirabo omo manyũmba w’erĩhinda-namo gosi, kandi monalenga erĩkũnabo eritsuma ekisomo kyabo. Kandi monahitana kubo ko kutsibu, monakwamiri-rabo erĩhĩka oko mũyĩ y’ehali” (Ermĩrĩ y’ Abakwenda 26:10,11). Syalitikatika eribũga ati: “Kristo Yesu mwasa omo kihugo busana n’erĩlamya abakolanabi. Nage indi mukolanabi kwilaba bosĩ” (I Tĩmoteo 1:15)

Omutima w’eriyikehya n’omolo, owagondire omo ngitsi y’ekwenene y’ekibi, angatoka eriminy olwanzo Iwa Nyamuhanga, n’endĩhi nene y’eKalvari. Ng’oko omwana akakangaya ekibi ky’okwise umwanzire, ow’ebibi oyuli n’engitsi yabyo kwenene asyaleta ebibi biwe byosi by’embere sya Nyamuhanga. Bisakirwe bitya: “Nikwa twamakangya kwenene ebibi byetu, Nyamuhanga siali-regula, kandi akakola ekitunganene. Asyatubuyira ebibi byetu

[34] n’eritwerya kw’ekitatunganene kyetu kyosi” (1 Yoane 1:9).

5. ERIBINDUKA

Nyamuhanga mwateka endagane ati: “Nenyũ mwasyanyisonda-sonda, mwasyanyibana, omugulu mwasyanyisonda n’omutima wenyũ gosĩ” (Yeremia 29:13).

Nyamuhanga, oyo tukaŵa naye omo mibere yetu, asondire iniatũsũbiamo ekisosekanio kiwe, twamabimuha emitima yetu yosĩ. Lebaya ng’oko oMuka Abũyĩrire akakanaya endata w’emibere yetu: “Mwabya baholĩ omo bĩrĩmũ bye-nyũ busana n’amalolo n’ebibi byenyũ”; “Omutwe gosĩ alwere, n’omutima gosĩ akalembera”; “Omubiri gosĩ siali ndeke” (Abanyaefeso 2:1, Isaya 1:5,6). Tuhambĩrwe omo bitego bya Sitanĩ na tukasikaya “erisonda liwe” (2 Timoteo 2:26). Nyamuhanga asondire iniatulamia n’erituha obwfra-nda. Nikwa, ng’oko ebyo bisondire ihatsuk’ibya eribinduka lyoswire ry’emibere yetu, litolere itwayiteka olosĩ okwiye.

Eribuga eriyanza, w’amalwa manene oko wandi. Eriyiteka eryoswĩre oku Nyamuhanga n’erisikya kundu erisonda lya Nyamuhanga, sibirisungika hate malwa; nikwa litolere itwatsuk’ibya n’erisikya eri, imotwatoka eribinduka, n’eryerĩbwa.

Obutabali bwa Nyamuhanga sibuhangene okwĩsĩkya butsira malengekania, ng’oko Sitanĩ akasonda eribuka-ngania, ati ni butabali bw’erinũbya. Nyamuhanga akabirikira amalengekania wetu, n’omulenge w’omutima wetu ati: “Mwase tuye embĩta !” (Isaya 1:18). Oyo go mulenge ogo Nyamuhanga akabirikiramo abandu bosĩ. Syangalĩga eripipa erite rya kwenene, eritelwa okwisonda ly’omutima. Erisikya erikakasawa, irikandikakĩrya erikula ly’amenge n’obugenge bw’omutima; irikandikehya omundu erihika oko mibere y’amasini. Nikwa eryo si ry’erisonda ly’oMuhangĩkĩ. [35] Aso-ndire omundu iniakula, omo butokĩ bw’erihangika, erihĩka oko kika kye ndata. Akahira embere syetu y’obutseme obw’akasonda itwahikako omo lukogo luwe. Akasonda eri-berererya erisonda liwe ry’omwitwe, neryo kw’akatubirikira atya, ati tuyiteke okwiye. Neryo biri okw’itwe erisoha nga tunasondire eriboholwa

omo bukobe bw'ekibi, n'eritsemera omo bwiranda bwa bana ba Nyamuhanga.

Omwiyiteka oku Nyamuhanga, litolere itwaleka ebyosĩ ebyangatugaba hali okwiye. Kyo kyaleka oMulamia iniabũga ati: “Si-hali mundu ũkw'mywe oyo wangatoka eribya mwiga wage, am-atendĩsyasĩganĩa ebyosĩ ebyo awite” (Luka 14:33). Mamoni ni lusumba Iw'abangi. Eryanza esyo-furanga, n'eriyitsutsa obuteke ni miriki eyikaboherabo oko Sitanĩ. Abandi bakanza eripipwa n'erisĩkĩbwa Iya muna kihugo. Abandi nabo bakayikoteraya olusumba Iw'eribyaho ry'eriyisyandira, eritemo maganiryo. Nikwa litolere amahu-lula w'obukobe iniatwibwa. Sitwangaha oMukama yo luha-nde, n'ekihugo olundi. Tukabya bana ba Nyamuhanga eritsũka oko ndambi tukabya n'eriyiteka eryoswire.

Hane abandu abakabuga bati banemukolera Nyamuhanga, bakakola n'amaka erĩsĩkya emigambo, imobahengemula obulema bwabo n'eriyiminyisya ko bawite erilama. Emitima yabo siyesĩsĩrĩbawa omo Iwanzo Iw'eriswekera Iw'oMulamia, nikwa bakayiha omĩhwa w'erikola emibĩrĩ y'obukristo, yitoke eryĩngĩryabo e lubula. Ekisomo ky'omuhanda oyu ni buyira. Omugulu Yesu Kristo akĩkala omo mutima, omutima akalũaho iniũsũlamo olwanzo luwe n'obutseme b'obwamatani, erihika okw'iyibohera okw'iyie. Omw'isamalira oMulamya, omundu syaliswayanza, akasiganaya [36] emitsye mibi. Olwanzo luwe lukabya kireka ky'emĩ-bĩrĩ yiwe yosi. Ababiriminy'olwanzo Iwa Nyamuhanga, sibeyibulaya nga banga-mukolera mũbĩrĩ wa muhanda wahi imobataganwa. Sibalikwama emibere y'eyĩkwa y'eribyaho ly'obukristo, nikwa bakayĩhĩyĩka erikola erisonda ly'oMutongolya wabo. Bakasiganaya ebyosĩ, neryo ibatsemesibwa n'ebindu ebitendisyahwaho, kandi n'omũhwa wabo alingirirene n'endũndĩ y'ebyo bakasondekanaya. Obukristo obutawite olwanzo lungi olu, ni bw'omo buno busa; ni yiluyĩrĩrania Iya buyira, kandi ni kolera busa.

Ukalengekanaya uti ni buhere obulabire olulengo eriha ebyosi by'oMukama ? Unemuyibũlya uti: “Ko Yesu mwangoleraki?” Omugala wa Nyamuhanga mwateka ebyosi busana n'eritutongolia: engebe yiwe, olwanzo luwe, n'eriagalwa liwe. Ko byanganatokekana, itwe twanzawa omo Iwanzo lungi ng'olũ, itwagana erimuha emitima yetu ? Obuli katambi k'omw'ibyaho lyetu, tukangirira emiyisa y'olukogo luwe, neryo nibya kyo kikaleka itutatoka erilangira

obukĩru n'obuhanya ebyo twalũsĩbawamo. Twanganasamalira oyo watsimitawa busana n'ebibi byetu kandi itwaponna olwanzo lungana ng'olu, obuhere bunene obu ? Omw'itungerera eriyikehya linene ry'Omukama w'erihenia, ko naho omundu anganaswayihanã oko malwa n'eriyikakirã ebyo akasa-bawa busana n'eryingira omo ngebe y'erikota ?

Emitima mingi eyikayipipa ikayibũlaya yiti: “Ngabindukiraki kwehĩ, ingye nyite naminya nga nanganafiwa na Nyamuhanga, ngayikeherayaki kwehĩ?” Ngabasaba musamalire Yesu Kristo. Siabya na kibi. Ekindi kwilaba: abya Mwami w'elubula; n'omo Iwanzo luwe oko bandu, mwayi-yira mo mubi omo mwanya wetu. “Mwaganzirwa haguma n'ababi. Mwaheka ebibi by'abangi kandi mwasabira abaha-Iĩrya” (Isaya 53:12).

[37]

Neryo okw'ebi, tukatekaki omugulu tukayiteka olosĩ ? Omutima owatsandire omo kibi, owasondire eryeribwa omo musasi wiwe, erilamibwa omo Iwanzo luwe olute na nduli ! ... Kandi ibyakala oko mundu erireka ebyosi! Nyiri n'esĩ-sonĩ eryowa bikabuwa, mbe-mukire eribhandika.

Nyamuhanga syalitusaba obuhere bwa kindu n'ekigu-ma kisa ekyowene kandi ekyangatuyirira ndundi. Omo byosĩ ebyo akakola, asondire obutseme bwa bana biwe. Akabiki-rabo ebindu bibuya kundu ebĩlabĩre ebyo bakarandamirira. Ayii! Abosĩ ko bate basoha erikwama Yesu ngo bangala-ngira ebi! Oyukakola ebiri bũtũlĩ oko migambo ya Nyamu-hanga, akatogotaya engebe yiwe. Na hake simuli butseme bw'ekwenene omo nzira eyikaganibawa n'oyukakola ebyosĩ busana n'ebibuya byetu. Enzira y'erikerebula ikalolaya oko buhanya n'okwihera.

Erirengekania ambu Nyamuhanga akatsemere amalige w'abana buwe ni kibi ekikalĩre. Anzire abana buwe iba-sunga obutseme busa. Tata wetu w'elubula syangĩma n'ekihangikwa kiwe n'ekiguma ky'obutseme. Amahano wa Nyamuhanga akatubwira eriyihigula oko byosĩ ebyangatule-tera amalige n'eritwa amaha; ebyosĩ ebyangatakaga eryi-ngira omo butseme bw'elubula. OMutongolya w'ekihugo akalĩga abandu ng'oko bane, haguma n'erisonda lyabo, omw'itenditanganana lyabo, n'omo bolo bwabo. Syalisonda eryerya ebibi lisa n'eritongolyabo omo musasi wuwe, nikwa asondire kutya erĩsũbĩrĩa okw'isaba lya bosĩ abakaliga eri-hagata engomo yiwe,

n'eriheka omuheke wuwe. Akandi-syhabo eriluhuka n'obuholo, akandisyatwalabo omo butseme obulabire.

[38] Abangi bakayibulaya okw'ebi bati: "Nangayira nyiti okwiyiteka oku Nyamuhanga ?" Ukasonda eriyiteka okw'ie, nikwa ũlũhire oko bugenge bw'omutima, uli muko-be w'eritikatika na utaberwe n'emitsye y'eribyaho lyagu ry'ekibi. Esyondagane n'esyombĩta syagu siri ng'embi-mbano y'ebisengula. Ukabya wibuka esyondagane syagu esyo gulyabererera, neryo igutaswabya n'eryikĩrĩya omo kwenene yagu, neryo iwalengekania uti Nyamuhanga syangakuliga. Nikwa sigutolere erĩtũ amaha. Ekyo gusondire, ryeriminya obũtokĩ bw'ekwenene obw'erisonda. Nyamu-hanga mwatuha obũtokĩ bw'erisombola: biri okw'itwe eri-bukolesya. Siwangatoka eribindula omutima wawu, iwowene-wene siwangatoka eriteka ebikakutsemesaya by'oku Nyamuhanga; nikwa wanganayisinga erimukolera. Wanganamuha erisonda lyagu, neryo naye iniakutokesya erisonda n'erikola, erikwamana n'erisonda liwe ribuya. Okw'ebyo iwe gosĩ igukandibya emwisi w'erikola ly'obutoki ly'eKĩrĩmũ kya Kristo; ebikakutsemesaya ibikandiyikumira okwiye, n'amalengekania wagu iniamatana naye.

Eriyitsũtsa obugenge n'obubũyĩrire lyowene; nikwa wamabitwĩrĩa aho, ekyo sikyangatakuyirira ndũndĩ. Abangi bakan-disyahera, ibanabya n'amaha w'erisyabya bakristo. B'abakataluka okw'iteka erisonda lyabo lyosũ oku Nyamuhanga, kandi ibatayisinga eribya bakristo.

[39] Omw'ikolesya kwenene erisonda, eribinduka lyoswĩre lyanganakoleka omw'ibyaho lyagu. Omugulu ukaha eri-sonda lyagu ryo Yesu Kristo, iwamayamatanĩa n'amaka awalabire amaka wosĩ n'amatoki gosĩ. Amaka awakalwa endata iniakandikwasira erisyakuhĩrĩkĩrira, neryo ukabya unemuyihĩra utya omo byala bya Nyamuhanga, igukandito-kesibwa eribya n'eribyaho lihya, eribyaho ly'eryikĩrĩria.

6. ERYIKIRIRYA, OBUHOLO N'AMAHA.

Omugulu omulenge w'omutima wawe abukibawa n'Ekirĩmũ Kibuyĩrĩre, mowatsũka erilangira emibere y'ekibi ko yitsandire, obubi bwakyo n'amalige ago kikabuta, na kandi ukakikwa obusu. Ukayowamo ekibi ko kyabirikugaba oku Nyamuhanga n'erikuyira mo mukobe wakyo. Ng'oko ukabya n'omũhwa w'erilwa nakyo utoke eriyihigula kukyo, n'erĩowa obolo bwagu ko likanakanya litya. Ebyo uka-kwamirira bikatabũkala, n'omutima wagu ini-atsanda. Ukala-ngira eribyaho lyagu ko molyũsulamo eriyanza, n'ekibi. Ukasondekanaya eribuyĩrwa n'obwiranda. Eriamatana na Nyamuhanga n'erimusosa: wangabikola gũtĩ ?

Ebikutolere, b'obuholo, ry'erĩbuyira ly'elubula, lo Iwanzo Iwa Nyamuhanga omo mutima wagu. Obuholo obo esyofuranga sisyangatekabo, n'amenge syangahĩkya kubo, na hake siwangata-sungabo omo maka wagu. Nyamuhanga akahabo mw'ihitya, "but-sira suranga kutse bũgũli" (Isaya 55:1). Bukabya bwagu, wam-abisonda erikakya ebyala lisa, ukangirirabo. Omukama akabũga ati: "Nomo ebibi byenyũ byangabya nge ngula, byasyabya byeru ng'enzururu. Nomobyanga ng'omunyama, byasyabya ng'obweya bw'esyombũli" (Isaya 1:18). "Kandi nasyabaha omutima muhya-muhya nibya, kandi nasyahĩra ekĩrĩmũ kihyakihya omwisi wenyũ" (Ezekĩelĩ 36:26).

Wabirikangya ebibi byagu kandi wabiritsirabyo n'omutima wawe gosĩ. Wabiriyihagura eriyiteka oku Nyamuhanga. Genda eyali yo lino umusabe uti eraye ebibi byagu n'erikuha omutima muhya, neryo kandi wikĩriraye kwakabikola kusangwa abirilagana atya. Eryo ly'erikangĩrĩrya Yesu ateka omogulu abya enw'isi. Erihitya [40] eryo Nyamuhanga atulaganira, ekitutolere kisa ry'eryĩkĩrĩrya ko tukangiriralyo, naryo ni ryetu. Yesu abya akalamia amakoni w'abosi ababya bĩkĩrĩrye obũtokĩ buwe. Iniakawatikayabo omobindu ebi-langĩ-rĩkĩre atoke erihabo eryĩmwikĩrĩrya omobindu ebitalangĩrĩkĩre, akaleterabo atya eryĩkĩrĩrĩa kwawite obutokĩ bw'eribuyira ebibi. Ekyo kyabũga omugulu abwira oyowabya alwere obukoni bweri-

uma ati: “Nĩkwa mutoke eriminya k’Omugala w’Omundu awite hamũlĩ omo kihugo erubuyira ebibi, Yesu mwabwira oyũbasĩre ati, Hangana, wĩmaye engingo yawe, uye eka wenyũ” (Matayo 9:6). Engulu yowene ya Yoane koyinabũgire yitya, ikakania oko bitikotiko bya Yesu Kristo: “Nĩkwa ebĩ bĩsakĩre imwatoka erĩkĩrĩrya Yesu kw’ali Kristo, Omugala wa Nyamuhanga, neryo omw’ĩkĩrĩrya erĩ imwa-bana engebe omo lĩna liwe” (Yoane 20:31).

Omwatsi owakakanaya ng’oko Yesu alamaya omukoni oyo wabya ũmĩre okokigetse kye Betesaida, akatukangĩrĩ-rya ko twangamwĩkĩrĩrya imotwasunga eribuyirwa ebibi. Tusamalire omwatsi oyo. Omukoni muhanya oyũ abya kyegekĩre; isyali-taswakolesya amagulu wuwe oko mitũta 38. Neryo ikwa Yesu mwamubwira ati: “Hangana, uheke engyingo yawe, uyigendere” (Yoane 5:19). Omukoni anganabuyĩre ati: “Mukama, wamabya igukasonda erinyi-lamĩa iningandisikya ekinywa kyagu”. Nikwa mwatabũga atya, mwikĩrĩrya ekinywa kya Yesu, nibya mwikĩrĩrya ko amabilama, amalenga eribasula neryo amalũaho iniagenda. Mwasĩkya erihamula lya Yesu, na Nyamuhanga mwamuha amaka w’erigenda. Mwalamibwa.

[41] Uli mukola nabi ngaye. Siwangatoka eryerya ebibi byagu ebyabirilaba, siwangabindula omutima wawe n’erye-ryago. Nikwa Nyamuhanga akalagana erikukolerabyo omu Yesu Kristo. Unĩkĩrĩrye endagane eyo. Ukakangaya ebibi byawe n’eriyiteka oku Nyamuhanga. Ukasonda erimukolera. Kweneneko, wamabikolebyo, Nyamuhanga iniakandiberererya ekĩnywa kiwe ky’okwiwe. Wamabyĩkĩrĩrya oko ndaga-ne yiwe, uti ebibi byawe byabiribuyirwa, nawe wabiryera, Nyamuhanga akahindula eryĩkĩrĩrya lyagu mo kwenene. Ukalamibawa ndekendeke ngo yowabya ũmĩre oyo Yesu aha amaka w’erigenda anabyĩkĩrĩrya ngokwamabilama. Eri-lama rikabya wanabyikĩrĩrya.

Isiwalinda eritsũka eriminya ko wabirilama, nikwa iwabũga uti: “Namaligakyo, ekyo sikiri busana n’eryowakyo lyage, nikwa kusangwa Nyamuhanga yulyabũga.”

Yesu akatubwira ati: “Ebyosĩ ebyo mukasaba n’erĩ-bũlya, mwĩkĩrĩraye ko mwabiribanabyo, nenyũ mwasyaha-bwabyo” (Marko 11:24). Nĩkwa endagane eyo yisondire kumbe erisaba ryetu iryakwamana n’erisonda lya Nyamu-hanga. Kwehĩ erisonda lya Nyamuhanga lyeritwerya kw’obuli kibi, erituyira mo bana buwe

n'eritokesya eri-byaho omo bubũyĩrĩre. Twanganasaba emiyisa eyi, n'eryĩkĩ-rĩrya ko twamangirirayo, n'erĩsĩma Nyamuhanga busana n'erituhayo. Atulindire tuye eyiri Yesu eriyeribwa n'eritoka eribyabo embere sy'emigambo yiwe butsira isoni kutse ngitsi. "Neryo sihali eritswerwa oko bawatene na Kristo Yesu" (Abanyaroma 8:1).

Eritsũka lino simukiri benyu inywebenebene: momwatongolibwa omo bugũlĩ bunene". "Momũtatongolibwa omo bindu ebikahera, ng'ebĩtsĩpa kutse esyamagetsi... Nĩkwa omo musasi wa Kristo, ow'obũgulĩ bunene, naye abya nge kyana ky'embũlĩ ekite kw'ekĩtĩngũ kutse bulema" (1 Petero 1:18,19). Omwĩkĩrĩrya Nyamuhanga, Omũlĩmũ Abũyĩrĩre abiritsukisya eribyaho lihya omo mutima wawe. Wamabibya mwamatani w'omo kitunga kya Nyamuhanga, na Nyamu-hanga akwanzĩre ng'okwanzĩre Mugala wuwe. [42]

Lino ng'oko wabiriyiteka oku Yesu isiwaswasuba enyuma, sigusyayikula omo byala biwe. Ebiro byosĩ ubũge uti: "Nyiri wa Kristo, nabiriyiteka okwiye"; kandi umubulaye eKĩrĩmũ Kibũyĩrĩre kiwe n'olukogo luwe erikusondola. Uka-bya mwana wa Nyamuhanga omwiyiteka okwiye n'erimwi-kĩrĩrya. Kobinakutolere bitya eribyaho omw'lye. Omu-kwenda Paulo akabũga ati: "Kusangwa mwabiriangirira Kristo Yesu mo Mukama, mumukwame n'erimatikana naye" (Abanya Kolosayi 2:6).

Abandu bangi bakalengekanaya bati bangalabibwa omwirengwako, n'erikangya oMukama ko babiribinduka, embere w'erisaba olukogo luwe. Nikwa banganasabalo okona ndambi eno. Batolere erisunga oiukogo olu, batolere oMuka wa Kristo erihĩrĩkĩrĩrabo omo bolo bwabo; bite bitya isibangatoka erikinda ekibi. Yesu anzire iniatulangira tukasa okwiye ng'oko tune, bakolanabi, bolo. Twanganaya eyali n'eriyigusa omo bisando biwe n'obolo bwetu, erihera lyetu haguma n'ebibi byetu. Akabana olukengerwa omwityũsũlya olwanzo luwe, erisenga ebihutale byetu n'eritwerya kw'ebibi byosĩ.

Aha ho bigonye bya bakolanabi bakayiteberaya: sĩbĩkĩrĩrye Yesu kwakabuyirabo, mundu ku mundu. Sibalirĩga ebyo Nyamuhanga akabũga. Abosĩ abakayiteka oko Mukama bangaminyanda ndeke eribuyirwa ly'ebibi byabo byosi kobakasungalyo busa. Uleke amalengekania mabi w'eribũga uti esyondagane sya Nyamuhanga sisikulolereko. Siriho busana n'obuli mukolanabi oyukĩkĩrĩrya Yesu Kristo. Ebibi n'omo byangabya bingahi, sibyangaleka ow'ebibi aka-

[43] tendisunga amaka, eryeribwa n'eritunganene om'oyo wahola busana netu. Yesu anzire kutsibu eritulũsĩa esyongimba esitsandire omo kibi, n'eriswatwambalya esyokanzu sy'omu-sohe esy'eritunganene. Akatuhatikana ati tubyeho, situhole.

Nyamuhanga syalitukolera ng'abandu ko bakakolerana. Amalengekanĩa wiwe ni w'erĩgenyera, w'olwanzo kandi w'erisasira: "Omubi aleke enzira yiwe, n'omundu utatunganene aleke amalengekanĩa wuwe, asube oko Mwami Mukulu, naye asyamuganyira, asube ahali Nyamuhanga wetu, kusangwa asyamubuyira ndeke". "Nabirisangula ebibi byawe ng'ekĩtũ kinene, n'amalolo wawe ng'obuheha" (Isaya 55:7; 44:22)

"Omukama lye Omwami Mukulu ati, Sindi n'obutseme omo luholo Iw'omundu oyukahola. Neryo mubinduke n'eri-reka ebibi, mubyeho" (Ezekĩelĩ 18:32). Sitanĩ akakola n'amaka eritubĩsa esyondagane sy'endundi sya Nyamu-hanga. Akasonda eritusagula obuli musakala w'amaha, IYamasalalĩ wosĩ we kyakakala. Nĩkwa sibilolere erimu-kwama. Siguhulikĩrĩre omũtebya. Iwabũga uti: "Yesu ahola nyitoke erĩbya n'engebe. Anyanzĩre kandi syanzĩre ngahera; nyiwite elubula yo Tata omuganyĩrĩ oyukandisyanyikokya, n'omo nanakolesĩrye olwanzo luwe n'ebibuya biwe byo nabi. Ngandisyahongoka inayamubwira nyiti: "Nabĩrĩhalya embere sy'olubula n'embere syawe. Sinyitolere erisyahulwa mo mugala wawe; unyiyire ng'omuguma g'oko bagombe bawe". Omusyo oyu akakubwira ko mwana muhererya akandisyangĩrĩrwa: "Nĩkwa omugulu abya akine ekyaswa, ĩse wuwe mwamulangira, neryo omutima wuwe mwamu-ganyira, neryo mwatibita eyo all, mwamubagalira, mwamulyatsirira" (Lũka 15:1820).

[44] Nĩkwa n'omusyo oyu igowenewene n'omwane w'eriswekya, syalikangaya, ngoko bitolere, erigenyera litehwa lya Tata w'elubula. Nyamuhanga akabugira atya omo buno muminyereri wiwe: "Nabirikwanza n'olwanzo Iwa kera na kera" (Yeremĩa 31:3). N'omo mugala angabya hali oko nymba y'ĩse, akatsatsanga ebindu biwe by'omo kihugo ky'obugeni, omutima w'ĩse inianemu-mukandira, n'obuli-sonda erikabanika omo mutima w'omuhererya n'erimukũna eyiri Nyamuhanga, bikaletawa n'oMuka Abũyĩrĩre, owaka-mulemba, owakamuhatikana, n'erimukurira eyiri Tata wiwe.

Esyondagane sy'omo biblia esinalangirikire omo meso wanganaswatikatika ? Wanganalengekanĩa uti omugulu omuhanya

w'ebibi akakandira erisubula n'erireka ebĩbĩ biwe, oMukama akanamũkakĩraya erisyayigusa omo bisando biwe ? Uguse amalengekanĩa ayo wo hali! Sihali ekyangatsandya omutima wawu ng'erikulĩriamo amalenge-kanĩa awatatolere ng'aya oku Tata wawu w'elubula. Kweneneko syanzĩre ekibi, nikwa anzĩre ow'ebibi, erĩhĩka mwayiteka mo buhere busana naye, omu Yesu Kristo. Akola atya ati abosĩ abasondire batoke erilamibwa, n'eryi-ngira omo butseme bwa kera na kera omo bwami bw'eri-henĩa. Ni mũbũge wahi ow'amaka n'olwanzo kwilaba wangakolesirye eritukangya olwanzo luwe busana netu ? Talebya ebinywa biwe: "Kw'omukali anganatoka eribirirwa omwana wuwe oyukonga, isyaliganyira omugala w'enda yiwe kwehi ? Aba banganibirirwa, nĩkwa ĩngye sindi-endi-syakwibirirwa" (Isaya 49:15).

Iw'ukatikatika n'erititimana, sumb'ameso wagu, kusangwa Yesu aliho busana nagu, akakubuyira. Usime Nyamuhanga busana n'erihitya mugala wiwe na umubu-laye, kumbe isyabya imwahola buyira busana nagu. Omuka akakubirikira munabwĩre. Asa oku Yesu n'omutima wawe gosĩ, neryo olukogo luwe imolwabya n'okwiwe. [45]

Omwisoma esyondagane sya Nyamuhanga, wibuke ko sikakan-ganaya olwanzo n'erigenyera ebite byangatoka erikanibwa. Omutima munene w'olwanzo olute na ndũlĩ, akegemera ow'ebibi. "Kusangwa twabĩritongolĩbwa omo musa-si wa Kristo, kandi abiritubuyira amalolo wetu" (Abanya-efeso 1:7). Inga ulige ko Nyamuhanga yo buwatikya bwa-gu. Akasonda erĩsũbya omo mundu mw'ekisosekanio kiwe ky'obugenge. Omugulu ukendisegera hakuhi naye omo ngitsi y'ekibi n'erikangyakyoy, akandisegera hakuhi nagu omwigenyera n'eribuyira.

byandi? Twamabya bandu ba Kristo, amalengekanĩa wetu awowene iniakandibya haguma naye, kandi okw'ie. Ebyosĩ ebyo tuwite n'eribyaho lyetu ryosĩ bitekirwe okw'ie. Tusondire erimusosa, erihumula omuka wiwe, erikola erisonda liwe, erimutsemesya omo bindu byosĩ.

Abakahinduka bihangikwa bihyabihya omu Yesu Kristo, bakahulukaya emikolere y'oMuka eyi: “Olwanzo, obutseme, obuholo, eriyĩyĩnia, eriyibombeka, obubuya, eryĩkĩrĩria, omutima molo n'erĩyĩteya” (Abanya galatĩa 5:22,23). Sibangaswakwama emibere mibi yabo eyakera, nikwa omw'ikĩrĩria oMugala wa Nyamuhanga, ibakandikwama olugobe luwe, n'erikangania emibere yiwe, n'eriyerĩa ng'oko lye erĩre. Ebindu ebyo babya baponire embere, ibanzabyo lino, n'ebyo babya banzire embere, ibaponabyo lino. Abakayipipa bakahinduka b'emitima myolo, abatyabatya, abakayowa, baka— hinduka bandu b'amenge abatsomene abandi. Abatamiri bakaleka etamiro, n'abasĩngĩrĩ bakaleka obusingĩrĩ. Emitsye mibi n'ebindi bindu by'ekihugo bikalekawa. Abakristo sibendisyondekania obubuya bw'eyihya, liriryo “obubuya obw'omutima owali omwisi w'omundu, ni bug'ambu obw'ekTrĩmũ ekihehere n'eky'obũkũtũ, ekitetsanda” (1 Petero 3:4).

[47]

Sihali ekikakanganaya kwenene engitsi y'ekibi hateta-bya eribinduka. Amabiberererya endagane yiwe, amabisu-bulya ekyo abiryĩba, amakangya ebibi biwe, amabyanza Nyamuhanga n'abalikyabo, omukola nabi angaminyā kwenene kw'abirilũa omo luholo erihika omo ngebe.

Omugulu tukasa eyiri Kristo ng'ababi, tukabana olu-kogo luwe olukabuyira, olwanzo lukakanya omo mutima. Obuli muheke akan-guha, kusangwa omuheke Kristo akahi-raho ni molo. Ekitolere erikolwa kikabya butseme, n'eriyite-ka iryatsemesya. Enzira eyilwe embere nga yibisamire omo mwirimya, ikalangirika busana n'amasalālĩ w'eryuba ly'eritunganene.

Obubuya bw'emibere ya Yesu bukalangirika omo bakamukwama. Byabya bikamutsemesya erikola erisonda lya Nyamuhanga. Eryanza Nyamuhanga n'eribyaho okw'ihema liwe bo butokĩ obwabya bukasondola omulamya wetu y'omwibyaho liwe. Olwanzo ilukowanaya emĩbĩrĩ yiwe. Olwanzo lukalũa oku Nyamuhanga. Omutima owatayitekire syangahulukyalo. Lukabanika omo mu-

[48] tima ogo Yesu ataberemo musa. “Tukanza, kusangwa Nyamuhanga mwatsuka eritwanza” (1 Yoane 4:19). Omo mutima owabirihindulwa omo lukogo Iwa Nyamuhanga, olwanzo lukasondola obuli mūbĩrĩ. Lukabindula emibere, lukatwala emībĩrĩ, lukasondola esyongumbu, lukakinda obuyigũ, lukowanaya eryanza lyetu. Olwanzo olo, Iwamabilemberwa omo mutima, luka-sĩhaya eribyaho n’erisigalira abandu abatutimbireko.

Hali malolo abiri ago bana ba Nyamuhanga batolere eriyiteyako, kwilaba kutsibu abamabirĩga olukogo luwe. Ery’erimbere, twabirikama kuryo, lyery’omundu eryimanira oko mībĩrĩ yiwe, eryĩkĩrĩrya ebyangakola iyowenewene, ato-ke eriyihira omo bwamatani na Nyamuhanga. Oyukalenga eriyiyira mo mūbũyĩrire omo mībĩrĩ yiwe iyowenewene, omw’ibika emigambo akalenga ekita-tokekene. Ekyosĩ eky’omundu angakola butsira Kristo, kitsandire busana n’eriyanza na busana n’ekibi. Olukogo Iwa Kristo lusa, omw’ikĩrĩrya, lolwangatuyira mobabũyĩrĩre.

Erindi rilolo erigabene n’eryahombere, nikwa irinakalire ngalyo, ly’eribuga ambu erĩkĩrĩrya Yesu likabohola omundu y’okw’ibika emigambo ya Nyamuhanga; ambu omw’ikĩrĩrya lisa mo tuka-bana olukogo Iwa Kristo, ambu emībĩrĩ yetu siyiri na mugaso omw’itongolĩbwa lyetu.

Nĩkwa hano tuminye ko erisikya siry’eyihya hasa, nĩkwa ni mūbĩrĩ w’olwanzo. Emigambo ya Nyamuhanga yikakanganaya emibere yiwe ng’oko yine; yikakanganaya kibiri-biri erĩtegeko ly’olwanzo. Busana n’ekyo, emigambo ni kibanza ky’obũtabalĩ buwe omo lubula n’omo kihugo. Emitima yetu yamabihindulwa omw’isosekanĩa Iya Nyamu-hanga, olwanzo Iwa Nyamuhanga Iwamabiherwa omo mutima, emigambo ya Nyamuhanga isiyendisikibwa omw’ibiyaho kwehĩ? Omugulu erĩtegeko ly’olwanzo lyamabi-herwa omomotima, omugulu omundu amabihindulwa omw’isosekanĩa ly’oyo wamuhangika, endagane y’ekihango kihya ikabererera: “Nasyahira emigambo yage omo mitima yabo kandi nasyasakayo omo malengekanĩa wabo” (Abaebrania 10:16).

[49] Omugambo amabisakwa omo mutima, isye— ndikokotya eribyaho kwehĩ? Erisikya, ni bug’ambu erimukolera busana n’olwanzo, kyo kiminyikalo ky’eribya mwiga. Amasako kw’akabũga atya: “Kusangwa eryanza Nyamuhanga n’ikwama emigambo yiwe”. “Omundu amabũga ati nyinamwasi isyalikenga emigambo yiwe, oyo

ni mubehi, kandi sialikwama omwatsi w'ekwenene" (1 Yoane 5:3; 2:4). Omo mwanya w'eribohola omundu y'okw'isikya, eriki-riria, iryo lisa, likatuha olukogo Iwa Kristo, olukatutokesaya erisikya.

Situlisunga erilamibwa busana n'erisikya, kusangwa erilamibwa ni hitya lya busa lya Nyamuhanga, erikangi-rirawa omw'ikirya. Nikwa erisikya ni biguma by'erikirya. "Kandi mwasi ngoko Kristo aminyikala erilusya ebibi by'abandu; kandi Kristo syali kw'ebibi. Sihali mundu oyu-matikene na Kristo oyukakola ebibi. N'oyukakola ebibi, siali-tamulolako n'ahake, kutse erimuminya" (1 Yoane 3:5,6). Eki ky'ekiminyikalo ky'ekwenene. Twamabiyaho omo kati ka Kristo, olwanzo Iwa Nyamuhanga Iwamabyikala omwisi syetu, eriyowa lyetu, amalengekani wetu, eriyitaga lyetu, n'emikolere yetu ibikandiamatana n'erisona lya Nyamuhanga, ngoko binangan-gibwe omo migambo yiwe eyibuyire. "Bana bage balere, simuleke omundu akabateba. Omundu oyukakola ebitunganene, atunganene ngoko Kristo naye atunganene" (1 Yoane 3:7). Ebitunganene bikaminyisibawa n'emigambo erikumi ya Nyamuhanga eyatekawa oko Sina.

Erikahulawa mw'ikirya Kristo erikabuga liti rikabohola abandu b'okw'isikya Nyamuhanga, eryo sy'ikirya, nikwa ni yiteba. "Kusangwa mwabirilamibwa omo lukogo, omo nzira y'erikirya". Nikwa "Erikirya lyamabya butkira mibiri iriholire. (AbanyaE-feso 2:8; Yakobo 2:17). Embere sy'eri-yiyira mo mundu, Yesu mwabuga ati: "Nyanzire erikola eri-sonda lyawe uwe Nyamuhanga wage ! Inga, Emigambo yawe iry'omo mutima wage" (Esyonyimbo 40:8). Kandi embere sye rihetukira omolubula mwabuga ati: "Nabiri-kenga emigambo ya Tata wage, neryo nyikere om'olwanzo luwe" (Yoane 15:10). Amasako akabuga ati: "Twamateya emigambo ya Nyamuhanga, tukaminyi ko tumwasi". "Oyu-kabuga ati awatene na Nyamuhanga, litolere naye inia-lendera ngoko Kristo alendera" (1 Yoane 2:3,6). "Kusa-ngwa Kristo mwagalwa busana nenyu, mwabasigira olugobe olo mwangakwama" (1 Petero 2:21).

Ebitolere okw'ibana engebe y'erikota, byene byabya bitolere eritsuka na kera. Ni bug'ambu ngoko byanabya omo Paradiso embere sy'eritera ly'ababuti betu b'erimbere: erisikya olosi emigambo ya Nyamuhanga, n'eriyira eritunganene eryoswire. Bite bitya, obutseme bw'ekihugo kyosi bwangabere buhanya. Enzira

yangakingukere oko kibi haguma n'amalige awakaletawa nakyo, ibyabyaho kera ne kera.

Embere sy'erihalya, byabya bitokekene oku Adamu erikũlia emibere yibũyĩre omw'isĩkyā emigambo ya Nyamuhanga. Nikwa mwakindwa erikola atya, na busana n'ekibi kiwe, emibere yetu moy-atera, neryo sitwangatoka itwe benebene eriyiyira mo batunganene. Kusangwa tuli babi, abatabũyirire, sitwangatoka erisĩkyā emigambo eyibũyĩre y'olosi. Sitwangatoka eriteyayo na hake. Situwite eritunganene ryetu itwe benebene eryo twangalihamo omwinda w'emigambo ya Nyamuhanga. Nikwa Kristo abiritutulira enzira y'eribaliramo. Mwĩkala muna kihugo omo kati k'ama-lengwako awaling'ago twanganasunga. Mwabyaho butsira kibi. Mwatuholera, na lino akaliga eriheka ebibi byetu, n'eri-tuha eritunganene liwe. Mwamabiyiteka okwiye n'erimũlĩga mo mulamĩa wenyu, neryo eribyaho lyenyu n'omo lya-ngabya lilwe ribi rĩtĩ, busana naye mukaganzawa mo batu-nganene. Emibere ya Kristo ikimana omo mwanya w'emi-bere yenyu, neryo mukalĩgawa embere sya Nyamuhanga nga simulimwatahalya.

Ekilabire okweki, Kristo akabindula omutima. Akĩkala omo mutima wenyu omw'ikĩrĩrya. Mutolere erihambirira obwamatani obu haguma na Kristo omw'ikĩrĩrya n'erĩmuha erisonda lyenyu but-sira eryumbya; neryo omo ndambi syosi mukakola ebi, akandibukĩa omwisi syenyu, "mw'erisonda n'erikola ebyamatene n'erisonda liwe ribuya". Neryo imwanganabũga muti: "N'engebe eyo nyiri nayo lino omo mubĩri, nyiri nayo busana n'erĩkirĩrya oMugala wa Nyamuhanga, oyo wanyanza, n'eriyiha busana nage" (Abanya-Galatĩa 2:20). Ko Yesu abwira atya abiga biwe: "Kusangwa ebĩnywa mũkabũga si byenyũ; byasyalũa oko Muka wa Tata wenyu oyukabũgĩra omwisi wenyũ" (Matayo 10:20). Neryo oMuka wa Kristo akakolera omwisi syenyũ, asya-batokesya erikanganĩa omu-tima muyimerera naye, n'erikola emibĩrĩ migumerera, emibuya: emibĩrĩ y'eritunganene, n'erĩsĩkyā.

Okw'eryo situwite kindu omw'itwebenebene ekyo twangayipi-pamo. Situwite mwanya w'eriyihalamba. Omwa-nya wetu muyima musa, w'amaha ali omo ritunganene rya Kristo eryo tukaganzirawa, n'omweryo erikalũa om'oMuka wiwe owakakola omwisi syetu.

Omugulu tukakanaya endata w'erĩkĩrĩrya, hali erigabanisya eritolere ĩrĩabya omo malengekanĩa. Hane omuhanda w'erĩkĩrĩrya

erīgabene kundu n'erĩĩrĩrya ly'ekwenene. Eribyaho lya Nyamuhanga n'obutokĩ buwe, ekwenene y'ekmywa kiwe, by'ebindu lero ebyo Sitanĩ haguma n'esyondeko siwe bate bangatoka erigana. EBiblia yikabũga yiti: "Esyombĩnga nasyo sũkĩĩrĩrya ekyo, kandi sikasũka-sũkana" (Yakobo 2:19). Eryo sy'ĩkĩĩrĩrya ry'ekwenene. Erĩkĩ-rĩrya rye kwenene si ry'eriliga ekĩnywa kya Nyamuhanga lisa, nikwa n'erikwama erisonda liwe, eriyihira olosi omo byala byo Mulamia, eryanza ryosi iryabya okw'ie. Omo kati k'erĩkĩĩrĩrya eri, omutima akahindulawa omw'ĩsosekanĩa lya Nyamuhanga. N'omutima owatabia abindukire, owata-bia atsomene emigambo ya Nyamuhanga, kandi isyangabi-toka nibya, lino akatsemera omobihano bibũyĩrĩre byago, akabũga haguma n'omwĩmbĩ ati: "Ko nyanzire emigambo yawe! Ngaganĩrayayo omo musibo gosi" (Esyonyimbo 119:97). N'eritunganene ry'emigambo rikabererera omwisi syetu "itwe tukalendera omo mibere y'oMuka Abũyĩrĩre, butsira omo mibere y'omubiri." (Abanya Roma 8:4).

[52]

Hane ababiriminya olwanzo Iwa Kristo n'eribuyĩra liwe, kandi ibasondire eribya bana ba Nyamuhanga kwenene. Nikwa bakabya balangira emibere yabo ko siyitunganene, n'erbyaho lyabo ko ni ribi, bakatikatika busana n'obuta-minya emitima yabo nga yabirihindulwa n'oMuka Abũyĩrĩre. Oko baling'aba, ngandibwirabo nyiti: simutwe amaha. Engendo nyingi, litutolere eryunamira ahisi, n'eriririra omo bisando bya Yesu, busana n'amalolo wetu n'ebibi byetu; sihali ekyangaleka itwatua amaha. N'omotwangakindwa tuti n'enzigu, situgusĩrwe, situponirwe n'erisiganibwa na Nyamuhanga. Na hake; Kristo ane oko luhande Iw'amali Iwa Nyamuhanga, akatulwirako. Yoane omwanze mwabũ-ga ati, "Ngabasakira emyatsi eyi: isimwakola ebibi. Nikwa omundu amakola ekibi, tuwite Embũyĩ oku Tata, iye Kristo oyutunganene" (1 Yoane 2:1). Kandi simwibirawe ebĩ-nywa bya Kristo ebi: "Tata iyowenewene abanzire" (Yoane 16:27). Akasonda eribasũbya okw'ie, n'erilangira obubuya n'obubuyĩrĩre buwe omwinywe. Neryo mwanamabiyiteka okw'ie, oyo watsuka omũbirĩ mubuya g'omwinywe, aka— ndisyatwalago emuliro erihika oko kiro kya Yesu Kristo. Musabe n'omuhwa kwilaba; mwĩkĩĩrĩraye kũndũ. Omugulu twamabitok'eritendisỹkĩĩrĩrya obutokĩ bwetu, litolere itwĩkĩ-rĩrya obutoki bwo Mutongolya wetu, n'eripipa oyuli ngebe na butsemẽ bwetu.

[53]

Omo lulengo mukasamo hakuhikuhi na Yesu, mukasa mukay-ilangira kwilaba, ko muli babi; kusangwa ameso wenyũ akatoka erilangira kwilaba, n'erikeheribwa lyenyũ iryalangirika ko rigabene n'emibere yiwe eyitunganene. Eki kyo kikakanganaya kw'obutebya bwa Sitanĩ bwabiriherya amaka wabo, n'amaka w'oMuka Abũyĩrĩre awakaha engebe kw'anemubabukya.

Sihali omutima owanganza Yesu yo kundu atitaminya obunyakibi bwago. Tutitalangira obulema bw'emitima yetu itwebenebene, itwamakanganĩa ndekendeke ko situli twalangira obubuya n'obugenge bwa Kristo, iye ow'emibere eyikatsemesaya omutima owabiribindulwa omo lukogo.

Tutitayisungamo ebindu ebituwitire endũndĩ bingi, tukaminya kwilaba obubuya obutehwa bw'oMulamya wetu, n'olwanzo luwe. Erilangira obubi bwetu likatusondolera eyiri oyo wangatubuyira; n'omugulu omutima akakwama Yesu, abiminya obolo bwago, naye iniakandiyikanganĩa omo buto-kĩ buwe. Omugulu eriyitaga lyetu likatukuna eyali n'eyiri ekĩnywa ya Nyamuhanga, tukalangira kutsibu emibere yiwe n'erikanganĩa olosi ekisosekanio kiwe omwibyaho lyetu.

[54]

8. ERIKULA OMO KATI KA KRISTO

Eribinduka ly'omutima erikatuyira mo bana ba Nyamuhanga, eBiblia ikahulalyo mw'ibutwa. Kandi likalingirirani-bawa n'erilasa lye mbuto mbuya eyirya herawa n'omũlĩmĩ. Kutya abam-abibindikira Kristo batolere, “nge syomekeke”, ibakula erihika oko lulengo Iw'eribya balume n'abakalĩ aba-birikula omwiminya Kristo. (1 Petero 2:2; AbanyaEfeso 4:15). Kutse ng'embuto mbuya eyikabibawa omw'irima, iri-tolere iyakula n'erihulukya ebigũma. Omuminyereri Isaya akabũga ati: “bakandisyahulwa mo miti... y'eritunganene, eyaherawa n'oMwami Mukulu, atoke erikengwa” (Isaya 61:3). Ebiminyikalo ebi, ebĩkalũa omo bihangikwa, bir-iho busana n'erituwatikya towe ekwenene eyĩbĩsĩre y'eribyaho ly'omutima.

Amenge w'omundu syangatoka eriteka engebe y'oko ki-hangikwa kike ky'omo bihangikwa. Emyaka n'esonyama bik-abyaho omo ngebe eyo Nyamuhanga iyowenewene akahabyo nyisa. Okw'eryo eribyaho lyo mutima likabutawa omo mitima y'abandu busana n'engebe eyikalũa oku Nyamuhanga nyisa. Omundu ateta-bana eributwa erikalũa endata, syangabana engebe eyo Kristo asa erisyateka. (Yoane 3:3).

Ng'oko bine okw'ibyaho, ko bine bitya n'okwikula. Ni Nyamuhanga yukaletera engundo y'obusoyo erisanzulia, kandi n'omusanga eribya kigũma. M'om'obũtokĩ buwe mo syomb-uto sikakula, “erĩmbere, emigera ikahuluka, enyuma waho ikasohola, n'enyuma waho emibimba eyerĩre” (Mariko 4:28). Omumĩnyereri Hosea akabũga oko Israeli ati, “asyasoya ng'eriranga.” “Basyaswalya engano, n'erisoya ng'omũlĩki w'ebinyũ” (Hosea 14:5,7). Na Yesu akatubwira ati: “mulebaye ebiran-garanga ngoko bikalasa” (Luka 14:27). Emyaka n'emisanga sibirikula omobuteya bwabyo kutse omo maganiryo n'amaka wabyo, nikwa omw'angirira ebyo Nyamuhanga ateka eriwatikya eribyaho lyabyo. Omwana syangatoka eritomeka obuli bwiwe omo maga-nĩryō kutse omo bũtokĩ bwiwe iyowenewene. Nawe kutya, omo

[55]

maganĩrĩo n’omo maka wawe iwowenewene, siwanga-toka eribana erikula ly’omutima. Omwana ngo mwaka, aka-kula busana n’eriangirira ebikalisaya eribyaho liwe, n’ibũg’ambu: omuka w’erihumula, amasalalĩ, w’eruba n’ebyalya. Ng’oko erihĩya eri ry’ebihangikwa liri oko syo-nyama n’emiaka, Kristo kwali atya oko bakamwĩkĩrĩraya. Iye ni “kyakakala kyabo ky’erikota” “eryuba n’engabo” (Isaya 60:19; Esyonyimbo 84:11). Akandisyabya ng’“ekimi uku Israeli”. “Akandisyabya ng’embula omo malima” (Hosea 14:5; Esyonyimbo 72:6). Iye ni magetsi w’engebe, “obu-ndu bwa Nyamuhanga obukalũa elubula, n’eraha engebe oko kihugo” (Yoane 6:33).

Omw’ihĩya ly’oMugala wiwe erĩlabĩre, Nyamuhanga abiritimbya omuka w’olukogo luwe oko kihugo ngok’omuka aswikire ekihugo. Abosi abakasombola erihumula omuka oyo w’olukogo, bakandibyaho n’erikula oko lulengo Iw’eri-bya balume n’abakalĩ omu Yesu Kristo.

Ng’okomusanga akasamalira eryuba, amasalalĩ atoke eriwatikya eritunganania obubuya bwago, netu kutya tuto-lere erisamalira eryuba ly’eritunganene, ekyakakala ky’elu-bula kitoke eritukolerya, n’emibere yetu iyatoka erikula omw’isosekanĩa lya Kristo.

Yesu akakangĩrĩraya ekindu kigumerera omugulu akabũga ati, “Mumatikane okw’ingye, nage ngendimatikana okw’inywe. Ngoko omutahe syalihetaya ebĩgũma iwowene, amatendimatikana n’endĩna, litya nenyũ simwangatoka, mutamatikene okw’ingye... [56] Mutamatikene nage simwanga— toka erikolaki” (Yoane 15:4,5). Mwegemere oku Kristo, mutoke eribana eribyaho eribũyĩrĩre, ngok’omutahi akamatikana n’endĩna atoke erikula n’erihetako ebĩgũma. Mute haguma naye isimuwite engebe. Simuwite bũtokĩ bw’erĩkĩnda erirengwako kutse bw’erikula omo lukogo n’obũbũyĩrĩre. Mwamikala emwisi siwe imukandibyaho ndeke. Mwamabi-teka eribyaho lyenyũ okwiye, simwangatoka eryuma kutse eribula ebĩgũma. Mukandisyabya ng’omuti owaherire oko mũsĩke w’olũsi.

Abandi bakalengekanaya bati litolere ibakola luhande lulebe lw’omũbĩrĩ ibobenebene. Babirĩkĩrĩrya Kristo busana n’eribũyirwa ebibi, nikwa lino bakasonda omo nzira sy’emĩ-bĩrĩ yabĩo eribyaho litunganene. Nikwa erirenga lyosĩ eriri ng’eri rikakindawa. Yesu akabũga ati, “Mutamatikene nage simwangatoka erikolaki” Erikula

lyetu omo lukogo, obutse-me bwetu, omugaso wetu, ebyosi byege-mere oko bwama-tani bwetu na Kristo. Mom'obwamatani haguma naye obuli kiro n'obuli ndambi, omwikala omwisi siwe mo tutolere eri-kula omo lukogo. Iye simũtsũkĩ musa ow'eryĩkĩrĩrya lyetu, nikwa kandi yo mũberererya walyo. Kristo ni w'erimbere n'ow'omuheryo, ebiro byosĩ, omo byosĩ, n'ehosĩ. Atolere iniabya haguma netu, butsira oko nzũko n'oko ndũlĩ y'olugendo Iwetu kusa, nikwa oko bull kika ky'enzira yosi. Dawi-di akabũga ati: “Ngahira oMwami Mukulu embere syage oko migulu yosi; kusangwa ali oko byala byage by'amali, sindendisyatũndwa” (Esyonyimbo 16:8).

Ukabulaya uti: “Nangatoka nyiti erĩkala emwisi wa Kristo ?” Omo nzira ngimerera eyo wanamwangiriramo erĩ-mbere. “Neryo kusangwa mwabiriangirira Kristo Yesu mo Mukama, mumukwame n'erimatikana naye.” “Nikwa omu-tunganene wage asyabyaho busana n'eryikĩrĩrya liwe” (Abanyakolosaĩ 2:6; Abaebrania 10:38). [57] Mowayiteka oku Nyamuhanga eribya wiwe olosĩ, erimukolera n'erimusĩkya, kandi mowalĩga Kristo mo Mulamya wagu. Wabya isiwa-ngatoka iwowenewene eryerya ebibi byagu kutse eribindula omutima wagu, nĩkwa eribiyiteka oku Nyamuhanga, wĩkĩrĩ-rye kwabirikukolera ebyosĩ ebĩ busana na Kristo. Omw'ĩkĩ-riryawabiribya wa Kristo, kandi omw'ĩkĩriryawutolere iwa-kula emwisi siwe omw'ihĩtya n'omw'ĩmya. Litolere iwateka ebyosi: omutima wagu, erisonda lyagu, n'omũbĩrĩ wagu, iwayiteka okwikwama amategeko wiwe gosĩ; kandi litolere iwĩmya ebyosĩ: Kristo, oyuswire n'emiyisa yosĩ, eryĩkala omo mutima wagu, eribya ritunganene lyagu n'omuwatikya wagu w'ekera ne kera, erikuha amaka w'erĩsikya.

Iwayiteka uku Nyamuhanga omo ngyakyangyakya; uyi-re oyu mo mũbĩri wagu w'erĩmberembere. Erisaba lyagu iryabya litya: “Ee Mukama, nyĩmaye mo wagu olosĩ. Nama-hira esyondegeka syage syosĩ omo bisando byagu. Unyiko-lesaye munabwire omw'ikupipa. Wikale haguma nage, n'omubĩrĩ wage gosĩ abye iniakalũa omwiwe”. Oyu ni mwa-tsi w'obuli kiro. Obuli ngyakya, iwayihira omo byala bya Nyamuhanga busana n'omusibo gosĩ oyo. Umuhereraye esyondegeka syawe syosĩ, sitoke erikwamwa kutse eri-rekwa, erikwamana n'obusondoli bwa Nyamuhanga ko bukandikangirira. Omo nzira eyi, kiro oko kiro, iwukandibya igunemuhira erĩbyaho lyagu omo

byala bya Nyamuhanga, neryo iryasa likasosa kutsibu erĩbyaho lya Yesu.

[58] Engebe emwisi sya Kristo ni ngebe y'omuyisyandiro. S'ibũg'ambu ihabya erikabikira omo mĩyowĩre, nikwa ihangabere eryikirirya ly'obuholo, erĩtyũmbaya. Amaha wagu syalibya omw'iwe iwowenewene, akabya omo Kristo. Obo-lo bwagu bukamatanibawa oko maka wiwe, n'obũkĩrũ bwagu oko munge guwe, n'obugata bwagu oko muhwa wiwe owatehwa. Okw'eryo sibitolere ukayisamalira n'eri-rengekanĩa endata wagu iwowenewene, nĩkwa usamalire Kristo. Wikalaye amalengekanĩa wagu w'endata w'olwanzo luwe, endata w'obubũya n'obutunganene bw'emibere yiwe. Kristo omwiyigana liwe, Kristo omwiyikehya liwe, Kristo omo bubũyĩrĩre buwe n'eryera liwe, Kristo omo Iwanzo luwe olulabĩre: oyu g'omwatsi ogo mutima angayi-tegererya. M'omwimwanza, omo kati k'erimwiga, omo kati k'erimwegemerako olosĩ, mo mutolere eribindulwa, neryo imo wamusosa.

Yesu akabũga ati: "Mwikale emwisi syage". Ebĩnywa ebi bikaleta amalengekanĩa w'ekiluhuko, eribya buholo, n'eriyiketera. Kandi akabirikira ati: "Mwase okw'ingye,... ngandibaluhukya" (Matayo 11:28). Ebĩnywa by'omwĩmbĩ bikakan-ganaya amalengekanĩa mayimerera aya: "Uyibombeke embere sy'oMwami Mukulu, umulinde n'erisikya-sikya omutima". Na Isaya akaha amaha atya: "Omw'iyi-bombeka n'eriyiketera mo muli erilama linyũ" (Isaya 30:15; Esyonyimbo 37:7). Eriluhuka eri siryebanika omo butakola, kwisangwa omw'ibirikira ly'oMulamya, endagane y'eriluhuka yamatene n'eribirikirwa okwiyakola: "Mwimaye engomo yage, muhekeyo:...nenyũ mwasyabana er-iluhuka" (Matayo 11:29). Omutima owakaluhukira olosĩ oku Kristo, asyabya n'omũhwa kundu omo kati k'erimukolera.

[59] Omugulu amalengekanĩa w'omundu akabya okw'iye iyowenewene, akatahuka inialũa oku Kristo, engũnũko ya maka ne y'engebe. Busana nekyo, Sitanĩ akakola n'amaka mangi, erihengemia amalengekanĩa, erilusĩago oko Mulamia, n'erikakĩrya omo nzĩra eyi, obwamatani bw'omutima hagu-ma na Kristo. Amatseme w'ekihugo, amalolo w'abandi, kutse amalolo wagu iwowenewene n'erikeheribwa lyagu, ebyosĩ ebyo akabikolesaya okw'ikitirya amalengekanĩa g'oko kiguma ky'okwebi kutse oko byosĩ ebyo.

Simukiti-bawe n'esyombĩta siwe. Abangi abanzĩre erikola ebitolere, kandi abasondĩre eribyaho busana na Nyamuhanga, Sitanĩ akasondolabo erĩsĩkerera oko bibi byabo ibobenebene n'obolo; n'omo nzira eyi y'erigababo oku Kristo, Sitanĩ akabya n'amaha w'erĩkĩnda. Sibitolere tukayira eriyitsomana mo ly'erĩmbere n'eritaya amaganiryo n'obuba tuti nga twanasyalama. Ebyosĩ ebi bikalūsaya omutima g'oko ngũ-nũnuko y'amaka wetu. Uteke omutima wagu w'oku Nyamuhanga n'erimwĩkĩrĩrya. Ukanaye n'erirengekanĩa endata wa Yesu. Uhereraye eriyitsomana ly'omwiye. Uhire eritikatika lyosi ryo hali; ulusayeho obuba bwagu. Ubũge haguma n'omukwenda Paulo uti: "Nikwa lino nyineho; ni-kwa butsira ngye, Kristo yulihio emwisi wage. N'engebe eyo, nyiri nayo busana n'eryĩkĩrĩrya oMugala wa Nyamu-hanga, oyo wanyanza n'eriyiteka busana nage" (Abagalatĩa 2:20). Uluhukire emwisi wa Nyamuhanga. Iye ali n'obutoki bw'eriteya ebyo wamuha okw'ikubikirabyo. Wamayiteka omo byala biwe, iwukandikinda omo kati kiwe, iye oyo wakwanza.

Omugulu Kristo aheka emibere y'abandu, mwayiboherako obunyamundu omo lukoba Iw'olwanzo olute Iwangatwibwa na butokĩ bosĩ, hatane h'erisombola ly'omundu iyowene-wene. Sitanĩ akandisyasondekanĩa eritũkangya ebikatebaya, akatutsotsya ati tutwe olukoba olu, neryo tusombole tutya eriyigaba oku Kristo. Aha ho bitutolere eriteya, erĩyĩhĩyika, n'erisaba, sihabye kindu n'ekike ekikatutsotsya erisombola ogundi mukama, kusangwa ebiro byosĩ tuli bwiranda erikola ekĩ. Nĩkwa tusamalire Kristo yo lugumerera naye akandituteya. Omwitungerera Yesu, tukabya n'obuholo. Si- [60] hali ekyangatũpũra omo byala biwe. Omw'imusalimira butũmbya, "tukahindikibawa omo kisosokanio kiwe, omo lukengerwa luwe, kusangwa lũkalũa oko Mukama" (2 Banyakorinto 3:18).

Abiga b'embere ko basunga batya erisosa oMulamia mwanze. Abig'abo banabya bowa ebĩnywa bya Yesu, ibowa ko ball n'obwaga bwiwe. Mobamusondia, mobamu-sunga, mobamukwama. Mobabya haguma naye omo nyumba, oko mesa, omo kyumba, n'omwirima. Mobabya haguma naye ng'abiga haguma n'omukangĩrĩrya; obuli kiro ibakangirira amakangĩrĩryo w'ekwenene eyĩbũyĩrĩre erĩlũa oko minywa yiwe. Ibakamutungerera omo byosĩ ng'aba-kobe oko mukama wabo, eryiga ekyo batolere ibakola. Abiga abo babya bandu, ibangananza esyongũmbũ ngoko tune. (Yakobo 5:17).

Babya n'amalwa mayĩmerera w'erilwa n'ekibi. Babya n'obwaga bw'olukogo luyĩmerera, imo batoka eribya omo bubũyĩrĩre.

Na Yoane nibya, omwiga mwanze, oyo wakanganaya kwilaba kutsibu ekisosekanio kyo Mulamia, syabya ayiwitire obubũya obo bw'emibere. Sy'ibũga ambu abya anzire eriyimira n'erikengwa lisa, nikwa abya sahlukira, kandi nibya ini muhitane omo kati k'amagalĩ. Nikwa ngoko emibere y'obu Nyamuhanga yakangibawa okw'eye, mwalangira eribulirwa liwe iyowenewene, neryo mwakehibwa aminy'ebyosi ebyo. Amaka n'eriyĩĩnia, obutoki n'obolobolo, olukengerwa n'eriyibombeka ebyo alangira omw'ibyaho ly'obuli kiro ly'oMu-gala wa Nyamahanga, mobyũsũlya omo mutima guwe mw'erisweka n'olwanzo. Ekero oko kiro, omutima guwe ini-akaminyikala kutsibu ko akakwama Kristo, erĩhĩka omu-gulu aheraya eriyĩrebya iyowenewene, omo Iwanzo abya anzire m'oMukama guwe. Obuhitane buwe, emibere y'erya-nza erikengwa mwahereryabyo oko butokĩ bwa Kristo obu— kagombola. Amaka w'oMuka Abũyĩrĩre awakabuta buhya, mwahindula omutima guwe mo muhya. Obũtokĩ bw'olwa-nzo Iwa Kristo mobwahindula emibere yiwe. Eki kyo kika-bya busana n'obwamatani haguma na Yesu. Omugulu Kristo akikala omo mutima, emibere yosĩ yikahinduka. Omuka wa Kristo, olwanzo luwe, bikolobaya omutima n'eri-gondiago, bikerukiraya amalengekanĩa n'olukando by'oku Nyamuhanga w'elubula.

Nomo Kristo anahetukira elubula, abiga buwe mobabya ngabakine haguma naye. Ryabya ibyaho ly'ekwenene, eryoswĩre m'olwanzo n'ekyakakala. Yesu, oMulamia, oyo wa-bya akalendera, n'erikania n'erisaba haguma nabo, oyo wa-bya iniabiriha emitima yabo y'amaha n'erikiraniayo, mwasumbirwa elubula erĩlũa kubo, omwatsi w'obuholo iniakine oko minywa yiwe, ekĩtũ ky'abalaika kyabere kikamwangi-rira, omulenge wuwe mwasuba aho ball ati: "Mwibuke! Ingye ko ndi hagũma nenyũ ebiro byosĩ erihika oko muhe-ryo w'ekihugo" (Matayo 28:20). Mwahetukira elubula omo mibere y'obunyamundu. Banabya basi kw'akaya embere sy'ekitumbi kyo bwami kya Nyamuhanga, kw'akine Mwira n'Omulamia wabo; erigenyera liwe ko lite lyangabinduka; kw'akinamatene haguma n'obunyabandu obw'eriagalwa. Abya ini-anemukanganĩa embere sya Nyamuhanga, y'eritole-ra ly'omusasi guwe w'endũndi eyĩlabĩre, akakanganĩa ebya-la n'ebisando biwe ebyahutalibawa, akibukya enzwere eyo aliha busana n'eritongoliabo.

Babya ibanasi kw'ahetukira eiubula eriyakokoteryabo obwikalo, kandi kwakandisya-swasa n'eritwalabo eyali.

Babere bahindana haguma enyuma w'erihetuka, mobabya n'omũhwa w'eriteka erisaba lyabo oku Nyamuhanga omo rina lya Yesu. Omw'ikenga linene, ibakũnama omw'isaba, bakasuba omo binywa by'amaha ebi: “Ekindũki mwasyabũlya Tata omo rina lyage, asyabahakyo. Erĩhika lino, simwetabũlyakĩ omo rina lyage; mubulaye, neryo mwasyabanakyo, obutseme bwenyu butoke erihikana” (Yoane 16:23,24). Omwĩsika ringi kundu, mobabũga n'amaka bati: “Ni Kristo Yesu, oyowahola, kandi mwalũ-bũka, na lino ikere oko luhande Iw'amali Iwa Nyamuhanga, kandi yukatwimira embere sya Nyamuhanga” (Abanya Roma 8:34). Neryo oko Pentekoste, mobangirira oMũkĩrania oyo Kristo abya iniabirikaniako ati: “Akan-disyabya emwisi syenyũ”. Kandi abya iniabiribũga enyuma okw'aho ati: “Lyowene busana nenyũ inagenda, kusangwa namatendi-genda, oMuwatikya isyendisyaabahikako. Nikwa nama-genda, nasyabaturmiraye” (Yoane 14:17; 16:7). Eritsuka aha omo nzira y'Omuka, Kristo mwĩkala lugumerera omo mitima ya biga buwe. Obuyima bwabo haguma naye, mo-bwawata kutsibu kwilaba omugulu abya haguma nabo kibiri-biri. Ekyakakala n'olwanzo, n'obũtokĩ bwa Kristo oyuli emwisi syabo, mobyakolera mubo, erihika abandu banabya basamalirabo, mobasweka; neryo mobibũka ko ball bandu “abasiba haguma na Yesu” (Emĩbĩrĩ 4:13).

Ngoko Kristo anabya oko biga buwe, kw'asondire ini-abya atya oko bana biwe munabwire; kusangwa omw'isaba eryo ly'omuheryo n'endeko nge y'abiga ababya bamutĩmbĩreko, mwabũga ati: “Sindisaba busana n'aba ibpbene, nikwa kutya busana n'abakandisyanyĩkĩrĩya busana n'eritũlago lyabo” (Yoane 17:20).

Yesu mwatusabira, kandi mwasaba ati tutoke eribya muyima haguma naye, nibya ngoko ane muyima haguma na Tata. Obu ni bwamatanĩ bwa muhanda wahi! OMũlamya mwayahula iyowenewene ati: “OMugala sialikola kindu iyowene”, “Nikwa Tata, oyumatikene nage, akakola emĩbĩrĩ yiwe” (Yoane 5:19; 14:10). Neryo Kristo amabyĩkala omo mitima yetu, iniakanditutokesĩa “erĩlĩga n'erikola ebikamu-tsemesaya” (AbanyaFĩlĩpĩ 2:13). Itukandikanganĩa omutima muyĩmerera. Neryo bitya, twabimwanza n'erĩkala emwisi guwe, itukandi “kula busana na Kristo omo myatsi yosĩ, kusangwa lye ni mutwe netu tuli mubiri wuwe” (AbanyaEfeso 4:15).

9. OMUBIRI N'ENGEBE

Nyamuhanga yo Ngūnūnūko y'engebe, n'ekyakakala n'obutseme oko kihugo kyosĩ. Ngoko masali w'ekyakakala akalūa oko lyuba, ngoko esyonyusĩ sikalūa oko nunga eyityuma, emĩyĩsa koyikasenda yitya erimūlūako, ikaya oko bihangikwa biwe byosĩ. N'ahosĩ aho ngebe ya Nyamuhanga yiri omo mitima y'abandu, ikasendera eyĩhya oko bandi, omo Iwanzo n'emĩyĩsa.

Obutseme by'oMulamya wetu bwabya omw'ihanganĩa n'eritongolĩa abandu abaterĩre. Busana n'eki, mwataganza engebe yiwe nga ndūndĩ okw'iye iyowenewene, mwayĩyĩnĩa omo bwagalĩ bw'omusalaba, omwipona esĩsonĩ. Abalaika ko ball batya omo mūbĩrĩ w'erikola busana n'obutseme bw'abandi. Obu bo butseme bwabo. Ekyo emitima eyiya-nzĩre yangalebiryeye nga mūbĩrĩ w'eriyikehya, erikolera aba-hanya, kandi abasūhire omo mibere, omo nzĩra syosĩ, go mūbĩrĩ w'abalaika abate na kibi. Omutima g'olwanzo Iwa Kristo Iw'eriyiteka mo buhere, w'omutima owatsungene ehosĩ omo lubula; kandi eyĩ, kweneneko, yo nzūko y'obu-tseme bwamo. Oyu go mutima ogo abakakwama Kristo basyabya nago g'omūbĩrĩ ogo bakandisyakola.

Omugulu olwanzo Iwa Kristo lukateyĩbawa kundu omo mutima, ng'obumba bubuya ko bull, silwangabĩsama. Amaka walo awabũyĩrTre iniakandĩlangirwa n'abosy'abo tukabya haguma nabo. Omuka wa Kristo omo mutima, akabya ng'enunga y'amagetsi omo mbwarara, akasenda erĩheherĩa abosĩ, akaha abakasonda eritogota, [65] b'omūhwa w'eribolĩa oko magetsy'engebe.

Olwanzo oku Yesu Iwasyakanganĩbwa omw'isonda erikola ngoko lye anakola busana n'eryanguhirya n'erihanga-nĩa abandu. Lukatuletera eryanza, eriyibombeka n'erige-nyera oko bihangikwa byosĩ bya Tata wetu w'elubula.

Eribyaho Iyo Mūlamia oko kihugo siriyabya Iya kitsemetseme kutse n'eriyihira emuliro. Mwakola n'amaka aw'omūhũa na w'eriyitsinga butūmbĩa, busana n'erĩlamĩbwa ly'abandu abahererya. Erĩlūa okw'itūba erĩhĩka eKalvari, mwakwama olu-

gobe Iw'eriwigana, kandi mwatasondĩa eriyanguhirĩa emĩbĩrĩ eyikalakalire, kutse erisaga esyongendo esikaluhayia, kutse omusũlũsũto. Mwabũga ati: "Omugala w'omu-ndu mwatasa erikolerwa, nikwa asa erikola, n'eriha engebe yiwe mo bũgũli busana n'abandu bangi" (Matayo 20:28). Eki kyo kyabya ekirandamirirwa kinene ky'eribiyaho liwe. Obuli kindi kindu kyosi ikiri enyũma okw'eki, kandi busana n'eriwatikyakyo. Ebyalya biwe n'ebyeribolĩa biwe, iry'eri-kola erisonda lya Nyamuhanga, n'eribuga omũbĩrĩ wuwe. Eriyitsemesya siriabya liwite mwanya omo musũlũsũto wiwe.

Okw'eryo, abakabana olukogo Iwa Kristo, basyayĩregesañĩa okw'iyiteka olosi, abandi abo aholera imobabana okw'ihTtya ly'elubula. Bakandisyakola kobangatoka eriyira ekihugo mo kibuya kwilaba busana n'eribya mukyo lyabo. Eri ry'erikula eriminyikere kwenene ry'omutima owabi-ndũkire. Omundu akabya anasa oku Kristo, omo mutima wuwe, mukalũa imwabya olũsũnzo Iw'erimisya abandi b'Omwira oyũlabire, oyo abiribana, iye Yesu. Ekwenene eyikalamaya n'eyikeraya, siyangatoka erikungirwa omo mutima wuwe. Twamabiambalibwa eritunganene rya Kristo n'eryũsũlĩbwa obutseme bw'oMuka wiwe owikere emwisi, isitwenditoka eriyihunira. Twamabya itwabirigerya n'eri-langira k'oMukama owene, itukandibana eky'erikanĩa. Nga Fĩlipo omugulu asunga oMulamia, itukandibirikira abandi eryasa okw'ie. Itukandirondĩa erĩkangyabo emikululo ya Kristo, n'esyokwenene esitelangirika esy'omo kihugo eki-kasa. Ihakandĩbya omũhũa mungi w'eriyitsutsa erikwama olugobe olo Yesu akomaya. Ihakandĩbya eriyitaga rĩnene eryerireta abatutimbĩreko "erisamalira Ekyana ky'embũlĩ kya Nyamuhanga, ekikalũsaya ebibi by'ekihua!" (Yoane 1:29).

[66]

N'omũhwa w'eritsumula abandi asyaleka itwasunga emĩyĩsa mingi. Ekĩ kyo kyaleka Nyamuhanga iniatuha oluhande Iw'erikola omo ndegeka y'obũtongolĩa. Abiriha aba-ndu b'omũyĩsa w'erigabirwa oko mibere y'obunyamuhanga, no w'eritaswatsungania, nabo kutya, emĩyĩsa y'oko balĩ-kyabo. Olo I'olukengerwa, n'obutseme obuhwererere obo Nyamuhanga akatuha. Abakabya bamatanĩ batya omo mibĩ-rĩ y'olwanzo, bakaletawa hakũhĩkũhĩ n'oMuhangĩkĩ wabo.

Nyamuhanga anganahere obukwenda bw'enquulu yowene, n'omũbĩrĩ gosĩ w'omukolano w'olwanzo, w'abalaika b'elubula.

Kutse, anganakolesĩrye sindi nzira, busana n'eriberererya erisonda liwe. Nikwa omo Iwanzo luwe olute Iwangahwa, mwasombola erituyira mo bakolĩ haguma naye, haguma na Kristo n'abalaika, neryo tutoke eribana oko mĩyĩsa, n'obutseme, n'erisingikwa ly'omutima, erikabanika omo mũbĩrĩ oyũ ow'eritendiyironderya ndũndĩ.

Twamasangira erylalwa liwe, imotwangaminy kweneneko iye Kristo. Obuli mukolano w'eriyisiga busana n'ebibuya by'abandi, akaha emibere y'erikola ebibuya, n'eritusegeria hakuhi n'oMũtongolia w'ekihugo, oyo "nomo anabya muteke, mwayiyira mo mwera busana nenyũ, neryo imwatoka eribya bateke busana n'obwera buwe" (2 Banya-korĩnto 8:9). Kandi mono mo mugulu [67] tukabererera tutya erisonda lya Nyamuhanga omo bindu byosĩ, mw'eribyahyo lyangatoka eribya itsumula okw'ĩtwe.

Mwamabisyayakola ngoko Kristo asondire abiga biwe ibakola, neryo mukamubanira emitima, imukendisyowa obwaga bw'eriminy Tnene omo mwatsi ya Nyamuhanga, na kandi imukasyakwa enzala n'enyota y'eritunganene. Mukandisyahatikana Nyamuhanga, n'eryĩkĩrĩrya lyenyũ lyasyahabwa amaka, n'omutima wenyũ asyabolya oko kitehero ky'omulamo. Erisangana n'omwaga, n'amalengwako, lyasyabasondolera oko Biblia n'okw'isaba. Mukandisyakula omo lukogo n'omo munge wa Kristo, kandi mwasyakũlĩa eriminy rĩnene.

Omutima ow'erikolera abandi, ow'eritendiyanza, akaha emibere y'omutobero, erĩsĩka, n'obubuya obuling'obwa Kristo, kandi akaleta obuholo n'obutseme b'oko mwĩnyego. Emĩyĩtsutso yenyũ ikowana. Sihalisyabya mwanya w'obu-gata n'eriyanza. Abakayibegeraya batya olukogo Iw'obu-kristo, bakandisyakula n'eribya n'amaka w'erikolera Nyamuhanga. Bakandisyabya n'amenge w'erilangira awaso-ngokwere, eryĩkĩrĩrya eritetengana, erikakula; n'obũtokĩ bunene omw'isaba. Omuka wa Nyamuhanga, akabya ahika omo mitima yabo, akabukaya emirenge eyĩbũyĩrĩre n'eyĩhĩ-kene y'omo mutima, kusangwa Nyamuhanga akabya iniabi-ritula oko mitima yabo. Abakayiteka batya omo mũhũa owateyanza busana n'ebibuya by'abandi, kwenene eryo bakakokotaya kwilaba erilama lyabo ibobenebene.

Enzira nguma nyisa y'erikula omo lukogo, ry'erikola, butatso- mana bihembo, omũbiri ogo Kristo abiritũhekyā: eriyihagura, erik- wamana n'amaka wetu, eriwatikya n'eritsu-mula abali n'obwaga

bw'obuwatikya twangahabo. Amaka akasa omw'iyibegerya; erikola, kyona kindu kitolere ky'eri-byaho. Abakalenga eribya n'eribyaho ly'obūkristo omw'ĩrĩ-ga, ibanikere, emĩyĩsa eyikasa omo nzira y'olukogo, kandi isibekolera Kristo yokĩ, abo bakalenga eribyaho omw'irya butakola mũbĩri. N'omo myatsi yo mutima ng'omo myatsi y'ebihangikwa, ekĩ kĩkahĩkaya, ebiro byosĩ, okw'ikeheribwa n'ok'oluholo. Omundu oyowangagana erikolesya ebĩtsuko biwe, iniakandiherĩa obũtokĩ obw'erikolesyabyo olosĩ. Ko bine bitya, n'omukristo oyutendisyakolesya obũtokĩ aha-bawa na Nyamuhanga, syangakula omw'iminya Kristo, na kandi asyahaerĩa amaka agw'alwe iniabiribya nago.

[68]

Ekanĩsa ya Kristo ni nzira ihĩrĩrweho na Nyamuhanga busana n'erilamĩbwa ly'abandu. Omũbĩrĩ wayo, ry'eritwala Engulu Mbuya y'omo kihugo. N'oyu ni mwinda ali endata w'abakristo bosĩ. Obuli mundu, okwikwamana n'obũtokĩ ne rĩhĩtya awite, atolere eriberererya ehamũlĩ y'oMulamia. Olwanzo Iwa Kristo, olwakan-gibawa okw'ĩtwe, lukatũhĩra m'omwinda oko bosĩ abatamwasĩ. Nyamuhanga abirituha ekyakakala, si kyetu itwebene basa, nĩkwa ni ky'eripanzira n'oko bandi.

Abakakwama Kristo ngo bangaminyire ekyo batolere erikola, hangabere, ahali mundu muguma munabwĩre, ebigonye by'abatũlĩ b'Engulu Mbuya, omo bihugo ebĩtasi ekwenene ya Nyamuhanga. N'abosĩ abate bangatoka erĩhirwa kibiribiri omo kati k'omũbĩrĩ, banganawatĩkĩryego nĩkwa omo buteke bwabo, omw'iganyira lyabo, n'omw'isa-ba lyabo. Neryo hangabere omũbĩrĩ w'amaka kũndũ busana n'emitima omo bihugo by'obūkristo.

S'ĩbũg'ambu omw'isonda erikolera Kristo, litolere itwagenda omo bihugo ebitasĩ Nyamuhanga, kutse itwasĩga abo tuli nabo eka. Eka yamabya iyoyiri omũbĩri tutolere rikola, twanganamukolera omo b'eka, omo kanisa, n'omo kati k'abotuli nabo busangi, kutse haguma nabo tukakola nabo obũhĩnganĩa.

[69]

Oluhande lunene Iw'eribyaho ly'oMulamia wetu mwakolesyalo omo mūsũlūsũto w'erĩyĩyĩnĩa om'ibatsiro eNaza-retĩ. Abal-aika bawatikya mobasamalira oMukama w'enge-be, omo ndambĩ abya akagendanĩa haguma n'abalĩmĩ n'aba-hĩngĩ; isyalitaminywa, kandi isyalitasĩkĩbwa. Mwayiteka omw'iberererya omũbĩrĩ wiwe omugulu abya akakola omusũlūsũto w'esĩsonĩ ngoko anayiteka omugulu abya akala-mya abakonĩ, kutse omugulu alyatanga oko

bisunda bye Galilaya ebĩtsĩbũhĩre omo muyaga. Okweryo omo kati k'ebyangakolwa bya kahemulo n'ebĩtumbi ebikebike kundu by'omw'ibyaho, tutolere itwakwama olugobe Iwa Kristo, n'erikola haguma naye.

Omukwenda akabũga ati: “Obuli mundu akwame Nyamuhanga omo mwatsi ogo abyamo ekiro abirikirawa” (1 Banyakorĩnto 7:24). Omũhĩnganĩa anganasondola obũhĩnganĩa buwe omo nzira eyikandiretera oMukama wuwe y'olukengerwa busana n'erĩsĩkya liwe. Amabya oyukwamĩre Kristo y'okwenene, iniakandikanganĩa ekisomo kiwe ky'omo buli kindu ekikakoleka, n'erĩkangya abandu b'omuka wa Kristo. Omubatsĩ atolere iniabya w'omũhũa, kandi iniabya kikaniganĩsyo ky'ekwenene ky'oyo wanuba omo syo ngendo sy'eribyaho omo katĩ k'ebitwa by'eGalĩla-ya Obuli mundu oyukayihalambira erina Iya Kristo, angako-lire atya, neryo abandi, omwilangira emibĩrĩ yiwe mibuya, ibatoka eriha olukengerwa Iw'oMuhangĩki n'oMũtongoĩia wabo.

[70] Abangi bakayimira bati sibangateka ebisabo byabo oko mũbĩrĩ wa Kristo, bati kusangwa abandi bangi balabiryebo kutsibu obuteke n'emiyĩsa. Amalengekanĩa w'erĩbũga ambu “kwilaba kutsibu abamenge manene basa bo bakasabawa eriteka obũtokĩ bw'eriminya lyabo b'omo mũbĩrĩ wa Nyamuhanga”, atsungene oko bandu bangi. Biabirihika oko nda-mbĩ, abangi babiriowa emiyĩsa nga yikahabawa abandu balebe basa abanzĩrwe, neryo bati abatabĩrĩkĩrwe erigabirwa oko mĩbirĩ n'ebihembo bakalekawa. Nĩkwa ko bitakangani-bwe bitya omo musyo ow'esyotalanta. Omugulu omukama w'enyũmba abirikira abagombe buwe, mwaha obuli mundu y'omũbirĩ wiwe .

Omo mutima w'olwanzo, tutolere itwakola emĩbiri y'eriyikehya ey'omw'ibyaho “ngatukakolera oMukama” (Abanyakolosaĩ 3:23). Olwanzo Iwa Nyamuhanga Iwamabibya omo mutima, ilukandilangirika omw'ibyaho. Obumba bubuya bwa Kristo ibukanditũtimbako, n'erisigalĩrya lyetu irikanditsemesya, n'eritsumula.

Simutolere eririnda esyondambĩ nenenene kutse erĩtsũk'irinda amaka w'eriswekya imo mwayakolera Nyamuhanga. Simutolere erĩganirya muti ekihugo nga kikandibalengekanĩa koki. Eribyaho lyenyũ ly'obuli kiro lyamabibya bũlangĩrĩ oko bubuya n'ekwenene y'eryĩkĩrĩrya lyenyũ, n'abandi bakaliga ko mukasond'erilamiabo, amaka wenyu wosĩ isyendihera.

Omuke kũndũ, n'omwera kũndũ w'omo biga ba Yesu, banganabya mũyĩsa oko bandi. Banganagan'iminya kobanemukola kibuya kirebe, nikwa omw'isĩgalirya lyabo, isibetaminya, banganatsukisya ebisunda by'emĩyĩsa eyikandisyakanya n'eritomekera, kandi banganagan'iminya ebĩgũma byayo, erĩhĩka oko kiro ky'ebihembo by'omuheryo. Sibali-yowa kutse eriminya kobanemukola kindu kinene. Sibesa-bawa eriyikenderya omo ngitsi busana n'erikinda. Batolere ibalola embere yo mbondeka, bakakola omo butunganene, omũbĩrĩ ogo bũsondolĩ bwa Nyamuhanga bukateka, n'eri-byaho lyabo siryendisya kwa busa. Emitima yabo ibobene-bene yasyakula [71] omo kisoſekaĩo kya Kristo. Ni bakolĩ haguma na Nyamuhanga omw'ibyaho lino, na kandi bakate-gekeranaya omũbĩrĩ munene kũndũ, n'obutseme obute mo kitingu obw'eribyaho erikasa. [72]

10. ERIMINYA NYAMUHANGA

Esyonzira ni nyingi esyo Nyamuhanga akasondekanayamo eriyimĩnyĩsya okw'itwe n'erituhĩra omo bwamatanĩ naye. Ebihangikwa bikakanaya n'eribyaho lyetu bũtũmbya. Omutima owakingukere, akandisyakurwa n'olwanzo, n'erĩ-henĩa lya Nyamuhanga ngoko binakanganĩbwe omo mĩbĩrĩ y'ebiyala biwe. Okutu okukahulikirira kwanganowa omũ-kanĩa wa Nyamuhanga omo nzira y'ebihangikwa. Amalima awabogire, emiti eyiyĩsũmbire, emilaso n'omusanga, ekĩtũ ekikalaba, embula eyikatogonga, olusĩ olukahuha lyolo, erĩ-henĩa ly'olubula, bikakanaya n'emitima yetu n'eritubirikira, tumuminye oyo wahangika ebindu byosĩ.

Omulamia wetu mwowisy'amakangĩrĩrya wuwe mabuya g'omo bihangikwa. Emiti, esyonyonyũ, omusanga w'omo misya, ebitwa, esyongetsi, n'olubula lubuya, n'ebi-kakoleka n'ebitumbireko eby'omwibyaho, ebyosĩ mobya-matana n'ebĩnywa eby'ekwenene, amakangĩrĩria wiwe atoke eribya akibukwa, nibya n'omo katĩkatĩ k'esyongitsi sy'eribyaho lyo mundu ery'omũsũlũsũto.

Nyamuhanga asondire abana biwe ibasĩma emĩbĩrĩ yiwe, n'eritsemere omo bubuya bw'obuholo obo abirisitika-mo obwikalo bwetu muna kihugo. Iye anzire ebyowene, kandi anzire obubuya bw'emibere kwilaba obubuya obw'eyĩhĩa, nĩkwa asondire itwakũlia obubuya n'obolo ng'omusanga.

[73] Twamabihulikirira n'eriyitegereria ndeke, ebihangikwa bya Nyamuhanga, ibikendituha amakangĩrĩrya mabuya w'erisikya n'eryĩkĩrĩrya. Eirilũa oko syo ngununu esika-kwama enzira yasyo omo kyanya erihika oko hindu hike-hike, ebihangikwa byosĩ bikasikaya erisonda ly'oMuhangĩkĩ. Kandi Nyamuhanga akategaya obuli kindu n'erihĩrĩkĩrĩra ebihangikwa byosĩ. Oyuhambirire ebihugo ebite byangaganzi-ka, kutya akategaya ekisũkalĩ ekikĩmba olwimbo lolo butsira buba. Omugulu abandu bakayitsinga oko mũbĩrĩ wabo g'obuli kiro, n'omugulu bakasaba; omugulu bakagotsera omokiro, n'omugulu bakabuka omo ngyakyangyakya; omugulu omuteke akusa n'eriyisalaganda omo bwikalo bwiwe bubuya,

kutse omugulu omwera akasongeraya abana buwe b’oko butara obutoswire, obuli muyima akateyibawa na Tata w’elubula. Sihali n’emisonia eyikatoga Nyamuhanga atetaminy. Sihali amaseka ago ateminya.

Nga twangĩkĩrĩry’ekĩ ky’olosĩ, esyongitsi syangahwere. Eribyaho lyetu siryangoswĩremo obuligo nga lino, kusangwa obuli kindu, kyamabya kinene kutse kike, kyangahĩrirwe omo byala bya Nyamuhanga, oyutehangahangaya busana n’obungi bw’amalige, kutse erikindwa n’obũlito bwago. Twangatsemere obuluhuke bw’omutima obo bangi sibetaminy.

Amaiengekanĩa wenyu amakurwa n’obubuya bw’ekihugo, imwalengekanĩa ekihugo ekikasa, ekitendisyabyamo obutsande bw’ekibi, n’oluholo; aho bĩhangĩkwa bitendisyaswambala ekitsutsu eky’eritakira. Muleke amalengekanĩa wenyu asamalire obwikalo bw’abakandisyalamĩbwa, neryo imwĩbuka ko bikandisyowana kut-sibu kwilaba ngoko malengekanĩa wenyu angabibumba. Omo bindu bibuya ebyahangĩkawa na Nyamuhanga, ebyo tukalangira ni kihande kike busa eky’okw’ĩhenĩa liwe. Bisakĩrwe biti: “Emyatsi eyo ameso ate atalangira, n’amatwi atĩowa, n’emyatsi eyo mutima ate aganirya. Eyo y’emyatsi eyo Nyamuhanga abiri-tegekeranĩa busana n’abandu abamwanzire” (1 Abanya-korĩnto 2:9).

[74]

Omusaki n’omwiga w’ebĩhangĩkwa bawite bindu bingi bw’erikanĩa endata w’ebitutumĩbĩreko, nĩkwa omukristo yukatoka kwilaba erisĩma n’eritsemera obubuya bw’eki-hugo, kusangwa iye akaminy omũbĩrĩ wa Tata wiwe, inia-langira n’olwanzo luwe I’omo musanga, omo muti muke n’omo munene. Sihali oyowangasĩma olosĩ endũndĩ y’eki-twa, ey’omusya, ey’olusi, n’ey’engetsi, atitabilangira m’olwanzo Iwa Nyamuhanga oko mundu.

Nyamuhanga akabũga netu omo mikolano yiwe myenge, n’omw’isĩgalĩrya ly’oMuka wiwe endata w’omu-tima. Omo bikatuhĩkĩra n’ebitutumĩbĩreko, omw’ibindulikania erikakoleka oko ndambi ndambi syetu, twangasungamo amakangĩrĩrya w’endũndĩ, emitima yetu yamabikingulwa okwiminyabyo. Omwĩmbi, akabya akanĩa oko buteya bwa Nyamuhanga, akabũga ati: “Obubuya buwe b’olwanzo bukusulaya ekihugo”. “Ab’amenge baganiraye emyatsi eyĩ; basĩme amenge w’olwanzo olutyusa Iw’Omwami Mukulu” (Esyonyimbo 33:5; 107:43).

Nyamuhanga akabūga netu omo kinywa kiwe. Tukabanamo eriminyikalia ry'emibere yiwe omo milondo eyowĩkĩre, tukabisulirawa obusangi buwe haguma n'abandu, n'omũbĩrĩ munene w'obũtongoĩĩa. Tukasungamo omwatsi w'abasyakulu ba kera, n'abaminyererĩ, n'ababũyirĩre ba kera. Babya bandu abakabya n'esyongumbu "ngatwe" (Ya-kobo 5:17). Tukulangira ko babya bakalwa, mobatwa amaha ngatwe, mobalengwako ngatwe, nikwa mobasĩka, neryo mobakinda omo lukogo Iwa Nyamuhanga. N'omw'isamalira ebyo, tukabana omũhũa omo malwa wetu busana n'eritunganene. Erisoma ebyobalolako, ekyakakala, olwanzo n'emĩyĩsa ebyo bagabirawa, n'omũbĩrĩ ogo bakola omo lukogo olo bahabawa, omuka [75] owahulukirabo, akakaya omo mitima yetu mw'ekirimi ky'omũhũa owabũyirĩre, n'eri-yitaga eribya ngabo omo mibere, n'erirendera na Nyamu-hanga ngabo.

Yesu mwabūga endata w'Amasako w'Erilagana Iya kera, na kandi bitolere kwilaba busana n'Erilagana lihya, ati: "Amasako ayo wakatũlago busana nage", oMũtongolya oyuliko amaha wetu w'engebe y'erikota. (Yoane 5:39). Inga, eBiblia yosĩ ikakanaya oku Kristo: erilũa oko masako mamberembere w'erĩhangĩkwa ly'ekihugo, kusangwa "sihali ekindu ekyahangĩkawa ekyo atahangĩka", erihika oko ndagane y'omukuyiro: "lebaya ngasa luba"; tukasoma endata w'emTbĩrĩ yiwe n'erihulikirira omulenge wiwe. (Yoane 1:3; Erĩbĩsũlĩrwa 22:12). Wamasonda eriminya oMulamya, iwigama Amasako Abũyirĩre.

Wũsũlaye omutima wosĩ w'ebĩnywa bya Nyamuhanga. Ibyo ni magetsi w'eribyahawo awakabuga enyota yenyũ eyikagulumĩra. Ibyo ni bundu bw'engebe obũkalũa elubula. Yesu akabūga ati: "Mwamatindalya omubiri w'oMugala w'omundu n'erĩpolya omusasi wuwe, isimuwite ngebe omwisi wenyũ." Kandi mwayahula, akabūga ati: "Ebinywa ebyo ngabūga nenyũ ni kĩrĩmũ kandi ni ngebe" (Yoane 6:53,63). Emibiri yetu yikahimbawa n'ebyotukalya n'erĩ-polya; neryo ngoko biri omo myatsi y'ebĩhangĩkwa, ko bine bitya n'omo myatsi y'omutima. Ebyotukaganiraya byo bikaha obubuya n'amaha omo mibere yetu y'omutima.

Omwatsi w'obũtongolya go balaika basondire eriyĩtegererĩa; akandisyabya munge kandi Iwimbo olw'ababirilamibwa omo migulu yitabahwa ey'ekera na kera. Ko naho si bitolere omwatsi oyo, erilengekanĩago n'eryigago lino kwehĩ ? Olukogo n'olwanzo bya

Yesu ebitehwa, obuhere obwatekawa busana netu, byo bitolere ibyalengekanlbwako kutsibu. Litolere itwaganirya oko mibere ey’oMūtongolia n’oMusabĩrĩ wetu. Litolere itwalengekanĩa oko mūbĩrĩ w’oyowasa erisyalamia abandu biwe erĩlũa omo bibi byabo. Omugulu tukatungerera tutya emyatsi y’elubula, eryĩkĩrĩrya lyetu n’olwanzo bikabya n’amaka kwilaba. N’emisabe yetu ikasa ikaligika embere sya Nyamuhanga kwilaba, kusangwa ikakunawa kika ku kika n’eryĩkĩrĩrya n’olwanzo. Ikabya mibuya n’ey’amaka. Eryĩkĩrĩrya lyetu omu Yesu rikasĩka kwilaba, kandi tukaminya obuli kiro, obūtokĩ buwe obw’eri-lamyā kundu, abosĩ abakasa oko Nyamuhanga omw’iye.

[76]

Twamabilengekanĩa endata w’obubũyĩrĩre bw’oMulamya, itukandiyitaga erihindulwa olosĩ n’eribya bahyabahya omw’ĩsosekanĩa ly’obubuya bwiwe. Itukandikw’enzala n’enyota ey’erisosa oyo twanzire. Omo lulengo amalengekanĩa wetu angabya oko Kristo, omo lulengo olo motwa-ngakanirya mw’abandi endata wiwe, n’erimukangania oko kihugo.

Ebiblia moyitasakwa busana n’abamenge basa; nĩkwa yasakawa busana n’abandu bosĩ. Ekwenene eyitolere okw’ilama ikakangani-bawa ndeke ng’eritungi. Sihali mundu oyukandisyahalya n’erisherĩa enzira yiwe, batane abakakwama amalengekanĩa wabo omo mwanya w’erisonda lya Nyamuhanga eriabĩrĩbĩsũlwa.

Sititolere eriliga amalengekanĩa wa mundu wosĩ endata w’ebyo Amasako akakangiriraya, nikwa tutolere itwĩga ebĩnywa bya Nyamuhanga busana netu itwebene-bene. Twamabihamula abandi erilengekanĩa omo mwanya wetu, itukandibya n’amaka make n’amenge makũhi. Obũ-tokĩ bubuya bw’amalengekanĩa ibuk-endikeha busana n’eri-bula eriyibegerĩa omo myatsi eyo butolere erikwama, erihika n’okwiherĩa amenge wabo w’eriowa eribindula ĩnene ry’ekĩnywa kya Nyamuhanga. Amenge akakula amabikolesĩbwa omw’iga obwamatam bw’emyatsi y’omo Biblia, omw’irĩngĩ— rĩranĩa amasako g’oko masako, n’ebindu by’omutima oko by’omutima.

[77]

Sihali kindu n’ekike ekitolere kutsibu eriha amenge n’amaka ekilabire eryiga amasako. Sihali kindi kitabu ikiri n’obūtokĩ bw’erĩkulĩa amalengekanĩa, n’eriha obuminye bw’amaka, ng’ekwenene y’eBiblia eyikakamahaya. EkTnywa kya Nyamuhanga ko kyangĩgĩrwe ngoko bitolere ikyiwa, abandu bangasungĩre eriyikakya

ly'omutima, erikula ly'emibere, n'obuguma bw'olūsūnzo obutelangirika ngendo nyingi omo biro bino.

Nĩkwa hali ndũndĩ nyike busa eyikabanika omw'ilaba lubaluba omw'isoma amasako. Omundu anganasoma eBi-blia yosĩ kandi iniakina kindawa erilangira obubuya bwayo, kutse eriminya eribindula lyayo ery'emwisi n'eribĩsĩre. Omu-londo muyima owakigawa erĩhĩka omugulu eribindula lyago likowika ndeke omo malengekanĩa n'obwamatanĩ bwago haguma n'embĩta y'erilama ibwalangirika, biwite ndũndĩ kwilaba erisoma bihande bingi butsira lūsūnzo oluminyikere omo malengekanĩa, kandi butsira makangĩrĩrĩa w'ekwenene awabanĩkĩre. Ubya n'eBiblia yagu. Ukinawite omwanya, somayo; uheke emilondo y'omo mutwe. N'omugulu ukalendera omo muhana, wanganasoma omulondo neryo iwalengekanĩa kugo, ukamatĩrayago utya omo malengekanĩa.

Siwangatoka eribana amenge hate omũhũa w'eryĩga ne risaba. Ebihande birebe by'omo Masako bilangirikire ndeke kundu, isihangabanika oyute wangaganiowabyo, nikwa mune ebindi ebyo eribindula lyabyo lite lyangabanika igulugulu omwirebya iguma lisa. Amasako atolere inialingĩrĩ-ranĩbwa n'amasako. Hatolere ihabya erĩsondekanĩa, eriyite-gererĩa, n'erirengekanĩa, n'erisaba. N'eryiga eriri ng'eri lya-syahembwa kundu. Ng'oko omutakũlĩ [78] akasunga esyama-getsĩ esibĩsĩre omwisi w'ekitaka, ko bine bitya oyukasonda omo kinywa kya Nyamuhanga mw'embiso, akabanamo ekwenene y'endũndĩ, eyibisamire ok'oyukasondaya butsira muhũa. Ebinywa byo Muka ebikalengekanĩbawa omo mutima, byasyabya ng'esyonyusi esikasenda erĩlũa oko nũnga y'engebe.

EBiblia siyitolere ikiwa butsira erisaba. Embere w'erikingulayo, bitulere erĩbũlia erikolerĩbwa n'oMuka, neryo itukandihabwaryo. Omugulu Natanaelĩ asa eyiri Yesu, oMulamia mwabũga ati: "Lebaya, omũsraelĩ kwenene, oyute mo mabehi!" Neryo Natanaelĩ mwabulia ati: "Ukanyiminya uti kwehĩ?" Yesu mwamũsũbĩrya ati: "Mongakulangira omu-gulu ũlũe omo ndĩna y'omuti w'omũtĩnĩ, Fĩlĩpo ate akubiri-kira" (Yoane 1:47,48). Netu kutya, Yesu akatulangira aha-bĩsĩre aho tukasabira, twamabimusaba eritubisulira ekwe-nene. Abalaika ab'omo kihugo ky'ekyakakala basyabya haguma n'abakaronda obusondolĩ bwa Nyamuhanga omo mutima w'eriyikehya.

Omuka Abũyĩrĩre akapipa n’erihalamba oMulamia. Ni mũbĩrĩ wiwe erikanganĩa Kristo, obubuya bw’eritunganene liwe n’erilama inene eryo tukabana omw’lye. Yesu akabũga ati: “Asyimyā emyatsi eyo ngabũga n’erĩbatuiirayo” (Yoane 16:14). OMuka w’ekwenene musa wakatoka erikangĩrĩrya ndeke ekwenene ya Nyamuhanga. Nyamuhanga atolere eryanza abandu kusangwa mwateka Mugala wuwe erihola busana nabo, kandi akaha oMuka wuwe eribya mukangĩrĩ-rya n’omusondolĩ w’omundu oko biro byosĩ.

[79]

11. ENDUNDI EY'ERISABA

Nyamuhanga akakanaya netu, omo nzira y'ebĩhangĩ-kwa n'ey'erĩbĩsũ!a, omo buteya buwe n'omw'isigalirya ly'oMuka. Nĩkwa ebyo sibĩtũgire; litolere itwamuha ebyosĩ eby'omo mitima yetu. Litolere itwakanĩa na Tata wetu w'elubula, imotwatoka eribana amaka n'eribyaho ly'omu-tima. Amalengekanĩa wetu anganakurirwa okw'lye, twanganalengekanĩa endata w'emibiri yiwe, w'olukogo luwe n'emiyisa yiwe; nĩkwa eryo siry'erimatana naye olosi. Litolere itwabya na kindu kirebe ky'erikanĩa naye endata w'eribyaho lyetu, imotwatoka eryamatana naye.

Erisaba n'ikingulira omutima wetu go Nyamuhanga ngo mwira. S'ibũga ambu litolere erisaba Nyamuhanga, abane eriminya nga tuli bahi; nĩkwa tubane erimũkokya. Erisaba siririkimiraya Nyamuhanga y'eyotuli, likatusumbira eyali.

Omugulu Yesu abya omo kihugo, mwakangĩrĩrya abiga biwe b'erisaba. Mwakangĩrĩryabo eriteka obwaga bwabo embere sya Nyamuhanga, n'enmuhekya erihangyhangya lyabo. Endagane eyo ahabo ati erisaba lyabo likandisyo-wika, ni ndagane yetu kutya.

Yesu iyowenewene, omugulu abya ikere omo katikati k'abandu, inĩakasaba oko ndambĩ syosĩ. Omulamia wetu mwayihira omo mwanya wetu, omo kati k'obwaga bwetu, n'obolo bwetu, kusangwa mwabya musabi oyukasonda amaka w'obuli kiro erĩlũa oku Tata wiwe, atoke eriyĩtegekeranĩa busana n'eby'erikola n'amalengwako. Iye ni kiminyikalo kyetu omo bindu byosĩ. Ni mugala wetu omo bolo kusangwa “omo bindu byosĩ, mwalengwako ngatwe” (Abae-branĩa 4:15), nĩkwa syabya awite kibi. Emibere yiwe isiyi— ryendana n'ekibi. Mwayĩyĩnĩa omo malwa n'omo buligo bw'omutima omo kihugo ky'ebibi. Obunyamundu buwe mobwaleka erisaba iryabya kindu ekitolere n'eky'endũndĩ. Mwasunga erĩkĩranĩbwa n'obutseme omo bwamatanĩ haguma na Tata wiwe. Neryo oMulamia wa bandu, oMuga-la wa Nyamuhanga, amabya imow'obwaga bw'erisaba, kwilaba kutsibu, abandu bolo na b'ebibi bangatolere eriowa obwaga bw'erisaba n'amaka oko bull ndambĩ.

Tata wetu w'elubula anzire iniatutswagirya kw'olukogo luwe losĩ. Twamabibisona, itukandipolya kutsibu oko nũnga y'olwanzo luwe olutawite ndũlĩ. Ni ky'eriswekĩa ko tukasaba kuke !. Nyamuhanga ali hakũhĩ, kandi asonđĩre eriowa erisaba ly'ekwenene, nibya n'eryabolo kwilaba omo bana biwe, nĩkwa itwe tukatikatika eriminyisya obwaga bwetu bw'okw'lye. Abalaika b'elubula bangalengekaniakĩ busana n'abandu abatawite maka, abakalengawako, omu-gulu omutima wa Nyamuhanga owali n'olwanzo lunene, owali hakuhi n'erihabo ebilabire ebyo bakasaba n'ebyo bakalengekanaya, nĩkwa bakasaba n'eryĩkĩriry like ? Abalaika banzire erikukama embere sya Nyamuhanga, banzire eribya hakũhĩ naye. Obwamatanĩ haguma na Nyamuhanga ni butseme bwabo, nĩkwa itwe bana b'omo kihugo, abali n'obwaga bw'obuwatĩkya obo Nyamuhanga musa angate-ka, tukayisinga erirendera butsira kyakakala ky'oMuka wiwe, butsira obwamatanĩ haguma naye.

Omwirimya wa Sitanĩ akatimba okw'abakapona eri-saba. Amalengwako w'enzigu akaleterabo erikola ekibi; ebyosĩ ebĩ ni kusangwa sibalikolesaya emiyĩsa eyo Nyamu-hanga abirihabo omw'ihĩtya ly'erisaba. Busana naki abagala n'abali ba Nyamuhanga bakatikatika okw'isaba, n'erisaba ly'okiboholĩ omo byala b'eryikirĩrya, ekikakingula ekigona ekirimo obuteke bw'omũtokĩ w'ebyosi. Hatetabya erisaba oko bull ndambi, n'eriteya kutsibu, ituli omo buhanya bw'eritenditsomana, n'erireka enzira y'ekwenene. Enzigu ikasonda oko bull ndambi eritukingira enzĩra eyikakolaya oko kĩtũmbĩ kyo lukogo, ati situtoke eribana olukogo n'obũ-tokĩ bw'erikĩnda amalengwako omo nzĩra y'erisaba kutsibu n'eryĩkĩriry.

[81]

Hali eby'erikola birebe ebyo twangaminyirako Nyamuhanga ng'anganowa n'erisũbĩrya erisaba lyetu. Ekiguma ky'oko by'erĩmbere: litolere itwowa obwaga bwetu b'obuwatĩkya buwe. Mwalagana ati: "Nasyũtũlira amagetsi ok'oyũkwire enyota, n'esyonũsi oko kitaka kyumĩre" (Isaya 44:3). Abali n'enzala n'enyota y'eritunganene, aba-kasonda Nyamuhanga yo kundu, bangaminyanya ko bakandi-syũgũta. Litolere omutima iniakingulwa okw'isigalirya ly'oMuka. Bite bitya omũyĩsa wa Nyamuhanga syangangi-rirwa.

Obwaga bwetu bunene ibobwenebwene bo bukaka-naya ng'embũyi busana netu. Nĩkwa litolere erisondeka-nĩa oMukama, atoke eritukolera ebindu ebĩ. Akabũga ati "Mũbũlaye, mwasyahab-

wakyo”. “Mwatabalya oMugala wuwewuwe, nĩkwa mwamusiga busana n’itwe bosĩ! Oyo watuha oMugala wuwe, siendisyatuha ebindu byosi busana naye kwehĩ ?” (Matayo 7:7; Yoane 16:24; Abanyaroma 8:32).

Twamabibika amalolo g’omo mitima yetu, twamabiamakirira ekibi ekyo tunasĩ, oMukama isienditwowa; nĩkwa erisaba ly’omutima owakakwa obũlige busana n’ebibi rikaligawa. Omugulu amalolo wosi akagombolawa, twanganikirĩ-rya ko Nyamuhanga akendisubĩrya erisaba lyetu. Emĩbirĩ yetu siyangatuletera eribana olukogo Iwa Nyamuhanga; obũtokĩ bwa Yesu bobukandisyatulamĩa, omusasi wiwe wakandisyatwerya. Omũbirĩ wetu ry’eriangirira olukogo luwe.

Ekindi kihande eky’erisaba ery’amaka ly’eryĩkĩrĩrya. “Oyukahika oku Nyamuhanga, inyĩkĩrĩrya ko Nyamuhanga aneho, kandi kwakahemba abakamusondasonda” (Abaebrania 11:6). Yesu mwabwira abiga biwe ati: “Ebyosi ebyo mukasaba n’eribũlya, mwikĩrĩraye ko mwabiribanabyo, nenyũ mwasyahabwabyo” (Mariko 11:24). Tunamwĩkirĩrye kwehĩ ?

Endagane ni nene kandi siyiwite lubibi, n’oyo walagana syaliregula. Omugulu tutebana ekyo twabiribũlya oko ndambi eyo tukabulayakyo, litolere itwĩkĩrĩrya oMukama kwanemwowa kandi kwakandisubirya okw’isaba lyetu. Tuli bakola nabi n’abatelangira ndeke erihika oko kika ky’eri-bũlya n’ebitendibya mũyisa okw’itwe; na Tata w’elubula omo Iwanzo, akasũbiraya erisaba lyetu omw’ituha ekyangatuwatikya kwilaba ekyo itwebenebene tukasonda. Omugulu erisaba lyetu likabya nga siryetasũbirĩbwa, litolere itwamakirira endagane, kusangwa endambĩ y’erisũbirya iyine-mwasa, na itukendibana omũyisa owatutolere kwilaba. Nĩkwa eribũga tuti erisaba lyasyasũbirĩbwa oko bull ndambi ngoko tukasonda na busana n’ekindu ekyo tukasonda, n’iyi-teba. Nyamuhanga all n’amenge kundu oko kika ky’eritendi-yiteba, kandi ni mubuya kundu, syangatoka eryima abatu-nganene bo kindu kibuya n’ekiguma. Neryo simwubahe eri-mwikirĩrya, n’omo mwangatendilangira luba erisũbirya ly’okwisaba lyenyu. Mwĩkĩrĩraye endagane yiwe eyite yangabula: “Mũbũlaye, mwasyahabwakyo.”

Twamabikwama eritikatika lyetu n’obuba bwetu, kutse erirenga erikokotya obuli kindu ekyo tute twangalangira ndeke, embere sy’eryikĩrĩrya, obulito bwetu ibukandikanya. Liriryo twamabyasa

oku Nyamuhanga, itunayilangĩre ko tute n'amaka kutse bũtoki bosĩ itwebenebene, kutse n'omwikĩri-rya ly'erĩyĩkehia, tukaminyisaya erisonda lyetu ly'oko oyu-kaminya emyatsi yosi, oyukasondola ebyosi byo mw'isonda liwe n'omo kinywa kiwe, asyowa ekiriro kyetu kandi asya-leka ekyakakala ikyakolerya omo mitima yetu. Omo nzira y'erisaba ry'ekwenene, tukamatanĩbawa n'amalengekanĩa wa Nyamuhanga. Twanganagana erilangira ndeke oko ndambĩ eyo obũsũ bw'oMũtongolia wetu bukũnamira okwi-twe omw'igenyera n'omo Iwanzo, liriryo iko bine bitya. Twanganagana erĩowa akatutulako, nĩkwa ebyala biwe ibine endata wetu omo Iwanzo n'omw'igenyera ly'obolobolo.

[83]

Omugulu tukasa erisyabulya olukogo n'emĩyĩsa erĩlũa oku Nyamuhanga, twangabere n'omutima w'olwanzo n'oweribuyira. Ko naho twangatoka tuti erisaba erĩ: “Utubuyire amalolo ago twabirikola; ngoko tukabuyira abandi b'amalolo ago bakatukolera”, kandi itukine n'omutima w'eritendibuyira kwehĩ? (Matayo 6:12). Twamasonda tuti erisaba lyetu lyowĩke, litolere itwabuyira abandi omo nzira ngĩmerera n'omo lulengo luyĩmerera olo tusondire eribũyirwamo.

Erisika omo kati k'erisaba kyo ky'erikola busana n'erisũbĩrĩbwa. Litolere itwasaba oko bull ndambĩ, twamabi-sonda erikula omo kati k'eryĩkĩrĩrya n'eriminya bingi. Litolere “eriyitsingirira omw'isaba”, “eriyihira okw'isaba, n'eriteya mulyo, imunemuha ewasingya ok'oMukama” (AbanyaRoma 12:12; Abanyakolosaĩ 4:2). Petero akaha abĩkĩriryeye b'omũ-hũa ati: “Mũyĩtegaye, n'eriteya omw'isaba” (1 Petero 4:7). Paulo akakangiriraya ati: “Nĩkwa omo buli mwatsi, mubwire Nyamuhanga y'obwaga bwenyũ, mukamusaba n'erimuhatikana, imunemuha ewasingya” (Abanyafilĩpĩ 4:6). Yũda akabũga ati: “Nĩkwa inywe, abanze betu, musabe omo bũtokĩ bw'oMũlĩmũ Abũyĩrĩre, muyibike omo Iwanzo Iwa Nyamuhanga” (Yũda 20,21). Erisaba erityũmbaya bo bwa— matanĩ bw'omutima

[84]

Litolere kundu eribya n'omũhũa omw'isaba; simukakirĩbawe na kindu kyosi. Mukole n'amaka, obwamatanĩ bubyeye ibunakingukere omo kati ka Kristo n'omutima wenyũ. Musondekanaye obuli mwanya w'eriya ah'erisabira. Abakasonda kwenene obwamatanĩ na

Nyamuhanga basyalangiri-ka omw'ihindana ly'erīsaba, bakasikaya erīkola obulī mūbīri, kandi batsomene erihulula emīyīsa yosī eyo bangatoka eribana. Bakasonda obuli mwanya w'erīyihīra aho banga-bana amasalalī w'ekyakakala ekikalūa elubula.

Litolere itwasaba omo kihanda, na kwilaba ebyosī, isitwaleka erisabira ahate bandi, kusangwa eryo ly'ibyahō ly'omutima. Sibyangatokekana oko mutima erikula, erisaba lyamabiponwa. Erisaba ly'omo kihanda kutse ery'omo bandu bangi iryoryene sirītūgīre. Omutima atolere iniakingu-lwa embere sya Nyamuhanga ahate bandi. Erisaba eriri ng'erī ritolere iryowika uku Nyamuhanga musa, oyukowa erisaba. Isibitolere okundi kūtū kukahulikirira emyatsi eyī. Omw'isaba ahate bandi, omutima akabya bwīranda oko myatsi y'eyīhya n'okw'īkendera. Omo bolobolo, nīkwa n'amaka, omutima akalola eyiri Nyamuhanga. Nyamuhanga akalangira ahate bandu, okūtū kuwe kukungukere busana n'erīowa erisaba erikalūa oko mutima; erīsīgalirya līwe ni ryolo kandi rikamala. Omw'īkīrīrya lyolo, omutima akama-tana na Nyamuhanga, kandī akayisonger-ayako amasalalī w'ekyakakala kya Nyamuhanga busana n'eribana amaka w'erīlwa na Sītānī. Nyamuhanga yo lukuka Iwetu Iw'amaka.

[85]

Musabire omo kyumba kyenū; n'omugulu mukakola omūbīrī wenyū w'obuli kiro, emitima yenyū iyasumbirwa uku Nyamuhanga. Ko Enokī alendera na Nyamuhanga atya. Erisaba erī ry'obūkūtū likahetukira embere w'ekītūmbi ky'olukogo ng'obukwa obowene. Sītānī syangakīnda ow'omutima owegemere uku Nyamuhanga.

Sihali ndambī kutse handu ahatatolere erisabirwa. Sihali ekyangatoka eritukakirya erisumba emitima yetu omw'isaba ly'amaka. Omo nzige y'abandu kutse omo kati k'omūbirī, twanganabulya obusondoli bwa Nyamuhanga, ngoko Nehemīa akola omugulu abya embere sy'omwami Artasasta. Aheribya omo bwamatanī n'oMukama hangana-banika ahosī aho tuli. Twangakingwīre oluyi Iw'emitima yetu oko bull ndambi n'erībirikira Yesu tuti ase ikale omo mutima ng'omugeni oyukalūa elubula.

Nomo hane omuka mubi owatutimbireko, situtolere erīhumulago, nikwa twangikala omo muka mubuya w'elubula. Twanganagana amalengekanīa mabi omw'ihetukirya emi-tima yetu y'embere sya Nyamuhanga omo nzir'eyi y'eri-saba. Abawite emitima yikingukere busana n'eribana obu-watikya no mūyisa wa

Nyamuhanga bakandihumula omuka mubuya kwilaba ow'ekihugo. Kandi bakamatana n'elubula oko buli ndambi.

Tutolere erilangira Yesu yo ndeke kwilaba, n'eriminye endundi y'ekwenene ya kera na kera. Obubuyirire butolere ibw'usula omo mitima y'abana ba Nyamuhanga; ebite eritokekana bitya, litolere itwasondasonda eribisula lya Nyamuhanga busana n'ebite elubula.

Omutima asumbirawe endata, Nyamuhanga imwatutokesya erihumula omuka w'elubula. Twanganikala hakuhi na Nyamuhanga erihika oko kika amalengekania wetu, omo malengwako w'eribulikira, iniamukwama ngok'omusanga akakwama eryuba. [86]

Muhire, oko buli ndambi, erisonde linyu, amatseme wenyu, amalige wenyu, esyongitsi syenyu, n'obuba bwenyu embere sya Nyamuhanga. Simwangamuhekya muheke owate angatoka; simwangamuluhia. Oyukaganza esyonzwiri sy'oko mitwe wenyu, atsomene kundu eriyitaga ly'abana biwe. "oMukama ni w'erigenyera lingi, akaganyira abandu" (Yakobo 5:11). Omutima wiwe w'olwanzo akatu-lawako n'amalige wetu, kwilaba kutsibu omugulu tukamu-kanirayago. Mumuletere esyongitsi syosi sy'omutima. Sihali ekyo ate angatoka erihika kusangwa akahirikirira ebihugo n'erisondolabyo. Sihali n'ekike ekitolere busana n'obuholo bwetu, ekyo ate angalangira. Sihali kihande omw'ibyahoyetu ekyo ate angasoma; sihali ngitsi eyo ate angabuga. Obuhanya sibwangahikira n'omuke w'omo bana biwe, eri-hangahangya siryangahika omo mutima, obutseme sibwa-ngabanika, erisaba siryangatekwa, Tata wetu w'elubula atalangire kutse atatsomene. "Akalamaya ababunikire omo mutima, akasengasenga ebironda byabo" (Esyonyimbo 147:3). Obwamatan omo kati ka Nyamuhanga n'obuli mutima buyisosire kandi boswire, nga sihali ogundi mundu omo kihugo oyukabana oko busondoli buwe kutse oyo waleka Nyamuhanga iniateka Mugala wiwe mwanze.

Yesu mwabuga ati, "Mwasyabulya omo lina lyage; sindibuga nenyu nyiti, nasyabulya Tata busana nenyu; kusangwa lye Tata abanzire." "Nayisoga nywe... neryo Tata asyabaha ekinduki ekyo mukabulaya omo lina lyage" (Yoane 16:26,27; 15:16) Nikwa erisaba omo lina rya Yesu rilabire okw'ahula erina eryo oko nzuko n'oko nduli y'eri-saba. Ry'erisaba omo malengekania n'omuka wa Yesu, itu-nikirirye endagane yiwe, itunegemere oko lukogo luwe n'erikola emibiri yiwe. [87]

S'ibũg'ambu Nyamuhanga asondire itwahũmĩra eyite bandu busana n'erisaba. Eribyaho litolere iryabya ng'erya Kristo: omo kati k'ekitwa n'omo nzige y'abandu. Oyuka-saba butsira erikola kindu akandisyaleka erisaba lyo luba, kutse erisaba liwe lyasyabya butsira mugaso. Omugulu abandu bakayisolola oko bandi, hali oko buguma bw'omũ-bĩri w'abakristo, kandi aho bate bangatoka erĩheka omusalaba; omugulu bakaleka erĩkolera oMukama oyo wahole-rabo, bakaheraya ekyangaleka ibasaba kutse eripipa. Eri-saba lyabo rikabya ly'eriyanza. Sibangatoka erisaba busana n'obwaga bw'abandu kutse bw'erihimba obwami bwa Kristo, kutse n'eribũlya amaka w'erikola.

Tukaheraya endũndi nene omugulu tukapona erisangana haguma busana n'erihana amaka n'omũhua omo mũbĩri wa Nyamuhanga. Ekwenene y'ekĩnywa kiwe ikaheraya amaka wayo n'endũndi yayo omo malengekanĩa wetu. Emi-tima yetu ikũmbaya erĩbana ekyakakala n'erĩsigalirya eri-keraya, neryo tukasuba enyũma omo myatsi y'omutima. Omw'ihindana lyetu ng'abakristo, tukaheraya kutsibu busana n'eritendihulikirirana. Oyukayikunyira okwiye, isyatakola omũbĩrĩ aherwe na Nyamuhanga. Twamakulia emi-bere y'obuguma n'abandu itukandianzana n'abandi, n'eri-kola n'amaka omũbiri wa Nyamuhanga.

Abakristo bamabisangana haguma, bakakanirania oko Iwanzo Iwa Nyamuhanga n'oko kwenene y'eritongolĩbwa, emitima yabo ibobenebene iyikandiheheribwa nabo ibahumulania. Twanganiga kwilaba obuli kiro uku Tata wetu w'elubula, tukaminyanda ndeke olukogo luwe; neryo itukandisonda eribũga endata w'olwanzo [88] luwe. Twamabikola tutya, emitima yetu iyikandibya n'ekihũhania n'omũhũa. Twamabirengekanĩa n'erĩkanĩa kwilaba endata wa Yesu, tukayibiri-rwa itwebenebene, iniakandibya haguma netu kwilaba.

Twamabirengekania endata wa Nyamuhanga oko bull mugulu ogo tukalangirako obusondolĩ buwe, iniakandibya omo malengekanĩa wetu m'oko bull ndambĩ, kandi itukandi-tsema erikanĩa endata wiwe n'erimupipa. Tukakanaya endata w'emiyatsi y'ekihugo kusangwa twanzireyo. Tukaka-naya endata w'abira betu kusangwa twanzirebo; amatseme wetu n'amalige wetu akabanika kubo. Nĩkwa tunawite eki-labire kutsibu ekikaleka itwanza Nyamuhanga kwilaba abira betu b'omo kihugo; yangabere mibere yetu erimuyira mo w'erĩmbere omo malengekanĩa wetu

wosĩ, erĩkanĩa oko bubuya buwe n'eritũla obũtoki buwe. Emĩyĩsa y'endũndĩ eyo abĩrituha, siyitolere erihamba amalengekania wetu n'olwanzo Iwetu erihika oko kika tukabula eky'eriha Nyamuhanga; ritolere iyatwibukyaye oko bull ndambi, n'erĩ-twamatania omo Iwanzo n'omw'isĩma haguma n'oyukatu-hayo. Tukayiwata kweneneko ng'ab'omo kihugo. Tusumbi-re ameso wetu g'oko lũyi olukĩngwĩre Iw'ekisabiro eky'endata, aho ekyakakala ky'olukogo Iwa Nyamuhanga kikakoleraya omo bũsũ bwa Kristo oyukatoka "EriIamya lino n'ebiro byosi, abakahika uku Nyamuhanga busana naye" (Abaebrania 7:25).

Lititolere eripipa Nyamuhanga yo kwilaba, "busana n'olwanzo luwe olutyusa, busana n'emyatsi y'eriswekera eyo akolera abana b'omundu!" (Esyonyimbo 107:8). Eri-saba lyetu siritolere rikabya ly'erisabĩriryā n'eryangirira lisa. Isitwalengekanaya oko bull ndambĩ endata w'ebyo tusondi-re neryo itwibirirwa emiyisa eyo tukabana. Tukasaba like kandi situlĩsĩma ngoko bitolere. Ebiro byosĩ tukabana olu-kogo Iwa Nyamuhanga, nĩkwa tukamusima kuke, tukamu-pipa kuke busana n'ebyo atukolera.

[89]

Kera, abalsraelĩ, omugulu babya bakasangana okw'imuramia, oMukama mwabwirabo ati, "Mwasyalira embere syo Mwami Mukulu Nyamuhanga wenyũ, kandi mwasyatsemera ebyosĩ mukakola omo byala byenyũ, inywe n'ebĩtũnga byenyũ, omo ebyo Mwami Mukulu abiribatsumulira" (Eryibuka Ebihano 12:7). Ekikakoleka busana n'erĩhenĩa lya Nyamuhanga, kitolere ikyakoleka n'obutseme, n'esonyimbo sy'eripipa, n'erĩsĩma, butsira n'obulige kutse eriyihanĩa.

Nyamuhanga wetu ni Tata molo now'erigenyera. Sititolere erilengekanĩa erimukolera nga ni kindu kikalire kutse ekikaleta obulĩge omo mutima. Eripipa oMukama n'erikola omũbĩri wuwe ryan-gatutsemesĩrye. Nyamuhanga syanzire abana bũwe, abaleka iniateka omulamo munene, ibayiwata ng'embere sy'oMukama mukali. Iye ni mwira wabo oyula-bire; n'omugulu bakamupipa, akasonda eribya habũma nabo eritsumulabo n'erikĩrany'abo, akũsũlĩa obutseme n'olwanzo omo mitima yabo. OMukama asondire abana buwe ibakĩranibwa omo mũbĩrĩ wuwe n'eribana obutseme bungĩ but-sira ebindu by'obulige. Asondire abakasa erisyamupipa, ibasub-ula ibanahekire amalengekanĩa mabuya busana n'obusondolĩ buwe n'olwanzo luwe, batoke eritsemesibwa omo mũbĩrĩ yosĩ y'obuli kiro;

batoke eribya n’olukogo Iw’erikola emyatsi yosi omo ritunganene n’omw’isĩkya.

[90] Litolere itwasangana hakũhi n’omusalaba. Iye Kristo, Kristo oyowahanikawa, yo wangabere mwatsi w’amalengekanĩa wetu, w’omukanĩa wetu, na w’obutseme bwetu. Litutolere eribika omo malengekania wetu mw’emĩyĩsa yosi eyo uku Nyamuhanga, n’omugulu tukaminya olwanzo luwe lunene, itwayisinga erĩkirya obuli kindu omo byala ebyakongomererawa oko musalaba busana netu.

[91] Omutima anganahetukira hakuhikuhi n’olubula omo nzira y’erĩpipa. Nyamuhanga akapĩpawa n’olwimbo n’ehi-simo omo lubula; kandi omugulu tukamusĩma, tukapipa ng’abalaika. “Oyuka-hera obuhere bw’ewasingya akasĩkaya Nyamuhanga” (Esyonyimbo 50:23). Twase embere sy’oMu-hangĩkĩ wetu n’obutseme bw’erisĩkya, haguma “n’ewasi-ngya, n’omulenge w’olwimbo” (Isaya 51:3).

12. TUKOLEKI BUSANA N'ERITIKA TIKA.

Abangi, kwilaba kutsibu abahyabahya omw'ibyaho lyo bukristo, bakakenderibawa n'abakatikatika. Omo Biblia muli ebindu bingi ebyo bate bangaminyisa, kutse erīowa, na Sitanĩ akakolesayabyo atoke eritsingyatsingya eryĩkĩrīrya lyabo ngokw'amasako ny'ibĩsũla lya Nyamuhanga. Bakayibulaya bati: “Twangaminyā tuti enzira y'ekwenene; kweneneko Ebiblia yamabya ini kĩnywa kya Nyamuhanga, twangaboholwa tuti erilũa omw'itikatika eri n'omo syongitsi?”

Nyamuhanga syalitusaba eryikĩrīrya butatukangya ekwenene eyitugĩre, ey'erimaniryako eryĩkĩrīrya lyetu. Eribyaho liwe, emibere yiwe, eryũsũla ly'ekweneney'ekĩ-nywa kiwe, ebyosĩ ebyo byabirikananibwa ndeke okw'itwe, n'eritũlago eri ni rĩnene. Nyamuhanga syalialũsyaho eritokekana ly'eritikatika. Eryĩkĩrīrya lyetu litolere iryabya endata w'eritũlago butsira bũlangiri. Abakanza eritikatika banawite omwanya w'eribikola; n'abanzire kweneneko eriminyā ekwenene, basyabana amatũlago mangi w'erimaniriako eryĩkĩrīrya lyabo.

Sibyangatokekana oko malengekanĩa wa bandu erīowa olosi emibere y'emibĩrĩ ya Nyamuhanga. OMubũyĩrĩre oyo akandisyabya inianabisire nibya n'oko b'amenge kwilaba, n'abĩgĩre kutsibu. “Wanganabana emirindi ya Nyamuhanga kwehĩ ? Wanganabana emitano y'Omũtokĩ w'ebyosi kwehĩ? Ni ndata ng'ekyanya, wangakolaki kwehĩ? Eyikwa kwilaba ekulĩmũ, wangaminyaki kwehĩ ?” (Yobũ 11:7,8).

Omukwenda Paulo akagus'omuleng'oyu: “Kwenene obukulu bwa Nyamuhanga ni bunene! Kwenene Nyamuhanga awite amenge gosĩ n'eriminyā lyosĩ! Sihali mundu wangaminyā erisoha liwe! Sihali mundu wangaminyerera esyonzira siwe!” (Abanyaroma 11:33). Nĩkwa n'omo “ebĩtũ n'omwĩrĩmya bikanamutimbako, obwami bwiwe buhangene oko kitunganene n'erĩbanza ly'ekwenene” (Esyonyimbo 97:2). Twanganowa kutsibu ebyakakola haguma netu kandi n'ebikaleka iniakola haguma netu, erihika oko kika twangalangira

[92]

olwanzo n’olukogo ebite na lubibi, ebyamatene n’obūtókĩ buwe. Twanganowa omw’itegekeranĩa liwe ebituwitire mugaso; na kwilaba ebĩ, litolere itwayiteka omo byala by’Omutoka byosĩ, og’omutima og’owoswire m’olwanzo.

Ekĩnywa kya Nyamuhanga, ng’emibere y’oy’owahumulakyo, kikakanganaya esyombiso esitesyangowika olosĩ oko bandu. Eryingira ly’ekibi muna kihugo, eribya mundu lya Kristo, eributwa buhya, erilūbūka, n’eyindi miatsi mingi eyiri omo Biblia, ni mbĩso esikalĩre kũndũ eritondogolwa, kutse erĩowika olosi. Nĩkwa situsingene eritikatika oko kĩnywa kya Nyamuhanga tuti kusangwa sitwangowa esyombĩso esy’obũteya buwe. Omo kihugo, ebiro byosĩ, tutimbirweko n’esyombiso esyo tute twangatoka erTowa. Ebindu byolobyolo by’omw’ibyahō bikakalakala, erihika oko kika ow’amenge kwilaba bosĩ omw’erirengekanĩa, syangatoka enowisyabyo ndeke. Eby’eriswekya ebiiabire eriminya lyetu biry’ehosĩ. Neryo twanganasyasweka erisunga omo miatsi y’omutima namo ko mune ebĩbĩsĩre, ebyo tute twangowa kwehĩ ? Obũlĩto aho bune mono m’obolo n’obuke bw’ama-lengekanĩa g’omundu. Nyamuhanaga abiri tuha omo masako m’obulangĩrĩ bw’emibere yiwe, neryo situ-tolere eri-tikatika tuti kusangwa sítowĩre ebĩbĩsĩre byosĩ by’obuteya buwe.

[93] Omukwenda Petero akabūga ati omo masako mune “emyatsi eyĩkalĩre eriminywa ndeke. Nĩkwa abandi bandu abatasĩ n’abatasikire bakahengemaya(yo)... bakayiretera eri— hera” (2 Petero 3:16). Abatĩkĩrĩrye amasako bakakanganaya obũlĩto bw’amasako omo mĩtondere y’erilwa n’eBiblia; siba-si obũlĩto obo ko ni bulangĩrĩ bw’amaka ko yahumulawa na Nyamuhanga. Nga kibyemo ebyo tukowa bwegubwegu bisa butsira ebĩsigalire Nyamuhanga, obunene n’obukulu buwe byamabyowika oko bandu, eBiblia siyangabere n’ekiminyi-kalo ky’obuhamũli bwa Nyamuhanga.

Ebiblia yikakanganaya ekwenene omo nzira nyolo eyikahikana oko bwaga n’erisonda ly’emitima y’abandu; ekĩ kikaswekaya n’eritsemesya nibya n’abĩgĩre kutsibu, omu-gulu ikatokesaya n’abatigĩre, batoke erilangira enzira ey’eri-lama. Nĩkwa ekwenene eyĩ, eyikabūgawa omo nzira nyolo, ikakanaya emyatsi ey’endata n’ey’endũndĩ kutsibu, eyilabĩre eryowa ly’abandu, erihika oko kika tukalĩgayo busana Nyamuhanga iyowabūgayo. Omo nzira eyi,

embīta y'eritongolya ikingukere okw'itwe, obuli mundu atoke erilangira enzira eyatolere erikwama, atoke erihika oku Nyamuhanga omw'ibinduka, n'erihika oko Mukama wetu Yesu omw'ikĩrĩrya, atoke n'erilamĩbwa ngoko Nyamuhanga asondĩre; nkwa enyuma sy'ekwenene eyĩ eyĩkovvĩka bwegubwegu, hali esyokũmbo esikabĩsa erihenĩa liwe, esyokũmbo esilaba-bire amalengekanĩa, nĩkwa esikaha erĩsĩkya n'erĩkĩrĩrya, ly'oyukasonda ekwenene. Omundu amabikwesa eBiblia yo kutsibu, iniakandiminya kwilaba, ko ni kĩnywa kya Nyamuhanga oyuliho. Amalengekanĩa w'abandu akayikehayia embere sy'olukengerwa Iw'erĩbĩsũla Iya Nyamuhanga. Eri-lĩga tuti sitwangowa olosĩ ekwenene y'e Biblia, n'iriga kw'amalengekanĩa make syangowa ekitawite lubibi; n'ĩrĩga k'omundu, oyuwite eriminya like, syangowa olũsũnzo Iw'Omuminya byosi.

[94]

Kusangwa sibangowa esyokũmbo syakyo syosi, oyukatikatika, n'oyutikirĩrye, bakagana ekĩnywa kya Nyamuhanga; n'abakabũga bati bĩkĩrĩrye eBiblia, sibabalĩre oko buhanya endata w'ebyo. Omukwenda akabũga ati: "Neryo balikyetu mũtegaye, sihabye mundu muguma omo katĩkatĩ kenyũ ow'omutima mubi n'ow'eritendikĩrĩrya, bikaleka aka-lũa uku Nyamuhanga oyuliho" (Abaebrania 3:12). Lyowene erĩga amakangĩrĩrya w'eBĩblia, n'erikwesa "Eriyisunza Iya Nyamuhanga" ngoko bikabĩsũlawa omo masako. (Abanyakorĩnto 2:10). "Emyatsi y'erĩkũmbo ni y'oMwami Mukulu Nyamuhanga wetu; nĩkwa emyatsi eyibiswirwe ni yetu" (Eryibuka ebihano 29:29). Nĩkwa ni mũbiri wa Sitanĩ eritsambatsambia obũtokĩ bw'amalengekanĩa w'eryiga. Aba-ndi bakayipipira erirengkania ekwenene y'eBiblia, erihika oko kika sibalĩsĩka, bakayilangira ko bamakĩndwa, ko sibata-toka eritondogola obuli kihande ky'amasako ngoko baso-ndire. Ni by'eriyikehya kutsibu eriyisinga bati sibatowa ebĩnywa ebyahumulawa n'oMuka. Sibeyisinga eririnda omw'isĩka, endambĩ Nyamuhanga akandilangira ibitolere eri-kangyabo ekwenene. Bakalengekanaya amenge wabo masa ng'atũgire busana n'eritokesyabo erĩowa amasako. Bakabya bataluka okw'ekĩ, ibagana obuhamũli bwago. Ni kwenene kw'amalengekania mangi, n'amakangĩrĩrya ago bandu bakalengekanaya ng'akalũa omo Biblia, syawite ekyo imanireko, kandi oko kwenene, agabene okw'ihumulwa lyosĩ ryago. Ebindu ebi byabirireta eritikatika, n'esyongitsi oko malengekanĩa mangi. Sibiri busana n'ekinywa

kya Nyamuhanga, n̄kwa biri busana n'eritsambatsambyakyo ly'omundu.

[95] Byamabitokekana okw'abahangikawa eriminya olosi iye Nyamuhanga n'emibiri yīwe, oko kik'ekyo, isibakiwite kwenene y'erisyasunga, kutse kindu ky'erisyiga. Nyamuhanga isyendisya Oyulihō Mukulu; n'omundu iniakandyūmbya erilola embere, abihika oko ndūlī y'eriminya n'erikola liwe. Tusime Nyamuhanga kusangwa kobite bitya. Nyamuhanga syawite lubibi; omw'lye muli "Obuteke bosī bw'amenge n'eriminya" (Abanyakolosaī 2:3). Erihika kera na kera abandu bakasyasondasonda, n'eryiga, n̄kwa sibandisyabūga obuteke bw'amenge wiwe, bw'obubuya n'obūtokī buwe.

Nyamuhanga akasonda ati nibya omw'ibyaho eri, ekwenene y'ekinywa kiwe iyakanganibwa oko bandu biwe. Hali nzira nguma nyisa okw'iminya ebī. Twangaminyā ekinywa kya Nyamuhanga omo kyakakala kisa eky'oMuka owatekakyō. "Sihali oyo wasī emyatsi ya Nyamuhanga ate oMuka wa Nyamuhanga". Kusangwa "oMuka akasonda emyatsi yosī, akasonda eriyisūnza lya Nyamuhanga" (1 Abanyakorīnto 2:10,11). Endagane y'oMulamyā oko biga biwe iti: "Omugulu oMuka w'ekwenene asyasa, lye asyabasondola omo myatsi yosī y'ekwenene. Kusangwa asyīmyā emyatsi eyo ngabūga n'eribatūlīrayo" (Yoane 16:13,14).

[96] Nyamuhanga asondire abandu ibakolesya obūtokī bwabo bw'erirengekanā; eryiga eBiblia lyasyasumba ama-lengekanā n'erihago amaka kwilaba eryiga erindi ryosī. Ikwa tutolere itwayiteya eriyira amalengekanā mo Nyamu-hanga, kusangwa amalengekanā akahikirawa n'obolo, n'obūkoni bw'abandu bosī. Tutetasonda Amasako akabi-swa okw'owa lyetu, tuti ekwenene eyiminyikere siyowike, litolere itwabya n'obolobolo n'erikīriryā ly'omwana mulere, itwaliga eriyisibwa, itwabulya n'obuwatikya bw'oMuka Abūyīrīre. Eriminya ndeke obūtokī n'amenge wa Nyamu-hanga n'eritenditoka lyetu eriminya obunene buwe, byangatuletere eriyīkehā, n'erituwatikia erikingula ekinywa kiwe ngo mugulu tukayamuramaya, itune n'erikenga eribūyīrīre. Omugulu tukayisegeraya ahaly'eBiblia, litolere itwaminyā obūhamūlī obulabīre amalengekanā. Omutima n'amenge bitolere ibyayīkehā embere sy'omunene, iye NYIRI.

Hali bindu bingi, ebikalangirika nga bīkalire, ebikowika okw'abo abakasonda erīowabyo n'omutima molo. N̄kwa hate

obusondolĩ bw'oMuka Abũyĩrire, itukandihengemya Amasako, kutse eribindulago nabi. Hane abangi abakasoma eBiblia but-sira ndũndĩ, kutse nibya erisomayo iriabaletera erihera. Omugulu eKĩnywa kya Nyamuhanga kikakingulawa butsira erisTkyā na but-sira isaba, omugulu amalengekania atehĩrawa oku Nyamuhanga, kutse omw'ihĩkana n'erĩsonda liwe, amaganĩryo akũsũlamo eritikatika; neryo n'eryiga eBiblia ibyaletera eritikatika. Enzĩgũ yikahamba amalenge-kanĩa n'erĩsondolago omw'ikũmbũla erite ly'ekwenene. Omugulu abandu batesonda, omw'ikola n'omw'ibũga, erĩhĩ-kana haguma na Nyamuhanga, n'omo bangabya b'amenge bati, bakalũa ibataluka erĩowa Amasako, na kandi sihali mulamo omw'ikĩrĩrya ebyo bakabũga bakatondogola Ama-sako. Abakasoma eBiblia erisondyamo ebihengemĩre, sibe-bana amenge w'omutima. Amalengekanĩa wabo awatalu-ngukere asyaleterabo erilangira bingi ebyangaleterabo eri-tikatika n'eritendyĩkĩrĩrya omo bindu ebina-minyikere kandi ebyolobyolo.

Nomo bangabisakyo, ekireka ky'eritikatika n'eritendyĩkĩrĩrya, ngendo nyingi lo n'olwanzo Iw'ekibi. Amakangĩrĩrya n'erĩkunga ly'eKĩnywa kya Nyamuhanga sibirikokĩbawa omo mutima owakayipipa n'owanzĩre ekibi, n'abatesonda erĩ-sĩkyā amahano wakyo ball hakuhi eritikatika oko buhamulĩ bwakyo. Erĩbũga tuti tuhĩke oko kwenene, litolere itwayi-taga kũndũ eriminya ekwenene, n'omutima inĩasonda erĩ-sĩkyayo. N'abosĩ abakiga eBiblia omo mutima oyũ, basya-lanaira kwenene ko ni kĩnywa kya Nyamuhanga, neryo iba-nganowa ekwenene yakyo eyikandisyahabo omulamo. [97]

Kristo mwabũga ati: "Omundu amasonda erikola eri-anza lya Nyamuhanga, asyaminya erikangĩrĩrya eryo nga ni rya Nyamuhanga kutse nga ngabũga omw'iyihana lyage" (Yoaane 7:17). Omo mwanya w'eritikatika n'erĩkuba obu-haka busana n'ebyo utyowa, kwama ekyakakaia ekyamata-kolerya endata wagu, neryo wasyangirira ekyakakala kinene okw'aho. Omolukogo Iwa kristo, ukole ebyosĩ ebyo wabiri-kangĩbwa ndekendeke ko utolere iwabikola, neryo wasya-tokesibwa erĩowa, n'erikola ebyo ukatikatikako lino.

Hali obulangĩrĩ obukingukere oko bosĩ, abĩgĩre kwilaba n'abo mũheryo okw'itendyiga, obũlangĩrĩ bw'ebikalolawako. Nyamuhanga akatulalĩraya ati tulenge ĩtwebenebene ekwenene y'ekĩnywa kiwe, ekwenene y'esyondagane siwe. Akatubwira ati, "Ugeraye, ulebaye Omwami Mukulu kwali mubuya!" (Esy-

onyimbo 34:8). Omo mwanya w'eryegemera oko kinywa ky'ogundi, itwagerya Amasako itwebenebene. Akabūga ati: "Mūbūlaye, neryo mwasyahabwa" (Yoane 16:24). Esyondagane siwe syasyabererera. Sisiri syatakindwa na hake; sisyangatakindwa na hake. Omugulu twasyasegera hakūhī na Yesu n'erītsemera omw'iluyirirana ly'olwanzo luwe, eritikatika lyetu n'omwīrīmya owatutīm̄bī-reko byasyabulirana omo kyakakala ekiri embere siwe.

[98] Omukwenda Paulo akabūga ati Nyamuhanga "mwatusabula oko hamūlī y'obwami bw'omwīrīmya n'eritūhumiryā omo bwami bw'oMugala wuwe mwanze" (Abanyakolosaĩ 1:13). N'obuli mundu oyo wabirilwa omo luholo erilabira omo ngebe, "akakangaya ko Nyamuhanga ni kwenene" (Yoane 3:33). Kikatuma iniabūg'ati: "Monasonda obuwati-kya, neryo monasungabo omo Yesu. Obwaga bwage bosī mobwasūbirībwa, enzala y'omutima wage moyabala; neryo lino eBiblia, okwingye, n'ībīsūla lya Yesu Kristo. Unemu-būlya ekīkaleka inikīrīrya Yesu nga nīkī? Kusangwa okw'ingye, lye ni Nyamuhanga Mulamyā. Ngīkīrīraya eBiblia yo busana nakī? Kusangwa monasungayo ini mulenge wa Nyamuhanga owakabūga n'omutima wage". Twanganabya n'obulanglīT omw'itwebenebene eBiblia koyiri kwenene, Yesu Kristo kwali Mugala wa Nyamuhanga. Tunasī ko situli-kwama mikya eyikokotirye omo menge.

Petero akaha omūhwa go bagala babo ati: "Mubye mukakula omo lukogo n'erīmīnyā ly'oMukama n'oMulamyā wetu Yesu Kristo" (2 Petero 3:18). Omugulu abandu ba Nyamuhanga bakakula omo lukogo, oko bull ndambī bakandisyabya ibanemutasyowa ekinywa kya Nyamuhanga kyo kwilaba. Basyabana ekyakakala kihyakihya n'obubuya buhya buhya omo kati k'ekwenene yakyo eyībūyīrīre. Ekī ni kya kwenene omo mwatsi w'e Kanisa omo migulu yosī, na ko kinemwendisyalola embere yo kitya erihīka oko ndūlī. "Nīkwa enzira y'abatunganene iri ng'ekyakakala ky'omwitsange, ekikakoleraya n'erikanya erihīka oko kiro kiyī-mayima" (Emisyo 4:18).

Omw'īkīrīrya, twanganatungerera omugul'u owakasa ne rihamba endagane ya Nyamuhanga busana n'erikula ly'amenge, obūtokī bw'omundu bukamatanībwa n'obwa Nyamuhanga n'eriretwa omo bwamatanī n'Engūnūnūko y'ekyakakala. Twanganatsema kw'ebyabya bikatulūhīa erīmīnyā byasyaminyikalībwa; ebindu ebikalīre erīowika, byasyatokekana omobuteya bwa Nya-

muhanaga. Aho munge wetu makũhĩ akalangira obutsambatsambã busa n'olũsũnzo olusambukere, twasyalangira erihĩkana eryoswĩre kwilaba. “Lino tukalangira bike ng'omo kiyo, nĩkwa ekiro ekyo, twa— syalangira obũsũ oko bũsũ; lino nasĩ bike, nĩkwa ekiro ekyo, nasyamina ndeke ngoko Nyamuhanga anyasĩ ndeke” (1 Abanyakorĩnto 13:12).

[99]

[100]

13. ERITSEMA OMO KATI K'OMUKAMA.

Abana ba Nyamuhanga bakabirikirawa eriby'abimanĩri ba Kristo, bakakanganĩa obubuya n'olukogo Iw'oMukama. Ng'oko Yesu abiritubĩsũĩra emibere ya Tata ey'ekwenene, kutya litolere netu itwakangya Kristo y'oko kihugo ekitasi olwanzo luwe ol'obuholo n'erisasĩra. Yesu mwabũga ati: "Monatumabo omo kihugo ng'oko wanyituma omo kihugo." "Ingye nyimatikene kubo, nawe umatikene okw'ingye,... neryo ekihugo kiminye k'uli nina we wanyituma" (Yoane 17:18,23). Omukwenda Paulo akabũga n'abiga ba Yesu ati: "Mukaminyikala ko muli baruha eyo Yesu asaka, abandu bosĩ batoke eriminyayo n'erisomayo" (2 Abanyakorĩnto 3:2,3). Omo bull muyima w'oko bana biwe, Yesu akatuma ebaruha y'oko kihugo. Wamabya uli mwiga wa Kristo, iguli baruha ey'akatuma oko kihanda ekyo gulimo, oko mũyĩ, oko muhana aho wikere. Yesu oyo wikere emwisi syawe, asondire erikanĩa n'emitima y'abo abatamwasĩ. Mbino sibe-soma eBiblia, kutse sibalyowa omulenge wayo owakabũga nabo; sibelangira olwanzo Iwa Nyamuhanga I'omo mibĩri yiwe. Nĩkwa wamabya une mwimanirĩ wa Kristo ow'ekwenene, byanganatokekana, busana nagu, ibahika okwiminya kindu kirebe oko bubuya bwiwe, neryo ibatoka erimwanza n'erimukolera.

Abakristo baling'abaheki b'ekyakakala, abahĩrĩrwe omo nzira eyikaya elubula. Litolere ekyakakala ekikakoleraya endata wabo erĩlũa oku Kristo, ibakoleryakyo omo kihugo. Eribyaho lyabo n'emibere yabo bitolere ibyawatĩkya abandi erirengekanĩa Kristo, n'omũbĩrĩ wuwe.

[101] Twamabyimanira Kristo yo ndeke, itukendyowanĩa omũbĩrĩ wuwe neryo iniatsemesya, ngoko ane oko kwe-nene. Abakristo abakaruruma n'eribya n'obulige omo mitima yabo, abakaruruma n'eriyihama, bakaleka abandi ibatalangira Nyamuhanga n'eribyaho ly'obũkristo byo ndeke. Bakaleka ibyalengekanibwa Nyamuhanga nga syali-tsema erilangira abana biwe ibanatsemĩre, neryo omo nzira eyi, bakabya n'eritulago libi oku Tata wetu w'elubula.

Sitanĩ akatsema kundu omugulu akatoka erisondola abana ba Nyamuhanga b'oko butĩkĩrĩrya n'okw'itwa amaha. Akatsema akalangira tukabula eryĩkĩrĩrya ly'oku Nyamuhanga, tukatikatika okw'isonda liwe n'oko butokĩ buwe bw'eritulamia. Akatsema erituletera erilengekanĩa tuti oMukama akandisyatwagalia omo bũteya buwe. Ni mũbĩrĩ wa Sitanĩ eritukangya oMukama nga syalikwa bulige n'erigenyera. Akahindula ekwenene, n'eritabula amalengekanĩa w'abandu oku Nyamuhanga. Netu, omo mwanya w'erirondekania eriminya emibere y'ekwenene eya Tata wetu w'elubula, ngendo nyingi tukahira amalengekanĩa wetu g'oko bityabitya bya Sitanĩ, neryo itwaponi Nyamuhanga y'omw'itikatika n'omw'iyilũngũmũla okw'ie. Ebiro byosĩ, Sitanĩ akasonda eriyira eribyaho ly'ekisomo mo ry'omwirĩ-mya. Anzĩre iryalangirika nga lĩlũhĩrye kandi nga likalĩre; n'omugulu omũkristo akakanganaya omw'ibyaho liwe iyowenewene mw'amakangĩrĩryo mabi aya, omo butĩkĩrĩrya buwe, ini-amimĩra amabehi wa Sitanĩ.

Abangi bakagenda omo nzĩra y'engebe, nĩkwa ibakinasamalira amalolo wabo n'erikĩndwa lyabo; neryo emitima yabo iyũsũlamo obũlĩge n'erĩtwa amaha. Omugulu nabya eUlaya, omwali wetu mũgũma oyo wabya akakola atya, akabya omo bũlige bunene, mwambandikira akambulya busana n'ekĩnywa kirebe ky'erimuha amaha. Omo rigolo eryakwama ekiro nangirira ebaruha yiwe, monalota inyine omw'irima, n'oyo walangirika nga yo mwiny'eririma, abya inianemunyisondola muryo. Nabya inyinemwoha omusanga n'eritsemara obumba bwago. Neryo omwali wetu oyũ, oyo wabya akalendera nage, mwabũga ati ngasamalire emiryati-ranzogũ mibi eyabya hakũhĩ omo nzira yiwe. Abya inianemũyĩhanangĩa. Abya isyalitakwama olugobe Iw'omusondolĩ, nĩkwa abya akalaba omo mahwa. Mwalaka ati: "Ko ni buhanya bwa muhanda wahi, eririma ribuya ng'erT iritsanda omo mahwa?" Neryo omusondolĩ mwamubwira ati: "Uleke erikwama amahwa, kusangwa igo ekyakandikola ryen'eriku-tsimita. Iwoha oko musanga w'omuwaridĩ, no w'ebiranga-ranga".

Ko naho omw'ibyaho lyagu, simuli mwatabya akatondi k'ekyakakala? Suli watabana esyondambĩ mbuya esyo mutima wawu akatsemako, akasigalirĩbwa n'oMuka Abũyĩ-rire kwehĩ? Omugulu ukasubaya ameso w'omw'ibyaho lyagu, sulisungamo ebihande ebikakutsemesaya kwehĩ? Esyondagane sya Nyamuhanga

sisyetakula, ng'omusanga w'obumba bubuya, omo nzira yawe yosĩ kwehĩ ? Unemwendilĩgĩra obubuya n'obusi bwasyo eryũsũlya obutseme b'omo mutima wawu kwehĩ ?

Emiryatiranzogũ n'amahwa, ekyo byanganakola lyen'erikutsimita n'erikwagalĩa lisa; neryo wamabisiongya ebi bisa, n'erikanganĩabyo abandi, ko naho isiwatapona obubuya bwa Nyamuhanga iwowenewene, n'erikakĩrya abakutimbireko erikwama enzira y'engebe ?

[103] S'iyira bwenge erisongereria hayĩma, ebyosĩ ebikatwibukaya obut-sande bw'eribyaho eryabirilaba, ebibi byaryo n'erikindwa lyaryo, erĩkanĩa n'eririra endata wabyo, erihika omugulu tukakindawa n'eritwa amaha. Omutima owatwĩre amaha, akosũlamo omwĩrĩmya, akahiga ekyakakala kya Nyamuhanga n'erihira akabaloyĩ k'omo nzira y'abandi.

Tusime Nyamuhanga y'oko bikanganisyo ebiminyikere ebyo abiritukangya. Tusongeraye esyondagane mbuya sy'olwanzo luwe syo haguma, imotwatoka erisamalirasyo ebiro byosĩ: Mugala wa Nyamuhanga akasiga ekĩtũmbi ky'obwami kya Tata wiwe, akaswika obunyamuhanga buwe b'omo bunyamundu, atoke erilũsya omundu y'omo bũtokĩ bwa Sĩtanĩ; erĩkĩnda liwe busana netu, erikakingulira abandu b'olubula, erikatubisũlĩra aho Nyamuhanga aka-kanganaya erihenia liwe; abandu abatera bakasumbwa erĩlũa omo kyũna ekyo kibi kyabatogerayamo, bakasũbĩbwa omo bwamatanĩ na Nyamuhanga oyute na ndũlĩ. Neryo babikĩnda erirengwako omw'ĩkĩrĩrya oMũtongolĩa, babya-mbala eritunganene rya Kristo, n'erisumbirwa ahali ekĩtũmbĩ kiwe ky'obwami, ebyo by'ebikanganĩsyo ebyo Nyamuhanga asondire itwatungerera.

Omugulu tukabya nga tutikatikire oko Iwanzo Iwa Nyamuhanga, tukamukeheraya erĩsĩkĩbwa, itwahĩtanĩa n'oMuka Abũyĩrĩre wuwe. Koyo w'abana angayowa ati, abana buwe bam-abibya bakayĩlũngũmula okw'iyeye oko bull ndambĩ, nga syalikoler-abo ndeke, naye omo musũlũsũto wiwe wosĩ, inianemusonderyabo ebibuya n'eribyaho eryo-wene ? Lengekanaya bamatatikatika oko Iwanzo luwe; ibi-kandimutwa omutima. Obuli mubuti angayow'ati, amabiyi-rw'atya n'abana buwe ? Na Tata wetu w'elubula angatulangir'ati, omugulu tukagana eryĩkĩrĩry'olwanzo luwe, olwa-leka iniateka Mugala wiwe kyusa, tutoke eribana engebe ? Omukwenda akasaka ati: "Iye oyutabalaya Mugala wiwe, nĩkwa mwamũsĩga bu-

sana n'itwe bosĩ! Oyo wanatuha Mugala, siendisyatuha ebindu byosĩ busana naye kwehĩ ?” (Abanyaroma 8:32). Nĩ bangi abakinabũga, omo mĩkolere yabo, bati: “Ingye oMukama mwatanyikolera ebyo. Mbino anzire abandi, nikwa ingye syanyanzire.”

[104]

Ebyosĩ ebyo bikagalaya omutima wawu iwowenewene; kusangwa obuli kĩnywa ky'eritikatika eky'ukabũga, kikabiri-kira obutebya bwa Sitanĩ, kikaha eritikatika ry'amaka omwisi syagu, kikahitanaya abalaika abakakutegaya n'erihigabo hali okw'iwe. Omugulu Sitanĩ akakulengako, isiwa-bũga n'ekĩnywa n'ekike ekikakanganaya eritikatika kutse erĩtua amaha. Wamabisombola eriangirira ebyo akakuletera, amalengekanĩa wawu iniakandyosũlamo eritendyĩkĩrĩrya n'eriyisolola. Wamabikanĩa amalengekanĩa wawu, obuli kĩnywa ky'eritikatika ekyo ukahulũkaya, sikyekutsandaya iwe musa, nĩkwa kikabya mbuto nyibi eyika lasa n'eryasa kw'ebĩgũma bibi omw'ibyahoy'abandi, neryo sibyesya-tokekana eryĩmanĩa omusĩgaliryo w'ebĩnywa byagu. Iwe mbino wanganatoka erikĩnda amalengwako n'ebitego bya Sitanĩ, nĩkwa abandi, abakasigaliribawa nagu, banganata-luka okw'iyilũsya omw'itikatika eryo ulyahera mubo. Byowene itwabũga ebĩnywa ebikaha amaka w'omutima n'engebe bisabisa!

Abalaika bakabya ibanemuhulikirira nga ni myatsi ya muhanda wahi eyo ukatula oko kihugo, endata w'oMukama wawu w'elubula. Kumbe Embũyĩrĩ yetu embere sya Tata iyo twakaniako oko bull ndambĩ. Omugulu ukalendera haguma n'omwĩra, kumbe eripipa Nyamuhanga iryabya oko mmywa yagu n'omo mutima wawu. Eryo ni kurir'amalenge-kania wiwe g'oku Yesu.

Abosĩ bakasunga amalengwako, amaligo awakalalakĩre eriha-gata, n'amatebo awakalalakĩre erikĩnda. Isiwabwira amaligo wawu go balĩkwenyũ ab'omubiri owakahola, nĩkwa uletere obuli kindu kyo Nyamuhanga omw'isaba. Uyirego mo mugambo, eritendibũga n'ekmywa n'ekiyima eky'eri-tikatika kutse eritw'amaha. Wanganakola kibuya kũndũ erĩ-owanĩa eribyahoy'abandi, n'erihay'omũhũa wabo w'amaka, omo bĩnywa by'amaha, n'emibere eyĩbũyĩrĩre.

[105]

Emitima mingi omo kati k'erirengwako, yikabya iyiri hakuhĩkuhĩ n'erikĩndwa omo kati k'erilwa n'eriyanza haguma n'obũtokĩ bw'ekibi. Isiwatwĩsaya amaha g'oyuli omo malwa awakalĩre ng'aya. Iwmuhũmũlya omo bĩnywa ebikaha amaka

n'amaha, ebikandimulolya embere omo nzĩra yiwe. Ekyakakala kya Kristo ko kyangakolerya kitya omw'itwe. "Sihali oyukabyaho busana naye iyowenewene" (Abanyaroma 14:7). Abandi bangana-bana omũhũa n'amaka, kutse banganatwĩsĩbwa amaha n'erilusĩbwa oku Kristo n'oko kwenene busana n'erisĩgalĩrya lyetu isitwetaminyā.

Hali abangi abakalengekanaya ngoko bitatolere endata w'eribyaho lya Kristo n'emibere yiwe. Bakalengekanaya bati syatsangĩre, baty'akalĩre, ni mutsibu, kandi syawite butseme. Esyongendo nyingi, eribyaho lyosĩ ry'obũkristo likalangirikamo obulengekanĩa obutsandire ng'obu.

Bikabũgawa ngendo nyingi ambu Yesu mwalira, nĩkwa ambu sibyasĩbwe nga mwanaseka. Omulammya wetu, oko kwenene, abya Mundu w'amalige, n'oyubegere eryagalwa; kusangwa iniakakingũla omutima wiwe w'oko magalĩ gosĩ w'abandu. Nĩkwa n'omo ribyaho liwe ryanabya ly'eriyigana iyowenewene, ery'omunubo n'erikwa obulige, omutima wiwe mwataluha. Obũsũ buwe sibwabyamo kiminyikalo kya bũlĩge kutse eriyilũngumũla, mkwa bwabya n'obubuya obw'obuholo. Omutima wiwe abya kitehero ky'engebe n'ehosĩ eyo abya akaya, iniakatwalayo obuluhuke, obuholo n'obutseme.

[106] Omulamya wetu abya ayĩsĩkirye kundu, kandi ini w'omũhũa kutsibu, nĩkwa syabya ahunerere kutse oyulangĩrĩkĩre kw'obulige. Eribyaho ly'abakamwigirako lyasyabyamo olũsũnzo lw'omũhũa; basyabya n'amaganiryo w'eritsomana emĩbĩrĩ yabo. Basyakinda obutatsomana; aho bali hasyabula ebisekaseka by'olukanda, n'ebĩtelĩa bĩkĩru. Ekisomo kya Yesu kikaha obuholo obukombomba ng'olũsĩ. Sikyelimaya ekyakakala ky'obutseme; sikirikehaya emibere y'obutseme, n'erikĩnĩa obũsũ obutsangamukĩre. Kristo mwatasa erisyakolerwa, nĩkwa erisyakolera abandi; neryo omugulu olwa-nzo luwe lukatabala omo mutima, twasyakwama ekĩminyikalo kiwe.

Twamabihira om'omwanya w'erĩmbere w'eryebuka lyetu mw'emĩbĩrĩ mibi n'ebitatunganene twakolerawa na balikyetu, isibyenditokekana okw'itwe eryanzabo ngoko Kristo atwanza. Nĩkwa amalengekanĩa wetu amabibya endata w'olwanzo Iw'eriswekera, n'erigenyera lya Kristo busana netu, omutima mũyĩmerera oyo, iniakandisendera n'oko bandi. Litolere itwasĩkanĩa n'erianzana n'omo hangabya amalolo n'eritenditunganana, ebyo tute twanga-bya butsiriri

langira. Eriyikehya n'eritendiyĩkĩrĩrya bitolere ibyakulĩbwa. Ekĩ ikikandibugaho erianza lyetu n'erituyira mo babuya b'emitima n'abenge.

Omwimbĩ akabũga ati: “Uyiketerere oMwami Mukulu, ukole ebibuya, wĩkale omo kihugo, nĩkwa eritunganene riku-lisaye” (Esyonyimbo 37:3). “Uyiketerere oMukama”. Obuli kiro kiwite miheke yakyo, amaganiryo wakyo, n'esyongitsi syakyo. Neryo omugulu tukasangana n'abira betu, tukabya, ngendo nyingi, itunemulolya omukanĩa wetu w'oko bũlĩto bwetu n'oko malengwako wetu. Tukayiletera tutya eri-kendera inene kundu n'obuba bunene kutsibu. Neryo tuka-hagata obũlĩto bw'eriganya n'erihangahangya, erihika omu-gulu abakatowa, banganalengekama nga situwite Mulamya omũgenyerĩ n'omũkwĩ w'obũlĩge oyuli hakuhi, oyukowa eri-saba lyetu, n'erituwatikya omo bull bwaga bwetu.

[107]

Hane abakubaha oko buli ndambĩ n'eriyikenderya. Obuli kiro banatĩmbĩrweko n'ebiminyikalo by'olwanzo Iwa Nyamuhanga; obuli kiro ibanemwangirira emĩyĩsa y'obuteya buwe. Nĩkwa bakakĩrũkaya ameso g'oko mĩyĩsa ya lino. Amalengekania wabo akabya lugumerera endata wa kindu kirebe ekitowene ekyo bakasaga ambu kyanaganahĩka; kutse oko kwenene hanganabya obulito bulebe, n'omo bwanga-bya buke, neryo ibwaleka ibibirirwa ebindu bingi ebyo batolere eritekako ewasingya. Ebirito ebyo bakalolako, omo mwanya w'eribasondolera eyiri Nyamuhanga oyuli nũnga y'obuwatikya bwabo lye musa, bikagababo oku Nyamu-hanga kusangwa bikabukaya erihangahangya n'eriyilungũ-mũla.

Erigana tutya eryikĩrĩrya, tunemukola ndeke kwehĩ ? Busana naki tukabya abatesĩma n'abatĩkĩrĩraya ? Yesu ni mwĩra wetu, olubula losĩ Iwanzire itwabya n'eribyaho libuya. Siritolere tukalĩgĩra esyongitsi n'erihangahangya ly'eribyaho ly'obuli kiro, erikenderya amalengekanĩa n'eriki-nĩa obũsũ. Twamakola tutya, itukandisya-bana oko buli ndambi, ekindu kirebe ekikatukenderaya. Situtolere eriliga amaganiryo awakakenderaya lisa n'eritutũhya, nikwa isyanguwatikya erikinda ebikalakalire.

Mwanganabya n'amaganiryo mabi omo byo mukakola; erilengekanĩa lyenyũ eby'endambĩ eyikasa lyanganasa likabya m'omwTrĩmya; kandi mwanganahĩkirwa n'erĩherya inene. Nĩkwa simutwe amaha na hake. Muhereraye esyo-ngitsi syenyũ syo Nyamuhanga, neryo mubye mbolere n'obutseme. Musabe busana

[108] n'eribana amenge w'erisondo-la emyatsi yenyũ yo ndeke, neryo imomwakakirya eritalya n'obuhanya. Mukole ebyosi mwangatoka erikola oko luha-nde Iwenyũ eryowania emibĩrĩ yenyũ. Yesu mwala-gana kwakandisyatuwatikya, nĩkwa s'ĩbũg'ambu butsira n'omũ-hũa wetu. Omugulu mwamabikola ekyosĩ ekyo mwanga-toka, omo kati k'eryegemera oko muwatikya wetu, mwangirire n'obutseme ebyangahika.

S'isonda lya Nyamuhanga eribũg'ambu abana biwe bakendere omo syongitsi. Neryo ikwa Nyamuhanga wetu syalituteba. Syalitub-wira ati: "Simukwe buba; omo nzira yenyũ simuli eryagalwa". Anasi ko hali amalengwako n'obuhanya, nĩkwa akatubwira ekwenene. Syaliyisũnza eri-lũsya abandu buwe b'omo kihugo ekiri mw'ekibi n'obutsa-nde. Nĩkwa akakangayabo obusayiro obw'ekwenene. Eri-saba liwe busana n'abiga biwe lyabya litya, "Sindikũbulaya nyiti ũlũsayebo omo kihugo, nĩkwa ngakũbulaya nyiti, Ute-gayebo oko Mubi". Akabũga ati: "Omo kihugo, mwasya-bana eryendererĩbwa. Muhande emitima! Nabirikinda eki-hugo !" (Yoane 17:15; 16:33).

Omo makangĩrĩrya wiwe oko kitwa, Kristo mwakangĩrĩ-rya abiga buwe b'amakangĩrĩrya aw'endũndĩ, akabwirabo kobitolere erihĩra amaha g'oku Nyamuhanga. Amakangirirya aya atekawa eriha omũhũa w'abana ba Nyamuhanga omo migulu yosĩ, na abiritwasira oko ndambĩ yetu akatũhĩmba n'eritukĩranĩa. Omu-lamy mwakangya abiga buwe b'esyononyũ sy'omo kyanya ngoko sikimba esyonyimbo syasyo sy'eripipa, isisitsomene eri-hanghangya, kusangwa "sisyebiba kutse sisyehulula", nĩkwa "Tata w'elubula akahasyo ebyosĩ ebyo sĩsondĩre". OMulamy akabu-laya ati: "Nenyu simuli b'obũgũli kwilabasyo kwehi?" (Matayo 6:26). Omu-teya munene w'abandu n'esyonnyama, akakũmbũla ebyala biwe, n'erĩlĩsya ebihangikwa biwe byosi. Esyonyonyũ sy'omokyanya sisibĩsamĩre okw'iminya liwe. Syalihĩra ebyalya by'omo buno bwasyo, nikwa akasitegekeraniraya ebyalya ebisi-tolere. Litolere isyatola esyombuto esyo akasigusira. Litolere isyategekeranĩa esyonnyutu syasyo. Litolere isyalĩsya ehya-hyasyo. Sikagenda oko mũbĩrĩ isinemwimba kusangwa "Tata w'elubula akasirisaya". Nenyũ "ko naho simusĩlabĩre kwehĩ?" Inywe, ng'abandu ab'amenge abakapipa omo myatsi y'omutima, simuli n'endũndĩ nene kwilaba esyonnyonyũ sy'omo kyanya kwehĩ? Ko naho oyo watsũka eribyaho lyetu, omũteya w'engebe yetu,

[109]

oyo watuhangĩka omo kisosekanĩo kiwe, syendisya-tuha ebyosĩ k'obititolere twamabĩmwĩkĩrĩya ?

Kristo mwakangya abiga buwe b'omusanga w'omw'irima, owakakula omo bungi, kandi inianemunyeta k'obubuya obo Tata w'elubula ahago, ng'ekikanganĩsyo ky'olwanzo luwe oko mundu. Mwabũga ati: "Musamalire ebirangaranga by'omo ririma ko bikakula". Obubuya bw'omusanga oyũ bulabĩre kutsibu obubuya bwa Solomona. Esyongimba mbuya kwilaba esyabirikolwa n'amenge w'omundu, sisya-ngatoka erilingiriranĩbwa n'olukogo haguma n'obubuya bw'omusanga ogo Nyamuhanga ahangika. Yesu akabulaya ati: "Nĩkwa Nyamuhanga oyukambalaya ebiti by'omoli, ebi-kabyaho mũnabwĩre n'omongyaka bikagusawa omo ĩko, syendĩsyabambalya kwilab'aho ĩnywe bandu b'erĩkĩrĩya ĩke kwehĩ?" (Matayo 6:28,30). Iye Nyamuhanga, oMuhangĩkĩ, amabya akanaha omusanga owakabuga kiro kiguma kisa, g'obubuya bwago obugabagabene, ekyangaleka atateya kwilaba ebihangĩkwa eby'ahangĩka omw'isosekanĩa liwe ! Erikangĩrĩya Iya Yesu erĩ n'itsumanga oko bakayihĩra omw'itikatika, omo syongitsi n'amaganĩryo w'eribula erĩkĩrĩya.

OMukama asondĩre abagala n'abali biwe ibatsema, ibabya n'obuholo, kandi ibasĩkya. Yesũ akabũga ati: "Obuholo ngabasĩgĩra, ngabaha obuholo bwage. Ngabahabo, butsira ng'ekihugo ko kikaha. Sĩmũhangahangaye emitima yenyũ kandi simubahe." "Nabiribabwira emyatsi eyĩ, obutseme bwage bubyo omo mitima yenyu, kandi obutseme bwenyũ bũhĩkane." (Yoane 14:27; 15:11).

[110]

Obutseme obukasondawa omo katĩ k'eriyanza, butsira omo nzĩra y'erikola ebitolere erikolwa, buyegayegire kandi bukalaba; sibulyamala, bukahwa, neryo omutima iniosũlamo embwera n'obulĩge. Nĩkwa hali obutseme n'eritekana omo mũbĩrĩ wa Nyamuhanga; omũkristo syalirekawa omo nzĩra eyite y'ekwenene, syasĩgere omo kati k'eritwa amaha. Twamabya tutatsemere eribyaho lino, twanganatsema omw'isamalira eribyaho erikasa .

Nikwa n'eno nibya, abakristo banganabya n'obutseme bw'eryamatana na Kristo; banganabana ekyakakala ky'olwanzo luwe, obũkĩranĩa obutyũmbaya bw'eribyaho liwe. Obuli kika ky'omw'ibyaho kyanganatuleta hakuhĩkuhĩ na Yesũ, kyanganatumĩnyĩsya bingi kũndũ oko Iwanzo luwe, kandi kyanganatuleta hakũhĩkũhĩ n'obwĩkalo bubuya obw'obuholo. Neryo sit-

ulwike erikirya lyetu, nika tube n'amaha awasikire, awasikire kwiba embere. "Erika lino, omwami Mukulu abirituwatika". Na kandi, akandisyatu-watika erika oko nduli. (1 Samueli 7:12). Tusamalire esyondyi esy'obugenge bwa Nyamuhanga, esikatwiba-ya eby'akola eritukirana ne ritulamia erilu omo byala by'omutsandia. Tube itunibukire olukogo losi olo Nyamu-hanga abirikanya okw'itwe: emisona eyo asangula, erya-galwa eryo atuleraya, esyo ngitsi esyo abuga, obuba obo abuga, obwaga obo asubirayako, emyisa eyo agaba; tuka-hana amaka go tutya busana n'ebyosi ebiri embere syetu omo kati k'omuhanganiri w'olugendo Iwetu.

[111] Twanganahikirwa mbino n'ebirito bihyabihya omo malwa awakasa, nika twanganasamalira ebyabirila haguma n'ebikasa neryo itwabuga tuti: "Erika lino omwami Mukulu abirituwatika" (1 Samueli 7:12), kutse tuti: "Ebiro byawe kobingana, akagala kiwe kokasyabya katya" (Eryibuka ebihano 33:25). Eriengwako siryendisya-laba oko maka ago twasyahabwa erilaba mulyo. Neryo tu-kole omubiri aho Mukama abirituhira, itunikirirye ko twasyahabwa akagala akalingirirene n'erengwako eryangatuhi-kira.

Esyonyuyi sy'elubula sikisiya isyakingulwa olosi busana n'eryangirira abana ba Nyamuhanga. N'omwami w'erihena asyabuga ebinywa by'eritsumula, ebikasyowika omo matwi wabo ng'olwimbo lubuya kundu, ati: "Mwase inywe Tata wage abiritsumula, mwimaye obwami obwakokotibawa busana nenyu erilwa okw'ihangikwa ly'ekihugo" (Matayo 25:34).

Neryo ababiritongoliba bakandisyakokibwa omo bwikalo obo Yesu akakoterayabo. Sibendisyaswabya babi, babehi, abakarumaya esyisumba, abatsandire, n'abatikirira; nika bakasyabya omo buyima n'abakinda Sitan n'eriyira emibere eyitunganene omo lukogo Iwa Nyamuhanga. Obuly'isonda ly'ekibi, obuli eritundunganana, ebikaleterabo obulige eno byasyabya ibyabirilibanibwa omo musasi wa Kristo, n'erihena ly'olukengerwa Iwiwe, erilabire erihena ly'eryuba, basyahabwalyo. Neryo obubuya bw'omutima, obubuyirire bw'emibere yiwe, bukakoleraya omo kati kabo omw'ikangabasania erilabire obubuya bw'eyuhya. Sibali n'ilolo embere sy'ekitumbi kyeru eky'obwami, bakamatana omo butabali n'omo myisa y'abalaika.

Omw'irebya omwandu w'erihenĩa owakandisyabya wiwe “omundu asyahĩnganĩakĩ busana n'engebe yiwe kwehĩ?” (Matayo 16:26). Anganabya mwera, nĩkwa iniana-wite obuteke obo kihugo kite kyangateka. Omutima owabirilamibwa n'eryerĩbwa kw'ekibi, haguma n'obũtokĩ bwago bosĩ obuhĩrĩrwe omo mũbĩrĩ wa Nyamuhanga, awite endũ-ndĩ eyilabire; kandi omo lubula, hali obutseme embere sya Nyamuhanga n'abalaĩka babũyĩrĩre busana n'omutima muyĩma owakabana erilama, obutseme obukakanganĩbawa omo syonyimbo sy'erĩkĩnda lĩbũyĩrĩre.

[112]